

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internațională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 8(320) 2018

Redactor-șef L. Arsene,
dr. h. c. mult.

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjajev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscow, FR); T. Kolomoș, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratonov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

- Valeriu BUJOR, Andrei CLAȘEVICI. Conceptul de securitate criminologică 4
- Adelina FLOREA, Gabriel ICHIM. Unele reflecții privind valoarea egalității de drept și a justiției din perspectiva social-filosofică.... 11
- Ion SLISARENCO. Sediul de incriminare a faptelor de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier în sistemul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor... 14
- Uliana SÎRBU. Aspecte introductive: achiziții publice ecologice și achiziții publice sustenabile 19
- Mihail DIACONU. Revocarea ca modalitate de sancționare a ilegalității actului administrativ 22
- Artiom PILAT. Efectuarea expertizei judiciare în temeiul comisiei rogatorii internaționale 26
- Valentin CHIRIȚA, Sofia PILAT. Delimitarea vandalismului de infracțiunea de profanarea mormintelor și a monumentelor 30
- Angelina TĂLĂMBUȚĂ. Evoluția istorică a turismului - aspecte generale 34
- Борис СОСНА, Владимир ВАЛКАН. О некоторых вопросах защиты прав национальных меньшинств в современных условиях 38
- Инна ЛЕНЕНКО. Полномочия органа местного самоуправления: публично-управленческий аспект 44
- Ольга ТАТАР. Понятие, предмет и содержание непоименованных договоров 48
- В. ЧЕРНАЯ. Структура ограничительной административно-правовой нормы 54

CZU 343.98

CONCEPTUL DE SECURITATE CRIMINOLOGICĂ

Valeriu BUJOR,

doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Andrei CLĂȘEVICI,

doctorand, ULIM

REZUMAT

În prezentul studiu au fost analizate publicații științifice din Republica Moldova și din alte țări, unde în mod direct ori tangențial a fost abordată problema securității criminologice. Autorii au avut drept scop elucidarea caracteristicilor esențiale ale conceptului de securitate criminologică și, în final, formularea unei definiții proprii a noțiunii respective. Securitatea criminologică este definită ca starea de protecție contra pericolului și amenințărilor criminale la adresa intereselor legitime ale individului sau colectivităților de indivizi, asigurată și garantată prin mijloace specifice, în cadrul unui sistem de asigurare a securității criminologice.

Cuvinte-cheie: securitate, securitate criminologică, asigurarea securității criminologice, pericole și amenințări criminale.

CONCEPT DE SECURITE CRIMINOLOGIQUE

Valeriu BUJOR,

docteur en droit, professeur universitaire, Institut des Sciences Pénales et Criminologie Appliquée

Andrei CLĂȘEVICI,

doctorand, ULIM

RÉSUMÉ

Dans le présent étude ont été analysées les publications scientifiques de la République de Moldova sans négliger les autres pays, où directement ou indirectement a été abordé le problème de sécurité criminologique. Le but des auteurs a été d'élucider les caractéristiques essentielles du concept de sécurité criminologique et, au final, formuler une définition propre de la notion respective. La sécurité criminologique est définie comme état de protection contre la peur et les menaces criminelles à l'adresse des intérêts légitimes de l'individu ou des collectivités d'individus, assurée et garantie par l'intermédiaire des moyens spécifiques, au sein d'un système d'assurance de sécurité criminologique.

Mots clés: sécurité, sécurité criminologique, l'assurance de la sécurité criminologique, dangers et menaces criminels.

Introducere. După cum de-
notă numeroase cercetări, în
prezent, *securitatea* cetățenilor, a
societății și a statului este amenin-
țată cel mai grav de *criminalitate*
și de interesele criminale, deoarece
criminalitatea are un puternic im-
pact negativ și destabilizator asupra
tuturor sferelor vieții sociale și de
activitate ale statului, frânând consi-
derabil dezvoltarea social-economi-
că a acestora [13, p. 8; 16, p.53]. Pe
de altă parte, se susține că întrucât
criminalitatea a înregistrat în pre-
zent o recrudescență fără precedent,
perfecționându-și formele de mani-
festare, termenul de *securitate* tot
mai mult a început să fie utilizat nu
doar în sfera militară, juridică, eco-
nomică, dar și în activitatea cotidi-
ană [21, p. 172]. Sub acest aspect,
cercetătorii au pus în discuție pro-
blema *securității anticriminale* [17,

p. 13-16; 19, p. 14] (sau a *securității
anticrimă* [2, p. 86]), dezvoltân-
du-se astfel o adevărată *teorie a
securității criminologice* [15; 25, p.
5-9; 26; 4; 3]. În același timp, con-
ceptul de *securitate criminologică*
este considerat de unii cercetători
discutabil [22, p. 58].

În viziunea noastră apariția
unei teorii criminologice sectoriale
constituie nu doar lansarea în cir-
cuitul științific a unui nou concept
științific, dar o schimbare radicală,
o redirecționare a politicii anticrimă
de la una represivă (de luptă, con-
tracarare) la una preponderent pre-
ventivă (de apărare și anticipare, de
protecție, profilaxie).

Prezentul studiu are drept scop
elucidarea caracteristicilor esențiale
ale securității criminologice și for-
mularea unei definiții proprii a
noțiunii respective. Au fost analiza-

te publicații științifice din Republica
Moldova și din alte țări, unde în mod
direct ori tangențial a fost abordată
problema securității criminologice.

Rezultatele obținute și discuții.

Pentru prima oară în spațiul mol-
dovenesc, într-un manual de crimi-
nologie Valeriu Bujor și Octavian
Bejan, [7] au inclus o temă dedicată
securității criminologice, aceasta
fiind definită ca starea obiectivă în
care nimeni nu poate sau nu vatămă
în mod criminal interesele legiti-
me ale unei persoane sau ale unui
grup de persoane (grup, societate,
stat, alianță de state) [7, p. 114; 3,
p. 4]. Această definiție este una ge-
nerală, destinată studentului pentru
o înțelegere a noțiunii respective,
fiind scoase în evidență principalele
aspecte – *starea în care în mod cri-
minal nu sunt vătămate interesele
cuiva*. În manual, autorii definesc și

noțiunile de bază ale conceptului de securitate criminologică: asigurarea securității criminologice, obiectul securității criminologice, pericole pentru securitatea criminologică, subiecți ai asigurării securității criminologice, sistemul de asigurare a securității criminologice, scopul asigurării securității criminologice, activitatea de asigurare a securității criminologice [7, p. 114-115].

În linii generale, în manualul criminologilor moldoveni, atestăm conceptul securității criminologice promovată de profesorul Mihail Babaev și discipolii acestuia Vladimir Pleșacov și Valeriu Bujor [14; 15; 26; 13, p. 6-14; 7]. Principalele teze ale acestuia au și stat la baza formulării propriului concept al securității criminologice pe care încercăm să-l formulăm în acest studiu. Criminologii Mihail Babaev, Vladimir Pleșacov și Valeriu Bujor definesc securitatea criminologică ca *starea obiectivă de protecție a intereselor vitale, și ale intereselor de altă natură ale persoanei, ale societății și ale statului împotriva atentatelor criminale și a pericolului acestor atentate, cauzat de diferiți factori criminogeni (fenomene și procese), de activitatea criminală și de interesele criminale. Securitatea criminologică înseamnă și conștientizarea de către cetățeni a acestei protecții contra pericolului criminal sau atentatelor criminale.* [15; 13; 25, p. 5-9; 27, p. 211; 13, p. 10; 6, p. 94; 1, p. 15].

Un alt studiu, cu referire la securitatea criminologică îl atestăm la cercetătoarea Irina Iacob care constată, pe bună dreptate, că problema securității criminologice, lansată în criminologia autohtonă de către Valeriu Bujor, în mod nejustificat nu a fost recunoscută de comunitatea științifică autohtonă (drept dovadă servind lipsa studierii acesteia în literatura de specialitate) [11, p. 38].

Irina Iacob susține că teoria securității criminologice este chemată să creeze fundamentul științific necesar pentru armonizarea activității de ocrotire a ordinii de drept a statului cu interesele cetățenilor, populației, care în esență pretinde la un grad mai sporit de protecție față de atentatele criminale, unde orga-

nele de drept trebuie asociate nu cu organe de forță, represive, ci cu organe de protecție socială [11, p. 40]. Anume starea de securitate este sensul și valoarea supremă a activității statului și societății în sfera contracarării criminalității, afirmă Irina Iacob, concluzionând că securitatea criminologică în esență presupune: în primul rând, starea de protecție a intereselor vitale ale persoanei, societății și statului față de atentatele criminale; în al doilea rând, starea de protecție față de pericolele acestor atentate, generate de diferiți factori criminogeni; în al treilea rând, conștientizarea de către indivizi a unei asemenea protecții [11, p. 41].

Careva alte studii, cu referire la securitatea criminologică, în Republica Moldova nu am atestat. Și nici într-un act normativ din țară, cu referire la securitate, termenul de securitate criminologică de asemenea nu-l atestăm, fapt ce denotă că teoria securității criminologice necesită a fi în continuare promovată și fundamentată. Considerăm că recunoașterea și aplicarea acestei teorii va fi benefică nu doar dezvoltării științei criminologice, dar și practicii anticrimă, sub aspectul prevenirii infracționalității. Suntem de acord cu afirmația că, în condițiile recunoașterii și aplicării teoriei securității criminologice, contracararea criminalității se va transforma într-o activitate desfășurată de către stat (cu implicarea societății) în vederea creării și menținerii unui regim de securitate criminologică a populației, regim absolut indispensabil pentru liniștea și dezvoltarea armonioasă a societății [118, p. 42]. Susține această idee și profesorul Gheorghe Costache [9, p. 8].

Printre cercetătorii din Federația Rusă, cu studii reprezentative în securitatea criminologică, enumerăm cele realizate de Ghenadie Avanesov, Mihail Babaev, Vladimir Pleșacov, Semion Lebedev, Ghenadie Gh. Gorșencov, Ghenadie N. Gorșencov, Dimitrie Simonenco.

În *manualul de Criminologie*, editat la Moscova, autori – renumiții criminologi Ghenadie Avanesov, Serghei Inșancov, Semen Lebedev, în capitolul asigurarea criminologică a securității naționale se referă atât

la bazele criminologice a securității naționale, cât și la noțiunea și esența securității criminologice [23, p. 470].

Autorii manualului susțin necesitatea unei teorii criminologice speciale și dezvoltarea ei continuă – teoria securității criminologice, afirmând că problema securității criminologice are importanță teoretică și practică deosebită pentru realizarea politicii de stat în domeniul controlului asupra criminalității, care dă un impuls pentru înnoirea arsenalului de idei în acest domeniu. Aceștia consideră o atare teorie actuală și progresivă, chemată să fundamenteze o nouă ideologie de contracarare a criminalității [23, p. 473]. Se afirmă că în ierarhizarea formelor de asigurare a securității criminologice, pe prim plan trebuie să fie apărarea de sursă (izvorul) pericolului și doar secundar – influența asupra sursei de pericol criminal.

Profesorul Ghenadie Avanesov cu colegii, se expun asupra conținutului măsurilor de securitate criminologică care trebuie să fie îndreptate în primul rând contra pericolelor asupra persoanei, adică văd persoana ca nucleu al măsurilor de asigurare a securității criminologice. Un rol aparte ei acordă prevenirii victimologice ca componentă a securității criminologice [23, p. 477-479].

Prezintă interes teza cu referire la controlul criminalității de către lumea criminală, având în vedere criminalitatea organizată și cea profesională care dezvoltă structuri și metode de asigurare a propriei securități prin metode nejuridice și de alternativă sistemului oficial de asigurare a ordinii de drept. Plus la aceasta, lumea criminală face tot posibilul de a slăbi sistemul de asigurare a securității și a ordinii de drept [23, p. 480]. De asemenea, autorii promovează necesitatea fundamentării criminologice a cadrului normativ ce ține de securitatea națională la general, a asigurării criminologice a diferitor forme a securității (informaționale, economice, sociale etc.), dar și asigurarea economică a securității criminologice [23, p. 483, 487]. Referindu-se la criteriile de apreciere a eficacității

măsurilor de asigurare a securității criminologice, consideră că aprecierea socială trebuie să fie criteriul de bază, deoarece este fundamentat pe resimțirea de oameni a stării de protecție de criminalitate [23, p. 485]. În final criminologii definesc *securitatea criminologică ca totalitatea măsurilor de ordin politic, ideologic, economic, social-psihologice, juridice și de altă natură, elaborate și realizate de organele competente ale statului, structurile sociale prin care cetățenii vizează preîntâmpinarea (prevenirea) atentatelor criminale la drepturile și interesele persoanei, societății, statului* [23, p. 473].

Un alt criminolog, Ghenadie Gorșencov în lucrarea fundamentală *Securitatea anticriminală a persoanei* [18], alături de alte tipuri principale de securitate anticrimă [18, p. 131-174] dezvăluie esența securității criminologice [18, p. 174-185]. Acesta consideră că lanțul: *criminalitatea – izvor al pericolului – pericol (amenințare) – securitate*, nu este unul logic și propune o altă formula: *izvor al pericolului criminal – pericolul criminal – securitatea anticriminală* [18, p. 182]. Termenul securitate anticriminală nu vine în contradicție cu cel de securitate criminologică; primul are în vedere rezultatul activității de asigurare a securității, al doilea – însăși activitatea criminologică. În dependență de specificul acestor măsuri și subiecților care le realizează, activitatea de asigurare a securității (anticriminale) a obiectului va avea caracterul respectiv: penală, penitenciară, antiteror etc. În acest context, se are în vedere activitatea criminologică ce ține de asigurarea securității obiectului sau protecția de pericol criminal.

Ghenadie Gorșencov, în contextual studiului realizat, formulează noțiunea de securitate criminologică a persoanei ca *starea de protecție a acesteia de pericole criminale, cu luarea în calcul a proprietăților persoanei, care permite prevederea pericolelor criminale directe sau indirecte, evitarea și împotrivirea (contracararea) amenințărilor; datorită condițiilor special create pentru aceasta* [18, p. 183].

Un alt studiu fundamental – *Criminalitatea și societatea*, a fost realizat de Sieabșah Șapiev. Un capitol separat în această lucrare este dedicat securității criminologice [29]. Spre deosebire de alți autori, Șapiev analizează securitatea criminologică prin prisma securității naționale, la nivel de societate. De aceea și definiția securității criminologice, propusă de cercetător, diferă de cele tradiționale întâlnite în literatura de specialitate, *securitatea criminologică este considerată ca o caracteristică calitativă a funcționării statului, care reflectă capacitatea acestuia de a asigura și a apăra prin metode și forme legitime relațiile sociale de influența factorilor distructivi (fenomene și procese) care amenință calitatea socială, fizică și spirituală a persoanei și societății în ansamblu* [29, p. 414]. Securitatea, consideră Sieabșah Șapiev, se prezintă ca o categorie sistemică care reflectă, după conținut, trei straturi (niveluri): 1) social-economic, 2) geopolitic, 3) politico-juridic și organizațional-juridic.

Pericolul criminal (atentate criminale, procesele criminale și interesele criminale) este considerat de autor, nu doar ca unul din pericolele la adresa societății, ci principalul factor distructiv la adresa securității naționale, ca megaproblemă a funcționării societății și a civilizației umane. Autorul afirmă că rolul primordial în fundamentarea politicii anticrimă îl constituie consolidarea teoriei securității criminologice [29, p. 416].

Această teză este împărtășită și de criminologul rus Semion Lebedev în articolul *Securitatea criminologică în sistemul securității naționale a Rusiei* [24]. Este semnificativ, în viziunea noastră, că redacția jurnalului *Российский криминологический взгляд*, a plasat acest articol în rubrica – Victimologie.

Semion Lebedev, sugerează că securitatea, asigurarea și starea acesteia, sunt acel teren, unde prevenția statală a infraționalității și represiunea statală trebuie să se împreuneze armonios, pentru a crea condiții decente de conviețuire liniștită a oamenilor [24, p. 104].

Criminologul împărtășește opinia conform căreia securitatea statului și societății este starea de protecție a intereselor vitale de pericole interne și externe și că securitatea este o caracteristică esențială a sistemului social și garanție a existenței acestuia, caracterizându-se prin așa semne sistemice ca: integritate, stabilitate și independență [24, p. 104].

Din totalitatea pericolelor la adresa securității naționale, Simion Lebedev evidențiază criminalitatea și, de aici, necesitatea includerii în *Legea despre securitate* a componentei criminologice unde să fie prevăzute aspectele ce țin de asigurarea socială și statală a controlului asupra criminalității, proceselor și fenomenelor care o determină; aprecierea în plan juridic a obiectelor și subiecților asigurării securității criminologice, sarcinile și funcțiile acestora, competențele și responsabilitatea pentru neasigurarea securității statului, societății, persoanei. [29, p. 105].

Într-adevăr, o asemenea reglementare legislativă ar permite crearea bazei juridice a asigurării criminologice a securității naționale. În acest context precizăm că în pofida declarațiilor, la nivel politic și al conducătorilor organelor de drept, referitor la prioritatea prevenirii criminalității, de facto, prevenția rămâne în afara reglementării juridice și fără careva consecințe pentru responsabilii de realizarea măsurilor preventive în asigurarea ordinii de drept și a securității criminologice.

Criminologul Lebedev descrie mecanismele asigurării criminologice a securității naționale: sociale, juridice, economice, informaționale, administrative [29, p. 105-107] și domeniile în care se manifestă securitatea criminologică: politic, economic, informațional, social, ecologic, militar, tehnico-științific etc. [29, p. 108-109]. Deosebit de interesante sunt și următoarele teze ale criminologului: necesitatea aprecierii criteriilor stării optime de securitate, necesitatea dezvoltării teoriei și practicii asigurării criminologice a securității naționale, crearea structurilor (centrului) informațional-analitice în domeniul securității criminologice care ar

elabora programe complexe vizând controlul asupra criminalității [29, p. 109-110].

Și cercetătorul Dumitru Simonenco, afirmă că *securitatea criminologică* este starea obiectivă de protecție a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, societății și statului de atentate infracționale, pericolul unor asemenea atentate și conștientizarea de către persoane a stării de protecție [28, p. 17].

Lucrările analizate de noi sunt reprezentative, alte lucrări derivă deja din acestea, de aceea ne-am oprit aici. La general, în spațiul ex-sovietic, securitatea criminologică este definită ca starea de protecție a intereselor legitime ale persoanei, societății și a statului de pericole externe și interne, generate de fenomene care într-o măsură sau alta au tangențe cu criminalitatea, atentate social periculoase, activități infracționale, interese criminale. Atare definiție, cu unele particularități, întâlnim practic la toți autorii care au abordat problema securității criminologice. Aceasta se poate explica prin faptul că sunt inspirate din aceleași surse din Federația Rusă, unde conceptul de securitate criminologică, a și fost lansat în circuitul criminologic. În același timp precizăm că în majoritatea studiilor unde este abordată problema securității criminologice ca subiect de discuții, aceasta este analizată în contextul altor probleme criminologice, cum ar fi criminalitatea organizată, criminalitatea economică, criminalitatea minorilor, migrația etc.

Analizând și generalizând mai multe studii de valoare în domeniu, am încercat să formulăm o proprie definiție a securității criminologice, fiind conștienți de faptul că de înțelegerea noțiunii respective depinde formularea scopului, sarcinilor și funcțiilor sistemului de asigurare a securității criminologice a diferitor obiecte (persoanei, societății, statului, organizației).

Securitatea criminologică o definim ca starea de protecție contra pericolului și amenințărilor criminale la adresa intereselor legitime ale individului sau colectivităților de indivizi, asigurată și garantată prin

mijloace specifice, în cadrul unui sistem de asigurare a securității criminologice.

În continuarea studiului nostru vom aborda și alte noțiuni care, în ansamblu, constituie conceptul securității criminologice.

Obiectul securității criminologice, este format din interesele vitale, drepturile și libertățile, viața și sănătatea cetățenilor, proprietatea, instituțiile statale și sociale, a căror funcționare asigură prevenirea crimelor și protecția contra atentatelor criminale [6, p. 95; 13, p. 12].

Referitor la starea obiectivă de protecție pe care o presupune conceptul de securitate criminologică, atragem atenția că specialiștii criminologi recunosc că însăși noțiunea în cauză este una relativă și nu absolută [13, p. 11] (întrucât în realitate nu poate fi asigurată o securitate absolută [3, p. 4]. În viață, amenințările criminale, riscurile și pericolele, ca și manifestările criminale reale, vor exista atât cât va exista și societatea. Iată de ce este greșită părerea că ar putea exista o stare de securitate în care să lipsească, cu desăvârșire, manifestări/ conduite antisociale, criminale. O asemenea stare practic este de neatins [6, p. 94]. Altfel spus, starea de securitate poate fi apreciată ca un nivel zero de survenire a pericolului sau amenințării doar ipotetic, sub aspect practic (real) starea absolută de securitate, fiind imposibilă [16, p. 53]. Din considerentele date, specialiștii propun a reflecta asupra parametrilor acestor pericole, asupra condițiilor care le-ar reduce la un nivel minim posibil, condiții în care starea și dinamica criminalității să reacționeze prompt și adecvat la eforturile anticriminogene ale societății și statului [6, p. 94]. Prin urmare, starea securității criminologice, nefiind una absolută, ar putea fi apreciată în funcție de grad și probabilitate (de exemplu: foarte mare, mare, medie, mică și foarte mică) [3, p. 4], iar scopul asigurării acesteia ar consta în crearea și menținerea unui nivel socialmente acceptabil și maximum posibil de securitate criminologică în condiții social-istorice concrete [13, p. 12; 8, p. 198].

Referindu-ne la pericolele ce

amenință securitatea criminologică (și care de altfel îi determină esența și natura), trebuie precizat că din categoria acestora fac parte, în primul rând, criminalitatea sub toate formele sale (ex.: criminalitatea economică, criminalitatea contra proprietății, criminalitatea organizată, criminalitatea tenebră, criminalitatea informatică, corupția etc.), ansamblul de cauze și condiții ce determină criminalitatea și care creează un pericol criminal real sau potențial la adresa obiectelor securității criminologice; or, altfel spus, totalitatea factorilor criminogeni care pun în pericol interesele vitale ale persoanei, societății și statului [3, p. 95; 13, p. 12]. În esență, pericolele și amenințările criminale constituie factori care pot să distrugă sau care distrug, parțial sau totalmente, obiectul securității criminologice [3, p. 9].

Asigurarea securității criminologice, în studiile de specialitate aceasta este definită ca activitatea statului, a societății și a instituțiilor acestora bazată pe principiile programării și planificării complexe, având scopul să atingă un asemenea nivel de protecție a intereselor vitale și esențiale ale persoanei, societății și statului, care să corespundă criteriilor de bază ale securității criminologice posibilă în anumite condiții istorice [3, p. 94].

Important este că activitatea de asigurare a securității criminologice include în sine totalitatea măsurilor economice, politice, juridice, organizaționale și de altă natură orientate spre [13, p. 13]:

- apărarea drepturilor constituționale, a libertăților, inviolabilității persoanei și a proprietății acesteia împotriva atentatelor criminale;
- asigurarea eficacității sistemului de prevenire a criminalității;
- prevenirea amenințărilor și riscurilor criminale la adresa stării socialmente acceptabile de securitate criminologică;
- reacția adecvată la apariția amenințărilor criminale și la modificarea stării socialmente acceptabile de securitate criminologică;
- lichidarea și minimalizarea consecințelor atentatelor criminale.

Intensitatea activității de asigurare a securității criminologice depin-

de, în mare măsură, de amenințările (pericolele) față de *securitatea criminologică*, de gravitatea și parametrii devierii de la starea socialmente acceptabilă a acesteia [6, p. 96].

În paralel, cercetătorii identifică și sarcinile prioritare ale *activității de asigurare a securității criminologice* [13, p. 12-13]:

1) asigurarea unei protecții eficiente a obiectelor *securității criminologice* față de atentatele criminale;

2) reducerea gradului de vulnerabilitate al obiectelor *securității criminologice* față de atentatele criminale;

3) crearea unui sistem de asigurare a *securității criminologice* și asigurarea funcționării eficiente a acestuia;

4) neutralizarea și eliminarea factorilor generatori sau determinanți ai criminalității.

În cele din urmă, complexitatea activității de asigurare a securității criminologice determină conturarea unui adevărat *sistem de asigurare a securității criminologice* prin care înțelegem totalitatea subiecților, măsurilor politice, juridice, organizaționale, economice, științifice etc., orientate spre menținerea unui nivel de *securitate criminologică* socialmente acceptabil; asigurarea financiară, cu resurse tehnice, materiale și de altă natură a acestor măsuri [6, p. 9; 13, p. 12]. Or, altfel spus, *sistemul securității criminologice* cuprinde totalitatea subiecților, măsurilor și mijloacelor utilizate în activitatea de asigurare a acesteia.

În același timp, doctrina identifică și o serie de *funcții* proprii *sistemului de asigurare a securității criminologice*, care constau în [13, p. 13]:

– elaborarea *strategiei de asigurare a securității criminologice*, asigurarea juridică, financiară, materială etc. a activității structurilor de stat, obștești și particulare a cetățenilor implicați în realizarea acesteia;

– elucidarea, evaluarea, eliminarea sau neutralizarea surselor amenințărilor criminale față de obiectele *securității criminologice* și controlul operativ-profilactic al stării acestora;

– evaluarea stării *securității criminologice* în țară, prognozarea tendințelor de dezvoltare a acesteia, informarea conducerii statului, a structurilor acestuia, opiniei publice și populației referitor la situația din domeniu;

– elaborarea și asigurarea programelor complexe de asigurare a *securității criminologice*;

– crearea, dezvoltarea, dotarea, instruirea și menținerea în stare de eficiență a forțelor și mijloacelor pentru subiecții asigurării *securității criminologice*;

– protecția persoanei și a patrimoniului, a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, asigurarea unei activități eficiente a subiecților implicați în activități de prevenire a criminalității și atragerea la răspundere a persoanelor vinovate de comiterea infracțiunilor contra obiectelor protecției criminologice;

– crearea în societate a premiilor moral-psihologice necesare pentru asigurarea securității criminologice, cu implicarea păturilor largi ale populației.

Dincolo de cele expuse, o atenție distinctă merită *subiecții* care asigură securitatea criminologică. În funcție de subiecții care asigură securitatea criminologică, în literatura de specialitate se trasează o delimitare clară între *securitatea publică* și cea *privată* [4, p. 5].

Securitatea publică, fiind parte a *securității naționale*, reprezintă un sistem de măsuri statale și nestatale, bazate pe lege, cu caracter politic, social, economic, juridic și organizatoric, orientate spre identificarea cauzelor și condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor și contravențiilor, prevenirea, curmarea, cercetarea lor, precum și înfăptuirea justiției [10, p. 14]. Respectiv, *securitatea publică* constituie un element component al *securității interne* a statului care ține de starea ordinii de drept, de protecția populației, avutului public și privat, a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei față de amenințările din interiorul țării [10, p. 16].

Din cele expuse, se poate deduce clar că asigurarea *securității publice* se circumscrie, în principal,

competenței legale a organelor de drept (poliției [20, p. 70-77]), aceasta fiind orientată în următoarele direcții principale [12, p. 17-18; 5, p. 37-91]: asigurarea securității statului; asigurarea securității individului; paza bunurilor materiale. Într-un sens mai larg însă, drept subiecți ce *asigură securitatea publică* sunt recunoscute a fi toate elementele structurii sociale: statul reprezentat de puterile legislativă, executivă și judecătorească, organele autoadministrării locale, cetățenii, organizațiile obștești etc. [6, p. 96; 13, p. 12].

Securitatea criminologică privată, aceasta este definită ca „starea obiectivă în care nimeni sau nimic nu poate sau nu prejudiciază în mod criminal interesele legitime ale unei întreprinderi, organizații, instituții sau persoane particulare, datorită măsurilor private luate în acest sens” [4, p. 5; 3, p. 5]. Or, într-o formulă mai concisă, *securitatea criminologică privată* presupune activitatea privată de asigurare a *securității antitrimă* [2, p. 86].

După cum se poate observa, *securitatea criminologică privată* este asigurată fie de către însuși beneficiar/subiect (prin asemenea măsuri individuale precum demarcarea proprietății, înălțarea gardurilor, instalarea lacătelor, întreținerea câinilor și multe altele [3, p. 6]), fie de către profesioniști particulari sau agenții specializate [4, p. 7]. În acest ultim caz, este important că activitatea de *asigurare a securității criminologice private* nu se reduce la crearea de obstacole fizice în fața eventualelor atentate criminale, ci include și diferite măsuri (analitice, investigative) de depistare a factorilor de pericol criminal [4, p. 6]. Vom preciza în context că pentru satisfacerea acestei necesități s-au dezvoltat activități profesionale private de oferire a serviciilor (gardă de corp) sau mijloacelor (camere video) de prevenire și protecție împotriva atentatelor criminale. Importanța unei astfel de activități a dus la o extindere enormă a acesteia în secolul XX-lea, la moment, în multe țări, efectivele lucrătorilor din domeniul *securității private* depășind considerabil numărul polițiștilor [3, p. 7].

În concluzie, generalizând

asupra subiectului, constatăm că *securitatea criminologică* este caracterizată prin următoarele semne definitorii:

– este starea sistemului social, care constă în capacitatea și posibilitatea acestuia de a preveni și a se apăra eficient de pericole și amenințări criminale și de a înlătura consecințele negative;

– este o stare obiectivă de protecție, dar și subiectivă întrucât, presupune și conștientizarea de către cetățeni a siguranței față de pericolul criminal (argument important invocat întru susținerea implementării securității criminologice în politica penală a Republicii Moldova [11, p. 38-42]);

– obiectul securității criminologice îl constituie drepturile și libertățile persoanei, interesele legitime ale persoanei, interesele vitale ale societății și ale statului, de asemenea, sistemul de relații sociale chemat să garanteze realizarea acestor interese;

– interesele ca valori sociale (libertatea, viața, patrimoniul, libera activitate de antreprenoriat, suveranitatea etc.) sunt protejate împotriva pericolului și amenințărilor criminale (trăsătură ce în viziunea noastră permite delimitarea securității criminologice de alte dimensiuni ale securității);

– starea de protecție a obiectului și siguranța acestuia se realizează prin mijloace specifice (preventive și represive) de către subiecții sistemului de asigurare a securității criminologice (încă un argument în evidențierea securității criminologice ca formă distinctă a securității);

– asigurarea securității criminologice a persoanei, societății, statului trebuie să fie realizată în baza unui cadru juridic adecvat, fundamentat pe *politica națională în domeniul anticrimă* (politica criminologică și politica penală).

Referințe bibliografice

- Babaev M., Bujor V. *Noțiunea de securitate criminologică*. În: Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, 2003, nr. 1-2.
- Bejan O. *Dicționar de Criminologie*. Chișinău, Eicon SRL, 2009. 104 p.
- Bejan O., Bujor V. *Bazele asigurării securității criminologice private: (material didactic)*. Chișinău, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2016 (Tipogr. „Bora grup”), 210 p.
- Bejan O., Bujor V. *Elemente de teoria securității criminologice private (material didactic)*. Chișinău, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2014. 98 p.
- Beșleagă Gr., Guțuleac V. *Asigurarea securității publice în timpul tulburărilor și dezordinilor de masa*. Chișinău, Academia de poliție Ștefan cel Mare, 1998. 183 p.
- Bujor V. *Referințe asupra conceptului de securitate criminologică*. În: Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și combatere. Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 18-19 aprilie 2003, p. 94.
- Bujor V., Bejan O. *Curs elementar de criminologie*. Chișinău, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2016 (Tipogr. „Bora grup”), 129 p.
- Bujor V., Clășevici A. *Unele aspecte ale concepției de securitate criminologică a întreprinderii*. În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare. Conferința internațională științifico-practică. Chișinău, Republica Moldova, 4-5 noiembrie 2016, p. 197-200.
- Costache Gh. *Securitatea persoanei reflectată în concepția internațională a securității umane și strategia securității naționale a Republicii Moldova*. În: Jurnal Juridic Național: Teorie și practică, nr. 3, 2018, p. 4-9.
- Cușnir V. *Conceptul securității publice*. În: Poliția și securitatea publică, materialele conferinței științifico-practice din 9 decembrie 2002. Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2003, p. 14-16.
- Iacob I. *Spre o teorie a securității criminologice*. În: Legea și viața, 2014, nr. 7, p. 38-42.
- Zavatin V. *Securitatea publică: perspective legislative*. În: Poliția și securitatea publică, materialele conferinței științifico-practice din 9 decembrie 2002. Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2003, p. 17-19.
- Babaev M., Bujor V. *К вопросу об обеспечении криминологической безопасности*. В: Закон и Жизнь, 2003, № 1, с. 8.
- Babaev M.M. *Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности (опыт структурного анализа)*. В: Криминологический журнал, 2005, № 1.
- Babaev M.M., Плешаков В.А. *Теоретические и прикладные проблемы обеспечения криминологической безопасности*. В: Уголовная политика и проблемы безопасности государства. М., 1998.
- Бидова Б. *Обеспечение криминологической безопасности России*. В: Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление, 2014, № 2 (45), с. 51-55.
- Горшенков А.Г., Горшенков Г.Г., Горшенков Г.Н. *Информационная преступность: криминологическая безопасность личности, угрозы и меры ее защиты*. В: Вестник нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 1, с. 13-16.
- Горшенков Г. Г., *Антикриминальная безопасность личности*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, Ставрополь, 2009. 447 с.
- Горшенков Г.Г. *Антикриминальная безопасность личности. Монография*. Ниж-
- ний Новгород, Изд-во Волго-Вят. акад. гос. службы, 2006. 294 с.
- Горшневая И.А. *Полития в механизме современного демократического государства*. Москва: Юнити-Дана, Закон и Право, 2004. 174 с.
- Губарева Т.И. *Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности. Российской Федерации: к постановке проблемы*. В: Общество и Право, 2012, № 3 (40), с. 172-174.
- Кисиева О.И. *К вопросу о понятии криминологической безопасности*. В: Теоретические и прикладные аспекты современной науки: сборник научных трудов по материалам VIII Международной научно-практической конференции 27 февраля 2015 г.: в 7 ч. / Под общ. ред. М.Г. Петровой. Белгород: Петрова М.Г., 2015, Часть VI, с. 56-59.
- Криминология*. Учебник для вузов. Научный редактор Аванесов Г. А., Москва, ЮНИТИ, 2006. 495 с.
- Лебедев С.Я. *Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности России*. В журнале Российский криминологический взгляд. 2006, № 3, с. 104-110.
- Плешаков В.А. *Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности (опыт структурного анализа)*. В: Криминологический журнал, 2005, № 1, с. 5-9.
- Плешаков В.А. *Криминологическая безопасность и ее обеспечение в сфере взаимодействия организованной преступности и преступности несовершеннолетних*. М., Академия управления МВД России, 1998.
- Плешаков В.А. *Криминологическая безопасность и система ее обеспечения в современных условиях*. В: Россия в современном мире: проблемы, поиски, решения: Научные труды ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, Выпуск 2005 г. М., Институт международного права и экономики имени А.С. Грибоедова, 2005, с. 211.
- Симоненко Д.А. *Теория криминологической безопасности и её социологическое обеспечение*. В: Криминологический журнал, 2006, № 9.
- Шапиев С.М., *Преступность и общество (криминологическое и теоретико-прикладное исследование)*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Спб., 2000, 450 с.

Valeriu BUJOR,
doctor în drept,
profesor universitar,
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată
Andrei CLĂȘEVICI,
doctorand, ULIM

Valeriu BUJOR,
docteur en droit, professeur
universitaire,
Institut des Sciences Pénales et
Criminologie Appliquée
Andrei CLĂȘEVICI,
doctorand, ULIM

CZU: 340.13

UNELE REFLECȚII PRIVIND VALOAREA EGALITĂȚII DE DREPT ȘI A JUSTIȚIEI DIN PERSPECTIVA SOCIAL-FILOSOFICĂ

Adelina FLOREA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar

Gabriel ICHIM,

doctorand, ULIM

REZUMAT

Interesul filosofilor pentru drept a fost întotdeauna unul deosebit. Abordarea egalității de drept și a răspunderii juridice, dar și a conexiunii dintre aceste două fenomene nu trebuie să ne surprindă, deoarece, dacă aruncăm privirea în urmă, foarte limpede ar deveni că mai mult decât juriștii practicieni, anume filosofi, politicieni, moralisții, teologii sau mai nou economiștii au creat teorii pe care le-au inclus în sistemele lor de gândire filosofică, politică, morală, religioasă, economică, despre aceasta și vom vorbi în acest articol.

Cuvinte cheie: egalitate de drept, răspunderea juridică, principiile dreptului, securitate juridică, justiție.

SOME REFLECTIONS ON THE VALUE OF EQUALITY OF RIGHT AND JUSTICE IN THE SOCIO-PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE

SUMMARY

The philosophers' interest in the law has always been a special one. The approach to equality of law and legal liability and to the connection between these two phenomena must not surprise us, because if we look back, it would become very clear that practitioners, namely philosophers, politicians, moralists, theologians or more new economists have created theories they have included in their philosophical, political, moral, religious, economic thinking systems about what we are going to talk about in this article.

Keywords: equality of law, legal liability, principles of law, legal security, justice

Introducere. Societatea evoluează și paralel cu manifestarea evoluției în toate sferele vieții sociale asistăm la o evoluție a gândirii individului. În astfel de condiții omul devine tot mai conștient de rolul și locul pe care trebuie sau poate să îl ocupe în societate și de șansele pe care legislația ar trebui să i le ofere [1,p.1]. Evident că nicio legislație nu poate să asigure fiecăruia în mod individual condiții personalizate de dezvoltare și de aceea ea reglementează egalitatea de șanse pentru toți membrii societății.

Datorită numărului extrem de mare al izvoarelor principiului egalității, acesta a fost comparat cu palierul unei catedrale ori cu o construcție gotică. Acest lucru însă nu știrbește din unitatea principiului egalității, care se particularizează în dependență de domeniul cărui a se aplica [2,p.15].

Societatea contemporană ajunge la o așa-numită „pasiune pentru egalitate”, care semnifică o reprezentare a vieții din ziua de astăzi, când fiecare membru al societății încearcă

să se manifeste în maniera în care nu s-ar simți nicidecum discriminat în raport cu semenii săi. Și se ajunge la astfel de expresii anume în virtutea faptului că este deja o tendință remarcată care se accentuează în continuare în statele contemporane. Iar acest lucru derivă din faptul că principiul egalității este unul de respirație constituțională mai întâi de toate, în plus, sub aspect teoretic acesta este unul dintre principiile fundamentale ale dreptului. Iar în virtutea acestor circumstanțe se justifică pasiunea fiecărui cetățean, dar și specialist de domeniu pentru principiul egalității. Nu este mai puțin important să amintim și faptul că societatea are și o atitudine specială față de conceptul drepturilor omului în general. Această stare de fapt este una inerentă etapei actuale ale vieții contemporane.

Și nu sunt deloc întâmplătoare aceste afirmații pe care le facem sau le cităm de la alți autori ce au studiat egalitatea ca important și inerent fenomen al vieții actualei societăți. În acest sens menționăm că la etapa

actuală orice cetățean sau necetățean al statului nostru știe cu siguranță că în fața legii este egal cu toți ceilalți, indiferent de orice criteriu posibil. Deci, nu doar sub aspect legislativ și juridico-teoretic egalitatea se afirmă tot mai mult în fiecare zi, ci și pe plan practic, real, ceea ce este cel mai important. Problema noțiunii „egalitate” are o lungă istorie, întrucât aceasta s-a dezvoltat concomitent și în comun cu societatea umană [3, p.39].

Filosofii, așa cum vom vedea și în prezenta lucrare, au vorbit despre egalitate din cele mai vechi timpuri, din timpurile când în plan faptic egalitatea nu se regăsea decât în situații de excepție. Totuși evoluția societății a făcut ca la momentul actual egalitatea să fie transpusă în realitate și să aibă deja o proiecție clară la nivelul conștientului și subconștientului fiecărui individ. Iar această proiecție conștientă și subconștientă la nivel de mentalitate al fiecărui individ luat separat denotă anume acea „pasiune pentru egalitate”.

Scopul studiului. Principiile generale ale dreptului reprezintă o preocupare constantă a doctrinarilor, exprimând cele mai înalte aspirații ale omului: libertatea, egalitatea, dreptatea, unitatea, determinând în același timp existența realității juridice materiale în calitatea lor de premise ale ordinii juridice pozitive. În jurul acestor precepte călăuzitoare ale dreptului se dezvoltă întreaga viață juridică internă și internațională, reprezentând un subiect de maximă rezonanță în gândirea juridică.

Polimorfismul principiului constituțional al egalității face extrem de dificilă orice încercare de definire a acestui concept. Indiferent că îl considerăm drept un principiu obiectiv de drept sau un drept subiectiv fundamental, principiul constituțional al egalității se exprimă printr-o serie de valori perechi precum: egalitate strictă/egalitate relativă, egalitate formală/egalitate materială, egalitate în fața legii/egalitate prin lege, etc.

În ciuda caracterului său dificil de definit, sau poate tocmai pentru că poate îmbrăca diverse forme care îl fac mult mai utilizabil decât alte norme constituționale, scopul studiului este de a elucidă acest fenomen în operele gânditorilor predecesori.

Materiale și metode utilizate. Cercetarea s-a desfășurat în baza unor metode de investigare științifică, și anume: analiza logică, sistemică, dinamică și sinteza. Suportul științific este constituit din lucrări semnate de specialiști și savanți din Republica Moldova, România și Federația Rusă.

Rezultate obținute și discuții. Egalitatea de drept se referă la acele aspecte ale vieții sociale care direct și nemijlocit caracterizează parametrii calitativi de existență și funcționare a unei societăți organizate în stat. Omenirea nu fără temei a recunoscut-o drept cea mai importantă condiție, formă universală și cel mai relevant indicator al dezvoltării normale și dinamice a societății. Din aceste considerente e dificil a-l contrazice pe Thomas More care a concluzionat că „Pentru bunăstarea comună există o singură soluție – a declara egalitatea absolută

a tuturor” [4,p.58]. Autorii ruși V. M. Lazarev, V. G. Fedorova fac trimitere și la opinia similară regăsită și la A. P. Kunitsin, care subliniază că „Introducerea egalității absolute și a libertății absolute reprezintă cel mai simplu remediu de a aduce toate clasele sociale la starea de cea mai înaltă împlinire” [5,p.4]. Astfel, așa cum „cea mai înaltă împlinire” echivalată poate în anumită măsură cu “binele absolut” constituie una dintre preocupările filosofilor ce a atras atenția lor în toate timpurile, și în același timp așa cum juriștii caută mereu să găsească metodele cele mai eficiente de reglementare și ordonare a comportamentelor umane din punct de vedere juridic, teoreticienii juriști și filosofi în tandem cercetează subiectele ce ne interesează pe noi pentru a descoperi echilibrul care ar face ca egalitatea de drept și libertatea, de rând cu răspunderea să creeze premisele societății corecte. De aceea egalitatea de drept este un subiect interesant nu doar pentru cei ce studiază drepturile omului, ci pe bună dreptate și pentru filosofi și juriști, atât pentru cei din generațiile predecesoare celor actuale, cât și pentru cei contemporani nouă. Ne exprimăm însă certa convingere că aceste subiecte vor continua să rămână actuale și vor interesa aceste categorii de specialiști și pe viitor.

Revenind la analiza doctrinei de specialitate dedicată egalității în societate, aceasta permite concluzia în baza căreia problema respectivă se referă la tematica clasică a filosofiei politice, sociale, juridice și morale. Obiectul acesteia cuprinde sferile corespunzătoare ale cunoașterii lumii, sistemul de reglementare normativă și valorică a comportamentului membrilor societății și a activității lor practice. Tocmai de aceea egalitatea este studiată cu același interes și ca un ideal social și ca un principiu politico-juridic de organizare a vieții sociale.

Interesul filosofilor pentru drept a fost întotdeauna unul deosebit, și chiar special, dar și în continuă creștere. Acest lucru nu trebuie să ne surprindă, deoarece, dacă aruncăm privirea în urmă, foarte limpede ar deveni că mai mult decât juriștii practicieni, anume filosofi, politici-

eni, moraliștii, teologii sau mai nou economiștii, au creat teorii juridice pe care le-au inclus în sistemele lor de gândire filosofică politică, morală, economică: Platon, Aristotel, Toma de Aquino, Hobbes, Locke, Spinoza, Leibniz, Rousseau, Kant, Hegel, Marx sunt exemple concludente în acest sens [6,p.556].

Toți cei care au studiat problematica statului și a dreptului, spre exemplu Platon, Aristotel, Socrate, Cicero, Macchiavelli, Thomas Hobbes, John Lock, Charles Louis de Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau etc. de multe ori, dacă nu în mod direct, atunci indirect, au atins și problema egalității, justiției și a răspunderii juridice. Acestea din urmă ies la lumină în momentul în care marii gânditori fac referire la fenomenul dreptului. Dânsii nicidecum nu analizează dreptul fără a face referire și la eventualele consecințe ale încălcării prescripțiilor lui, posibilele căi de soluționare a acestor situații. Dintre operele relevante în acest sens și autori menționăm: “Legile” lui Platon, “Despre dreptul războiului și al păcii” de H. Grotius, “Despre cetățean” și “Leviathan” de T. Hobbes, “Despre spiritul legilor” de Charles Louis de Montesquieu, „Despre infracțiuni și pedepse” a lui Cesare Beccaria etc.

Pe lângă alte aspecte ce se referă la răspundere și egalitate se evidențiază inteligența cu care trebuie să se facă uz de instituția răspunderii juridice și cu care trebuie aplicată sancțiunea juridică pentru a da eficiență maximă: „Cel care vrea să pedepsească în mod inteligent, nu pedepsește pentru fapta trecută, căci nu poate desființa un fapt împlinit, ci în vederea viitorului, în așa fel încât cel vinovat să nu reînceapă și nici altul care i-ar vedea pedeapsa”. Iar acest lucru indică și asupra egalității celor care comit fapte ilicite, întrucât enunțurile filosofului nu admit excepții, acordându-se prioritate atingerii scopului instituției răspunderii juridice. Platon menționa că legilor le este mai întâi de toate specifică corectitudinea, vorba fiind de legile unui stat care la fel se fundamentează pe dispoziția legii. În paza legii, Platon menționa că se află *justiția*. Acestea din urmă îi revine sar-

cina de a face dreptate și de a judeca pe cei nedrepti, iar în consecință de a aplica sancțiunea implicată de răspunderea de care e pasibilă persoana celor nedrepti [7,p.63]. Sancțiunea urma să se aplice în baza respectării principiului egalității tuturor în fața legii statului. În concluzie, Platon a fost cel care primul, cu foarte mult timp în urmă, a formulat teoria prevenției generale și particulare în cel mai limpede mod [8,p.158]. Deci conexiunea principiului egalității de drept cu instituția răspunderii juridice, după cum se poate limpede deduce, nu este o noutate nici pentru filosofi, nici pentru juriști. Cu toată vechimea și experiența acumulată în toate perioadele istorice însă, până la momentul actual nu găsim decât abordări incidente, conexe acestei probleme sau acestui fenomen, dar nicidecum studii dedicate dezvoltării tuturor dedesubturilor și caracterelor acestei conexiuni.

În „Legile”, Platon pune semnul egalității între corect și legal. Deci un comportament corect va fi și legal, iar unul legal, va fi categoric corect [9,p.410]. Și toate subiectele în condiții egale vor fi catalogate ca acționând corect și legal sau invers în baza principiului promovat de filosof. În consecință, condițiile egale în care sunt puși toți membrii societății în vederea catalogării comportamentului lor drept corect și legal nu sunt decât o expresie a principiului egalității de drept. Iar încălcarea acestui principiu, la fel ca și orice încălcare a legii atrage răspundere juridică. Astfel, răspunderea pentru ceva incorect va fi răspundere legală, deci consfințită în legi. În consecință, dacă legea nu indică obligația cuiva de a răspunde pentru o faptă anume, atunci e limpede că comportamentul acestei persoane este unul corect și legal în același timp. Iar acest principiu se aplică în mod egal tuturor participanților la viața socială, în general, și la raporturile juridice, în mod special. Legea nu poate să reglementeze un comportament incorect și, nicidecum nu poate să indice răspunderea pentru o faptă corectă. De aceea răspunderea reglementată de lege este una corectă și echitabilă și se aplică în mod egal și echitabil

în același timp tuturor. Corectitudinea legii, după Platon, justifică pe deplin obligativitatea de a urma întocmai comportamentul prescris de lege, chiar dacă forțat, oricum oamenilor, în baza principiului egalității de drept, vor trebui să se opună tuturor tentațiilor lumești pentru a urma legea. Din aceste considerente, cel, ce nu va fi capabil să înfrunte realitatea și să respecte litera legii, va fi obligat să suporte pedeapsa corectă pe care o prevede legea [9,p.411]. Nici un subiect nu va fi ocolit de acest principiu în virtutea principiului egalității de drept valabil pentru orice participant al raporturilor juridice incidente.

Referitor la ideea de justiție, în concepția lui Platon omul este rupt de lumea inteligibilă, el aspiră spre ea, spre vârful ierarhiei – *Binele Suprem* – și spre tot ceea ce este o varietate a binelui: ordinea, adevărul, virtutea, armonia, justiția care este „armonia părților într-un Tot”. Ea este astfel supunerea față de legi, pentru că numai legea aduce păstrarea ordinii, fiind condiție a existenței și fericirii. Justiția trebuie să existe și în stat, dar în individ este scrisă cu litere mărunte, pe când în stat este scrisă cu litere mari [10,p.54].

Toate aceste idei regăsite în operele marilor filosofi indică asupra importanței acordate încă din cele mai vechi timpuri fenomenului egalității în general și principiului egalității de drept, astfel, toate cele afirmate de ei au la bază ideea egalității, echității și justiției. Această îmbinare nu este decât o premisă a Binelui Suprem, de care se pot bucura toți în mod egal, dacă contribuie în mod egal la crearea și instaurarea lui în societate.

Aristotel susținea că justul și echitatea sunt ambele dezirabile, dar echitabilul este preferabil și superior justului. Văzând în echitate realizarea deplină a egalității, Aristotel o aprecia ca o superjustiție, pentru că ea încoronază justiția cu blândețea, omenia și mila. În acest sens Aristotel susținea că este echitabil a ierta slăbiciunile umane și a privi... nu la acte însele, ci la scopurile morale, nu la parte, ci la întreg, nu la ceea ce omul este acum, ci la ceea ce a fost mereu sau în general [11,p.77].

Prin aplicarea răspunderii juridice cel ce apelează la instanța de judecată urmărește restabilirea echității, minimalizând avantajele obținute de răufăcător prin fapta sa condamnată. “A merge la instanța de judecată înseamnă a apela la corectitudine, echitate, întrucât judecătorul este întru chiparea justului” [12,p.7]. În consecință, cei ce dispun de acest drept vor face uz de el în condiții absolute egale.

În concepția lui Aristotel, justiția este „conformitatea cu legea”. Se judecă o acțiune, dacă este în concordanță cu legea, care nu este decât o aplicare, care, la rândul său, este o formă concretă a valorii absolute. În acest sens, Aristotel mai indică deasupra legilor un reper valoric specific pentru dreptul pozitiv, un fel de justiție absolută care le guvernează și pe ele, anume *echitatea*. Ea este sursă și „îndreptarul” lor, legea nescrisă pe care legile scrise o conțin în mod imperfect și pe care o dezvoltă [13,p.59]. Toți filosofii care au abordat echitatea ca valoare importantă în societate au cuprins în această idee și pe cea de egalitate. Bineînțeles că egalitatea din acele timpuri diferă mult de ceea ce înseamnă astăzi egalitatea, diferența nefiind totuși regăsită în substanța conceptului. Acest lucru semnifică că de fapt a fi egal astăzi semnifică același lucru cu ceea ce însemna și în străvechile timpuri egalitatea, doar că astăzi principiul dat are o respirație mai profundă și dispune de haină juridică aproape perfectă. Așadar, legislațiile de azi sunt fundamentate pe principiul egalității, iar societatea e conștientă pe deplin de ceea ce semnifică acest principiu și care sunt consecințele de iure și de facto al respectării sau nerespectării lui.

H. Grotius menționează că obiectul jurisprudenței îl constituie problemele dreptului și echității. De aici iarăși se poate scoate în evidență conexiunea răspunderii juridice cu egalitatea de drept, filosoful împărtășind ideea că normele ce reglementează răspunderea juridică se aplică întotdeauna în mod absolut egal și echitabil tuturor în vederea stabilirii sau restabilirii echității într-o societate. O legislație bună și

corectă, dar și reguli corecte de aplicare a răspunderii juridice reprezentate premisele asigurării echității și egalității între membrii societății și pentru toți aceștia. Echitatea aici la fel are în calitate de pilon de bază ideea de egalitate și deci, în plan juridic, principiul egalității de drept.

Pentru filosof, scopul pe care-l urmărește sancțiunea este întreit: îndreptarea vinovatului, satisfacerea victimei, apărarea societății, iar dreptul de a pedepsi prin aplicarea sancțiunii este un drept natural. În acest context, Grotius pune și problema întinderii reacției societății, a dreptului societății de a-i pedepsi pe cei care-i nesocotesc regulile de conduită. Astfel, filosoful menționează că dreptul societății de a-i pedepsi este o manifestare a rațiunii și trebuie să rămână închis în marginile dreptății și umanității. Aceste limite includ și dreptul societății de a suprima viața celui ce a încălcat legea. Astfel, după Grotius, pedeapsa cu moartea este legitimă, dacă aplicarea mai multor pedepse nu au îndreptat pe făptuitor. Aceste condiții sunt egale pentru toți cei ce greșesc prin încălcarea legii, astfel, la baza celor descrise ca rigori ale unei societăți ordonate și corecte stă principiul egalității de drept aplicat vinovaților care trebuie să fie corecți anume prin pedepsirea lor în mod egal și echitabil.

După Grotius, patru precepte fundamentale orientează întregul drept:

- *alieni abstinentia* (respectarea a tot ce aparține altuia);
- *promissorum implemendorum obligatio* (respectarea angajamentelor asumate);
- *damni culpa dati reparatio* (repararea daunelor pricinuite altora);
- *poene inter homines meritum* (pedeapsa echitabilă celor care încălcă aceste principii) [14, p. 17].

Pentru Montesquieu tot ceea ce este legal, este firesc, corect și necesar, ceea ce contravine întâmplătorului, fatalității. Libertatea politică raportată la fiecăruia în parte este reflectată în securitatea personală a fiecăruia. Iar aici ne este evidențiată egalitatea tuturor în a beneficia de securitate personală. Într-o evidențiere a factorilor ce ar influența aceas-

tă securitate, Montesquieu pune în lumină importanța calității și corectitudinii legii penale și a sistemului judiciar. În acest sens, autorul menționează că libertatea politică a cetățenilor depinde de măsura în care se respectă principiul proporționalității pedepsei cu infracțiunea. Iar întru aplicarea corectă a acestui principiu, în mod absolut categoric e nevoie de proceduri judiciare cu reguli bine determinate și corecte. Aceste reguli trebuie să contribuie realizării legii, dar nicidecum să se ajungă la cealaltă extremă-crearea de obstacole în aplicarea ei [15, p. 318].

În opera sa „*Despre infracțiuni și pedepse*”, Cesare Beccaria tinde să accentueze că orice sancțiune care se aplică în afara cazurilor de extremă necesitate, nu reprezintă decât o expresie a abuzului de putere. Beccaria a pus în lumină una dintre funcțiile răspunderii juridice cea preventivă. Dânsul explica sensul înfăptuirii justiției, cel al aplicării sancțiunii, menționând că nicidecum chinurile nesfârșite ale infractorului nu reprezintă scopul aplicării acestuia sancțiuni juridice, pe de altă parte, nici încercarea de a șterge fapta din mintea celui păgubit prin diferite mijloace tot nu ar da rezultate, întrucât fapta e deja comisă. Principalul obiectiv al înfăptuirii justiției, este reprezentat de împiedicarea subiectului de a-și repeta comportamentul ilicit, precum și împiedicarea celorlalți membri ai societății de la comiterea aceluiași fapte. În atare condiții, Beccaria stipulează o caracteristică importantă a înfăptuirii justiției - cea de a impresiona. Astfel, nu este vorba de un efect exclusiv fizic, ba dimpotrivă cel mai important impact pe care trebuie să-l producă aplicarea unei sancțiuni, deci a înfăptuirii justiției, trebuie să vizeze personalitatea infractorului, după care și personalitatea tuturor membrilor societății. În concluzie, Beccaria a enunțat o regulă ce ține de răspunderea juridică: „Nu duritatea sancțiunii, ci inevitabilitatea ei va preveni mai eficient comiterea de ilegalități”. Aici vedem o exprimare cât se poate de clară a inerenței implicării organelor ce înfăptuiesc justiția în soluționarea ilegalităților și în restabilirea

ordinii de drept. Or, suntem în fața unei dovezi limpezi a necesității eficienței justiției.

Referindu-se la răspunderea juridică pentru săvârșirea de infracțiuni, Beccaria menționa că pedeapsa este o măsură luată de societate în vederea propriei sale apărări și înfăptuirea justiției se justifică prin utilitatea sau necesitatea ei în sensul că ea se realizează nu pentru că s-a săvârșit o infracțiune și nu neapărat în vederea ispășirii, ci mai ales pentru ca să nu se mai comită alte infracțiuni în viitor [16, p. 95].

Concluzii. În urma analizei valorii egalității juridice și a justiției ca principii fundamentale în operele gânditorilor antici, medievali și moderni am ajuns la concluzia că idealul de egalitate s-a născut ca o cerință a dreptului natural, s-a căutat justificarea acestui ideal cu argumente religioase, psihologice și filozofice, dar toate s-au dovedit de nesustenute. Este o realitate faptul că oamenii sunt înzestrați deosebit de la natură, astfel, cerința ca toți oamenii să fie tratați egal nu se poate baza pe vreo teorie că toți ar fi la fel. Întorcându-ne în timp la istoricul dispozițiilor normative, observăm că în dreptul nostru, în mod tradițional egalitatea a fost considerată mai degrabă ca un drept fundamental al cărui definire impune cu necesitate enumerarea anumitor criterii în funcție de care, orice discriminare este interzisă, tradiție pe deplin valorificată de actualul text constituțional ce consacră așa numitele criterii ale nediscriminării într-un articol distinct de cel în care menționează principiul egalității.

Egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, egalitatea de tratament juridic, egalitatea șanselor, nediscriminarea și alte realizări ale progresului gândirii umane și-au găsit oglindirea în reglementările naționale și internaționale. Meritul deosebit, în acest sens, le revine revoluționarilor francezi, care au afirmat principiile libertății, egalității și justiției în calitate de fundament al statalității.

Referința bibliografică

1. Cazacu N. Analiza izvoarelor princi-

piului egalității. București: Sf. Ierarh Nicolae, 2010. 20p.

2. Andrișoi C. Egalitatea - un concept contestat //http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_drept/annales_10_2007/andritoi_ro.pdf

3. Florea A. Unele aspecte teoretice vis-a-vis de evoluția și formarea conceptului de egalitate juridică. În: *Legea și Viața*, nr. 10, 2010, p. 39-45.

4. Мор Томас. Утопия и Утопический социализм: хрестоматия. Ред. А. И. Володин, М.: Политиздат, 1982. 512 с.

5. Лазарев В. М., Федорова В. Г. Принцип правового равенства и юридическая ответственность (проблемы методологии и теории взаимосвязи). Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2005. 132 с.

6. Villey M. La formation de la pensee juridique moderne. Paris: Montchrestien, 1975. 556p.

7. Графский И., Золотухина Н. и др. История политических и правовых учений. Учебник для вузов. 4-е изд. М.: Норма, 2003. 736 с.

8. Tstatos C. Filosofia socială a vechilor greci. București: Univers, 1979. 310 p.

9. Нерсесянц В. Философия права. Учебник для вузов. М.: Норма, 1997. 540 с.

10. Popa N. Teoria generală a dreptului. București: Tipografia Universității din București, 1992. 224 p.

11. Аристотель. Риторика. М.: Изд-во МГУ, 1978. 352 с.

12. Аристотель. Этика. М.: Знание, 1978. 189 с.

13. Poalelungi M. Conduita legală și justiția. Chișinău: Cartdidact, 2007. 180 p.

14. Chirila V., Bucătaru V. Ghid European. Chișinău: Cartier Juridic, 2013. 172 p.

15. Монтескье Ш. Л. Избранные произведения. Общ. ред. М. П. Баскина. М.: Гослитиздат, 1955. 570 с.

16. Beccaria C. Despre infracțiuni și pedepse. (tradusă de A. Roșu) București: Ed. Științifică, 1965. 155 p.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI

Adelina FLOREA,
doctor în drept
Gabriel ICHIM,
doctorand, ULIM

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Adelina FLOREA,
doctor of Law
e-mail: florea-adelina@mail.ru
George ICHIM,
PhD student, Free International
University of Moldova
e-mail: preotgabriel@yahoo.com

CZU 343.346

SEDIUL DE INCRIMINARE A FAPTELOR DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE SIGURANȚĂ A TRAFICULUI RUTIER ÎN SISTEMUL INFRAȚIUNILOR CONTRA SIGURANȚEI CIRCULAȚIEI TRANSPORTURILOR

Ion SLISARENCO,

master în drept, doctorand, lector universitar al Catedrei „Științe penale” a Facultății Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

REZUMAT

În prezentul articol științific, autorul a stabilit și a determinat sediul de incriminare a faptelor de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier în sistemul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor. Totodată, au fost evidențiate criteriile de sistematizare a infracțiunilor contra siguranței traficului rutier și aceste fapte au fost clasificate în baza criteriilor determinate.

Cuvinte-cheie: trafic rutier, regulă de siguranță, siguranță a traficului, mijloc de transport, incriminare.

Ion SLISARENCO,

master of Law, PhD student, lecturer of the “Criminal Sciences” Department of the Law Faculty of “Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova

SUMMARY

In this scientific article, the author has established and determined the place of incrimination of violation of road safety rules in the system of traffic-safety crimes. At the same time, they were highlighted the systematization criteria of offenses against road traffic safety, and these facts were classified according to the determined criteria.

Keywords: road traffic, safety rule, traffic safety, means of transport, incrimination.

Introducere. Este incontestabil faptul că siguranța traficului rutier reprezintă o valoare socială inerentă în cadrul unui stat de drept și democratic care necesită o protecție juridică, iar pentru ca scopul primordial de apărare a acesteia să fie atins, răspunderea pentru faptele care pun în pericol sau care atentează grav la siguranța traficului rutier este stabilită în legi organice cu caracter general și impersonal care prevăd și sancțiuni corespunzătoare în dependență de gradul prejudiciabil al faptelor, precum și de caracterul sau gravitatea urmărilor prejudiciabile ale acestor fapte. Siguranța traficului rutier reprezintă doar o verigă în cadrul sistemului de valori și relații sociale existente în societate, iar protecția juridică a

acesteia are drept scop și apărarea altor valori mult mai importante, după părerea noastră, cum ar fi viața și sănătatea persoanei, proprietatea, precum și mediul.

Un rol decisiv în apărarea vieții și sănătății omului, a dreptului acestuia la siguranță (siguranța traficului rutier fiind parte integrantă a siguranței publice), a proprietății acestuia, precum și a mediului îl au actele normative cu caracter punitiv cum sunt: C. pen. și C. contr. al RM, care stabilesc un cadru variat de incriminări, prin care se instituie răspunderea penală/contravențională pentru faptele ilicite care le aduc atingere în mod direct sau indirect.

Art.2 C. contr. al RM prevede că scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăți-

lor legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții.

Art.2 C. pen. al RM stipulează că legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept. Deci, scopul dreptului penal este de a apăra societatea, în ansamblu, și membrii ei, în particular, de cele mai periculoase fapte antisociale, iar sub amenințarea aplicării pedepsei penale la fel se urmărește drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Prin mijloace de drept penal se asigură acel cadru ce susține activitățile de prevenire criminologică cu un fundament juridic sigur, însoțit de pedepse severe și adecvate gradului prejudiciabil al faptei și al pericolului social al faptuitorului ce permite desfășurarea luptei cu criminalitatea.

Supportul metodologic și teoretico-științific al cercetării de față îl constituie un complex de metode general-științifice, bazate pe cunoștințe juridico-penale, care au asigurat unitatea analizei gnoseologice a subiectului supus investigării în întreaga complexitate a sa. Dintre procedeele logice și metodele aplicate am evidențiază analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția, metoda sistemică, comparativă, s-a apelat la un șir de principii filosofice generale, ca: obiectivitatea, legătura dintre teorie și practică.

Rezultate obținute și discuții. Incriminări consacrate faptei de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier, identificăm atât în C. pen. al RM, cât și în C. contr. al RM.

În C. contr. al RM în vigoare, legiuitorul a sistematizat toate contravențiile care atentează la valorile și relațiile sociale ce sunt condiționate

de respectarea regulilor de siguranță a traficului rutier în Capitolul XIII „Contravenții în domeniul circulației rutiere” – capitol care am propus cu titlu de *lege ferenda* să fie redenumit în „Contravenții ce atentează la siguranța traficului rutier”.

În C. pen. al RM în vigoare, legiuitorul a sistematizat toate infracțiunile care atentează la valorile și relațiile sociale ce sunt condiționate de respectarea regulilor de siguranță a traficului rutier în Capitolul XII „Infracțiuni în domeniul transporturilor” – capitol care am propus cu titlu de *lege ferenda* să fie redenumit în „Infracțiuni contra siguranței circulației transporturilor”.

Aceste infracțiuni s-au constituit ca un grup aparte în sistemul tuturor infracțiunilor ca urmare a amplificării și diversificării încălcărilor produse ce pot duce la accidente, care pot genera săvârșirea de alte fapte prejudiciabile soldate cu consecințe extrem de grave ca: vătămarea sănătății de gravitate medie sau gravă, lipsirea de viață a persoanelor, distrugerii și deteriorări de bunuri, indiferent de forma lor de proprietate, daune colosale mediului.

Pentru a identifica locul de incriminare a faptei de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier în sistemul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor, este necesar de a evidențiază semnele înrudite și a determina deosebiri ce există între ele, care ne va permite expunerea acestor infracțiuni după un anumit sistem. Baza acestui sistem trebuie să fie un singur criteriu juridico-penal – obiectul juridic special de atentare. În felul acesta se evidențiază semnele înrudite ale infracțiunilor, caracterul și gradul lor de periculozitate, diferențierile ce există între infracțiunile diferite grupe.

Însă, în literatura de specialitate atât autohtonă, cât și străină, autorii sistematizează infracțiunile contra siguranței circulației transporturilor, având la bază diferite criterii de sistematizare precum ar fi: obiectul juridic special de atentare, elementul material al infracțiunii, tipul mijlocului de transport și chiar semnele care caracterizează subiectul infracțiunii.

Astfel, în opinia autorului Borodac A., în funcție de elementul material, infracțiunile contra siguranței circulației transporturilor pot fi sistematizate în următoarele trei grupe la care autorul menționat atribuie și infracțiunile ce urmează [5, p.373]:

a) *Infracțiuni însoțite de încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport:* din care fac parte infracțiunile prevăzute la art.262, art.263, art.264, art.264¹, art.266 C. pen. al RM.;

b) *Infracțiuni însoțite de nerespectarea securității condițiilor de funcționare a mijloacelor de transport:* din care fac parte infracțiunile prevăzute la art.265, art.267, art.268, art.269, art.270, art.271, art.272 C.pen. al RM.;

c) *Alte infracțiuni în domeniul transporturilor:* din care fac parte infracțiunile prevăzute la art. 275 C. pen. al RM, art. 276 C. pen. al RM.

Tot după elementul material al infracțiunii, propune o sistematizare a infracțiunilor și autorul Mitrache C. [11, p.123], însă trebuie de remarcat că acesta se referă doar la faptele infracționale contra siguranței traficului rutier, dar, dacă am extinde clasificarea dată la întreg spectrul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor cuprinse de actualele și în vigoare prevederi ale Capitolului XII al C. pen al RM, acestea s-ar clasifica după cum urmează:

a) *fapte, constând în conducerea în mod ilicit a autovehiculului pe drumurile publice / fapte, constând în conducerea în mod ilicit a mijlocului de transport* – adică infracțiunile prevăzute la art.262, art.263, art.264, alin.(1) art.264¹ C. pen. al RM.;

b) *fapte prin care se urmărește ascunderea realității de către conducătorul auto sau de către alte persoane / fapte prin care se urmărește ascunderea realității de către conducătorul mijlocului de transport sau de către alte persoane* – adică infracțiunile prevăzute la alin. (3) art.264¹, art.266, art.276 C. pen. al RM.;

c) *fapte care constau din îndeplinirea necorespunzătoare a unor îndatoriri de serviciu* – adică infrac-

țiunile prevăzute la alin.(2) art.264¹, art.265, art.267 C. pen. al RM.

Astfel, considerăm clasificarea dată una ce nu poate fi aplicată pentru toate infracțiunile contra siguranței circulației transporturilor cuprinse de Capitolul XII al Părții speciale a C. pen. al RM, deoarece infracțiunile prevăzute la art.268, art.269, art.270, art.271, art.272, art.275 C. pen. al RM, nu își pot găsi locul în cadrul acestei sistematizări.

Autorii Brînză S., Stati V. și Țurcanu I. [6, p.505-531; 7, p.321; 8, p.408], prezintă tipologia infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor în două categorii cărora le atribuie și infracțiunile ce urmează:

a) *infracțiuni legate nemijlocit de încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatarea a mijloacelor de transport ori a altor reguli aplicate în domeniul transporturilor* din care fac parte infracțiunile prevăzute la art.262, art.263, art.264, art.264¹, art.265, art.266, art.267, și art.269 C. pen. al RM;

b) *Infracțiuni care nu sunt legate nemijlocit de încălcarea unor reguli aplicate în domeniul transporturilor* din care fac parte infracțiunile prevăzute de art.268, art.270, art.271, art.272, art.275 și art.276 C. pen. al RM.

Autorul Кременов И.Н. sistematizează infracțiunile contra siguranței circulației transporturilor în felul următor [15, p.42]:

- *infracțiuni ce atentează la securitatea circulației rutiere sau a exploatarea mijloacelor de transport, pe căile ferate, pe apă sau în aer*, care în conformitate cu legea penală autohtonă ar corespunde cu infracțiunile prevăzute la art.262-264¹, 269-271 C. pen. al RM;

- *infracțiuni ce atentează la fabricarea și pregătirea pentru exploatarea, repararea mijloacelor auto, navale și aeriene*, respectiv art.265-268, 272 C. pen. al RM;

- *infracțiuni ce atentează la garniturile de tren, a navelor aeriene, maritime sau fluviale ca obiecte materiale de atentare asupra lor*, art.275 C. pen. al RM;

- *infracțiuni ce atentează la sistemul înregistrării și evidenței*

transportului auto, art.276 C. pen. al RM.

Autorul Козаченко И.И. [14, p.384] sistematizează infracțiunile contra siguranței circulației în următoarele două grupe:

a) *infracțiuni legate nemijlocit de încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatarea a mijloacelor de transport, ceea ce implică obligatoriu conducerea mijlocului de transport, fie exploatarea nemijlocită a acestuia;*

b) *alte infracțiuni în domeniul transportului.*

Raportând această clasificare a infracțiunilor care fac parte din Capitolul XII al Părții speciale a C. pen. al RM din 2002, constatăm că din categoria infracțiunilor legate nemijlocit de încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatarea a mijloacelor de transport, ceea ce implică obligatoriu conducerea mijlocului de transport, fie exploatarea nemijlocită a acestuia, fac parte următoarele infracțiuni: art.262, art.263, art.264, art.264¹, art.266 C. pen. al RM.

În categoria altor infracțiuni în domeniul transporturilor, conform clasificării autorului sus-menționat, s-ar încadra infracțiunile: art.265, art.267, art.268, art.269, art.270, art.271, art.272, art.275, art.276 C. pen. al RM.

După părerea autorilor Иванов В. Д., și Иванов П. В. [13, p.347], infracțiunile contra siguranței circulației transporturilor trebuie sistematizate avându-se ca reper semnele care caracterizează subiectul infracțiunii. Astfel ei împart aceste fapte penal condamnabile în trei grupe, care, fiind raportate la legislația penală autohtonă ar corespunde după cum urmează:

a) *Infracțiuni săvârșite de persoane care nemijlocit conduc mijlocul de transport și care sunt responsabile de starea tehnică a acestuia:* din care fac parte infracțiunile prevăzute la art.262, art.263, art.264, art.264¹, art.266, art.276 C. pen. al RM;

b) *Infracțiuni săvârșite de persoane care asigură securitatea circulației rutiere și a exploatarea mijloacelor de transport:* din care fac parte infracțiunile prevăzute la

art.265, art.267, art.269 C. pen. al RM;

c) *Infracțiuni săvârșite de alte persoane care periclitează securitatea circulației rutiere și exploatarea tuturor mijloacelor de transport:* din care fac parte infracțiunile prevăzute la art.268, art.270, art.271, art.272, și art.275 C. pen. al RM.

Autorul Budeci V., în cea mai recentă lucrare științifică în care este abordată problema răspunderii penale pentru infracțiunile contra siguranței circulației transporturilor, și în special, a celor ce țin de transportul rutier, susține că un alt criteriu, pe care îl consideră ca unul principal, conform căruia urmează a fi realizată clasificarea infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor, ar fi – în funcție de categoria transportului la care se referă o infracțiune sau alta. În dependență de acest criteriu autorul propune a fi distinse:

a) *infracțiuni în domeniul transportului rutier;*

b) *infracțiuni în domeniul transportului feroviar, naval sau aerian;*

c) *infracțiuni de natură mixtă* [10, p.46].

Ținând cont de clasificarea menționată, autorul Budeci V. propune o clasificare a infracțiunilor în domeniul transportului rutier, potrivit propriei sale clasificări enunțate *supra*, în funcție de specificul regulilor ce se încalcă de către subiectul infracțiunii în:

a) *incriminări care se referă la fapte prin care se încalcă condiții de bază (privitoare la înmatriculare, stare tehnică corespunzătoare, starea psiho-fiziologică) impuse de lege pentru ca un autovehicul să poată circula pe drumurile publice;*

b) *incriminări privitoare la fapte prin care se încalcă obligațiile legale privind conduita pe care trebuie să o aibă conducătorii auto în timpul circulației cu autovehicule pe drumurile publice* [10, p.45; 9, p.435].

La fel, autorul Budeci V. propune propria sistematizare a infracțiunilor în domeniul transportului rutier, menționând că preia opinia autorului Nistoreanu Gh. [12, p.142], conform căreia infracțiunile în domeniul transportului rutier pot

fi clasificate luând ca bază criteriul modului de periclitare a siguranței traficului rutier, în următoarele categorii:

a) *infrațiuni rutiere alcătuite din faptele conducătorilor de vehicule exprimate în încălcarea regulilor privind deplasarea propriu-zisă a vehiculelor, precum și cele privind menținerea securității traficului rutier;*

b) *infrațiuni rutiere alcătuite din faptele de încălcare a dispozițiilor legale privitoare la evidența autovehiculelor care circulă pe drumurile publice;*

c) *infrațiuni rutiere alcătuite din faptele de nerespectare a dispozițiilor legale privitoare la pregătirea și starea psihofizică a persoanelor care conduc autovehicule pe drumurile publice;*

d) *infrațiuni rutiere alcătuite din fapte prin care se periclitează constatarea comiterii unor infracțiuni contra siguranței circulației rutiere;*

e) *infrațiuni rutiere se referă la neîndeplinirea atribuțiilor de verificare tehnică și crearea condițiilor adecvate pentru circulația autovehiculelor de către persoanele responsabile în acest sens [10, p.49].*

În cele ce urmează, ținând cont de constatările, concluziile și propunerile enunțate în prezentul compartiment al cercetării noastre științifice, venim cu propria clasificare a infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor pentru a identifica locul de incriminare a faptelor infracționale care constau în încălcarea regulilor de siguranță a traficului rutier conform sistematizării propuse.

Deci, pornind de la conceptul propus și definit al infracțiunii contra siguranței circulației transporturilor și luând drept criteriu de sistematizare criteriul invocat și de autorul Budeci V. adică, în funcție de categoria transportului la care se referă infracțiunile în cauză distingem:

a) *infrațiuni contra siguranței traficului rutier;*

b) *infrațiuni contra siguranței circulației transportului feroviar, naval sau aerian;*

c) *infrațiuni contra siguranței*

circulației transporturilor de natură mixtă.

Astfel, în conformitate cu actualele și în vigoare prevederi ale C. pen. al RM, cadrul infracțiunilor contra siguranței traficului rutier cuprinde în viziunea noastră infracțiunile: „Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport” – art.264 C. pen. al RM, „Conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe” – art.264¹ C. pen. al RM, „Punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite” – art.265 C. pen. al RM, „Părăsirea locului accidentului rutier” – art.266 C. pen. al RM, „Falsificarea elementelor de identificare a autovehiculelor” – art.276 C. pen. al RM.

Considerăm că anume infracțiunile incriminate la art.art.264, 264¹, 265, 266, 276 din rândul celor cuprinse de Capitolul XII al Părții speciale a C. pen. al RM din 2002, alcătuiesc categoria infracțiunilor contra siguranței traficului rutier în accepțiunea lor strictă, deoarece prin săvârșirea lor se atentează nemijlocit la valorile și relațiile sociale ce țin de respectarea regulilor de siguranță a traficului rutier în activitatea de circulație și exploatare a tuturor mijloacelor de transport care sunt antrenate în traficul rutier, pe drumurile publice și cele accesibile publicului și prin săvârșirea acestora se pune în pericol siguranța traficului rutier.

Din infracțiunile contra siguranței circulației transportului feroviar, naval sau aerian fac parte infracțiunile: „Încălcarea regulilor de zbor” – art.262 C. pen. al RM, „Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a transportului feroviar, naval sau aerian” – art.263 C. pen. al RM, „Oprirea samovolnică, fără necesitate, a trenului” – art.270 C. pen. al RM, „Deturnarea sau capturarea unei garnituri de tren, a unei nave aeriene sau navale” – art.275 C. pen. al RM.

Susținem, fără nici un dubiu, că anume infracțiunile incriminate la art.262, 263, 270, 275 din rândul

celor cuprinse de Capitolul XII al Părții speciale a C. pen. al RM din 2002, alcătuiesc categoria infracțiunilor contra siguranței circulației transportului feroviar, naval sau aerian în accepțiunea lor strictă, deoarece prin săvârșirea lor se atentează nemijlocit la valorile și relațiile sociale ce țin de respectarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a transportului feroviar, naval sau aerian și prin săvârșirea acestora se periclitează siguranța tipurilor de transporturi menționate.

Iar din rândul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor de natură mixtă fac parte infracțiunile: „Repararea necalitativă a căilor de comunicație, a mijloacelor de transport feroviar, naval sau aerian ori punerea lor în exploatare cu defecte tehnice” – art.267 C. pen. al RM, „Deteriorarea sau distrugerea intenționată a căilor de comunicație și a mijloacelor de transport” – art.268 C. pen. al RM, „Încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației” – art.269 C. pen. al RM, „Blocarea intenționată a arterelor de transport” – art.271 C. pen. al RM, „Constrângerea lucrătorului din transportul feroviar, naval, aerian sau auto de a nu-și îndeplini obligațiile de serviciu” – art.272 C. pen. al RM.

Infracțiunile incriminate la art. art.267, 268, 269, 271, 272 C. pen. al RM au fost catalogate la cele de natură mixtă, datorită faptului că prin săvârșirea lor se periclitează sau li se produc daune atât valorilor și relațiilor sociale ce țin de respectarea regulilor de siguranță a traficului rutier, cât și valorilor și relațiilor sociale ce țin de respectarea regulilor de siguranță a circulației sau de exploatare a transportului feroviar, naval sau aerian.

Concluzii. În ordinea celor enunțate, susținem că faptele de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier, constatate și apreciate de legiuitor ca fiind infracțiuni, urmează a-și găsi sediul de incriminare în sistemul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor anume în categoria infracțiunilor contra siguranței traficului rutier, iar cele constatate și apreciate ca având un grad de pericol social mai redus

decât infracțiunea, adică sunt contravenții, urmează a-și găsi sediul de incriminare în sistemul contravențiilor ce atentează la siguranța traficului rutier.

În cele din urmă, propunem o clasificare a infracțiunilor contra siguranței traficului rutier ca o categorie aparte în sistemul infracțiunilor contra siguranței circulației transporturilor, luând ca bază, după părerea noastră, cel mai important criteriu de sistematizare și anume, **obiectul juridic special** al infracțiunilor care alcătuiesc această categorie de fapte infracționale. Deci, în dependență de obiectul juridic special de atentare, distingem:

a) Infracțiuni contra siguranței traficului rutier care atentează la valorile și relațiile sociale condiționate de respectarea regulilor de siguranță a traficului rutier de către conducătorul de vehicul;

b) Infracțiuni contra siguranței traficului rutier care atentează la valorile și relațiile sociale determinate de respectarea obligațiilor în vederea asigurării siguranței traficului rutier de către persoanele responsabile în acest sens, altele decât conducătorul de vehicul;

c) Infracțiuni contra siguranței traficului rutier care atentează la valorile și relațiile sociale determinate de aflarea adevărului și constatarea justă, imediată și completă a infracțiunilor de acest gen.

Astfel, conform sistematizării propuse, atribuim categoriei infracțiunilor contra siguranței traficului rutier care atentează la valorile și relațiile sociale condiționate de respectarea regulilor de siguranță a traficului rutier de către conducătorul de vehicul, infracțiunile care vor consta în fapta de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier doar de către conducătorul de vehicul. De exemplu: „Conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de droguri și/sau de alte substanțe cu efecte similare”, alin.(1) art.264¹ C. pen. al RM.

La categoria infracțiunilor contra siguranței traficului rutier care atentează la valorile și relațiile sociale

determinate de respectarea obligațiilor în vederea asigurării siguranței traficului rutier de către persoanele responsabile în acest sens, altele decât conducătorul de vehicul, atribuim infracțiunile care vor consta în fapta de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier de către persoanele responsabile în acest sens, altele decât conducătorul de vehicul. De exemplu: „Predarea cu bună știință a conducerii mijlocului de transport către o persoană care se află în stare de ebrietate, dacă această acțiune a provocat urmările indicate la art.264 – alin.(2) art.264¹ C. pen. al RM.

În fine, din rândul infracțiunilor contra siguranței traficului rutier care atentează la valorile și relațiile sociale determinate de aflarea adevărului și constatarea justă, imediată și completă a infracțiunilor de acest gen, fac parte infracțiunile care vor consta în fapta de încălcare a regulilor de siguranță a traficului rutier și care pot împiedica aflarea adevărului și constatarea justă, imediată și completă a infracțiunilor de acest gen. De exemplu: „Refuzul, împotrivirea sau eschivarea conducătorului mijlocului de transport de la testarea alcoolică, de la examenul medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau de la recoltarea probelor biologice în cadrul acestui examen medical – alin.(3) art.264¹ C. pen. al RM, „Părăsirea locului accidentului rutier” – art.266 C. pen. al RM, „Falsificarea elementelor de identificare a autovehiculelor” – art.276 C. pen. al RM.

Răspunderea penală pentru asemenea fapte este un element necesar politicii penale a Republicii Moldova deoarece, activitatea regulată, neîntreruptă și desfășurată în condiții de deplină siguranță a traficului rutier constituie o condiție esențială dezvoltării economice, a protecției vieții și sănătății persoanelor, precum și a mediului într-un stat de drept și democratic.

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al Republicii Moldova. Legea nr.218-XVI din 24.10.2008 (intrat în vigoare: 31.05.2009) // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/art.15 din 16.01.2009, Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78-84/art.100 din 17.03.2017.

2. Codul penal al Republicii Moldova. Legea nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.28-129/art.1012 din 13.09.2002, Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/art.195 din 14.04.2009.

3. Hotărârea Guvernului nr.357/13.05.2009. Hotărâre cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere // Monitorul Oficial al Republicii Moldova 92-93/art.409, 15.05.2009. Intrat în vigoare: 15.07.2009.

4. Legea privind siguranța traficului rutier nr.131-XVI din 07.06.2007 // Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 11-21/art.6 din 23.01.2015 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova 103-106/art.443 din 20.07.2007.

5. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tip. Centrală, 2004. (622p.)

6. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., Turcanu I., Grosu V., Drept Penal, Partea Specială, Ediția a II-a, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005, (804p.);

7. Brînză S., Stati V., Drept penal. Partea specială, Volumul II, Chișinău, 2011, (1324p.);

8. Brînză S., Stati V., Tratat de Drept penal. Partea specială, Volumul II, Chișinău, 2015, (1300p.)

9. Budeci V. Clasificarea infracțiunilor rutiere și aspecte privind unitatea și pluralitatea acestei categorii de infracțiuni. În: Dreptul Internațional umanitar la 60 de ani de la semnarea Convențiilor de la Geneva. Tezele conf. internaționale. Chișinău: ICDPDO ULIM, 2009, (p.431-437)

10. Budeci V., Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul transportului rutier, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2014, (213p.)

11. Mitrache C., Drept penal român. București: Șansa, 1997, (279p.)

12. Nistoreanu Gh., ș.a. Drept penal. Partea specială. București: Europa Nova, 1997, (576 p.)

13. Иванов В.Д., Иванов П.В., Уголовное право, Об. часть, Особ. часть, Изд. Приор, Москва, 2001, с.347.

14. Козаченко И. Я., Незнамова З. А., Новоселов Г. П., Погосян Т. Ю. и др., Уголовное право: Общая часть: Учеб. для вузов; Москва: Норма-Инфра-М, 1999. (503p.)

15. Кременов И.Н., Уголовная ответственность за транспортные преступления учебное пособие, Ташкент, 1990.

INFORMAȚII DESPRE AUTOR:

Ion SLISARENCO,
master în drept, doctorand,
lector universitar al Catedrei
„Științe
penale” a Facultății Drept a
Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI al RM
email: vanciu.jawa@mail.ru

Ion SLISARENCO,
master of Law, PhD student,
lecturer of the “Criminal Sciences”
Department of the Law Faculty of
“Ștefan cel Mare” Academy
of the RM
email: vanciu.jawa@mail.ru

ASPECTE INTRODUCATIVE: ACHIZIȚII PUBLICE ECOLOGICE ȘI ACHIZIȚII PUBLICE SUSTENABILE

Uliana SÎRBU,

lector universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

REZUMAT

Achiziția publică are un rol important în economia și securitatea oricărui stat. Modul în care se comportă piața achizițiilor publice, prin urmare, direct sau indirect, influențează dezvoltarea statului și, în cele din urmă, bunăstarea cetățenilor.

Comunitatea Europeană a definit Achizițiile publice ecologice drept “un proces prin care autoritățile publice încearcă să achiziționeze bunuri, servicii și lucrări cu un impact redus asupra mediului pe tot parcursul ciclului lor de viață în comparație cu bunurile, serviciile și lucrările cu aceeași funcție primară care sa fie procurate”.

Cuvinte –cheie: achiziții publice ecologice, durabile, cheltuieli publice, protecția mediului.

INTRODUCTORY ASPECTS: GREEN PUBLIC PROCUREMENT AND SUSTAINABLE PUBLIC PROCUREMENT

Uliana SIRBU,

university lecturer, Institute of Criminal and Applied Criminology

SUMMARY

Public procurement has an important role in the economy and security of any state. The public procurement market, therefore, directly or indirectly, influences state development and, eventually, the well-being of citizens. The European Community has defined Green Public Procurement as “a process by which public authorities try to purchase goods, services and works with a low environmental impact throughout their life cycle...”.

Keywords: Green public procurement, sustainable public procurement, public jobs, environmental protection, ecology.

Actuala criză economică prin care trec mai multe țări ale Europei, inclusiv Republica Moldova, a determinat ca șefii de state suverane să fie din ce în ce mai preocupați de cheltuielile publice.

Există o preocupare din ce în ce mai mare a pieței achizițiilor publice în ceea ce privește achiziționarea de bunuri și servicii pentru entitatea dată, având în vedere situația economică actuală prin care țara trece în prezent.

Importanța economică a achizițiilor publice la nivel european și global [1] este susținută de statistici [1].

Achiziția publică are un rol important, deoarece cu ajutorul ei se pot administra cât mai eficient finanțele publice, eficientiza transparența de investiții, bunuri, servicii, se asigură contractele publice în condițiile concurenței loiale.

Modul în care se comportă piața achizițiilor publice, prin urmare, direct sau indirect, influențează dezvoltarea statului și, în cele din urmă, bunăstarea cetățenilor.

Această problemă este deosebit de importantă, dacă este luat în vedere faptul că achizițiile publice implică adesea achiziționarea de bunuri și servicii sau construirea de infrastructuri de o importanță economică și socială deosebită care au un impact direct asupra dezvoltării statului.

Achizițiile publice reprezintă un instrument privilegiat pentru intervenția economică a statului și modul în care statul utilizează “puterea de cumpărare” ridică o serie de probleme.

Achizițiile publice nu pot fi indiferente față de schimbările sociale și de primatul respectului față de mediu, preocupări atât de în vogă în timpurile moderne.

În cadrul prezentei cercetări s-a constatat că, este necesară transpunerea noilor directive, care trebuie însoțite de prognoza normativă și de modernizarea instrumentelor APE. Având în vedere aceste considerente, **obiectivul principal** este să înțelegem dacă Moldova este și în ce sens este, în direcția achizițiilor

publice durabile (SPC), ca proces de achiziție care integrează simultan considerații de mediu, sociale și economice.

Deși beneficiile achizițiilor publice ecologice sunt larg recunoscute și CE a depus mult efort în promovarea sa, achizițiile publice ecologice rămân un instrument voluntar. În mod inevitabil, acest lucru subminează succesul și beneficiile potențiale ale acestui instrument. În această lucrare, vom analiza evoluțiile juridice ale achizițiilor publice ecologice și punerea lor în aplicare, în încercarea de a stabili dacă achizițiile publice ecologice pot fi văzute ca un proces de succes sau dacă este doar un concept gol. Mai mult decât atât, vom încerca să oferim potențial viitoarei dezvoltări care ar putea spori în continuare utilizarea achizițiilor publice ecologice de către autoritățile contractante în apelul lor pentru licitații publice.

Câteva dintre **obiectivele specifice** ale acestei lucrări pot fi enumerate după cum urmează:

1. să se observe importanța

achizițiilor publice și să se definească caracteristicile achizițiilor publice ecologice;

2. să se realizeze o analiză scurtă, dar relevantă a noilor directive;

3. să se efectueze o analiză interdisciplinară a realității moldave în ceea ce privește APE;

4. să se determine cursul viitor al APE în RM.

Așadar, **noutatea și originalitatea științifică** constă în includerea considerentelor sociale și ambientale când vine vorba de achizițiile publice și evidențierea unei traectorii viitoare a APE.

În legătura cu cardul legislativ al achizițiilor publice, au fost citate și aduse drept suport argumentativ legislația Moldovei, legislația EU și diferite acorduri internaționale.

Materiale și metode aplicate: metoda observării, analizei și sintezei/documentară. Conceptul de achiziții publice a fost examinat și analizat luând în considerare operele unor autori precum Sîmboteanu, Creangă și Diófăsi, ș.a.

În legătura cu cardul legislativ al achizițiilor publice, au fost citate și aduse drept suport argumentativ legislația Moldovei, legislația EU și diferite acorduri internaționale.

Prin urmare, **Rezultatele obținute și valoarea aplicativă** a acestei lucrări este dată de promovarea APE ca sursă de dezvoltare sustenabilă.

Legea privind achizițiile publice nu joacă un rol pur pasiv, care se adaptează pur și simplu contextului economic, ci prezintă o abordare proactivă, prin utilizarea instrumentelor sale (în caz de contracte publice) pentru a atenua unele dintre problemele create de criza economică.

În ceea ce privește **metodologia** acestei lucrări de cercetare, va fi utilizată o abordare calitativă.

Conform lui Moravesik (2014) analiza calitativă este una dintre cele mai importante metode empirice în domeniul dreptului [8]. Avantajul acestei metode este că permite o anumită flexibilitate în ceea ce privește modelarea datelor, compararea analizei datelor și replicarea rezultatelor.

Tema aleasă a fost **motivată** de faptul că achizițiile publice, având

ca scop nu doar obținerea de avantaje economice, dar și protecția mediului, sunt un fenomen puțin studiat în Republica Moldova.

Opinia restrictivă a achizițiilor publice ca mijloc de satisfacere a necesităților colective prin încheierea unui contract a dat naștere recentă unei opinii mai ample și mai cuprinzătoare, care nu mai ia în considerare numai contractul și necesitatea ca acesta să fie redactat și îndeplinit în conformitate cu cardul juridic din RM.

La fel cum "legea" absoarbe evenimentele lumii și se schimbă în mod constant, la fel și legea achizițiilor publice nu este imună la fapte extrajudiciare. Într-adevăr, dacă legislația privind achizițiile publice a fost mult timp caracterizată de stabilitate și previzibilitate, acest lucru nu mai este valabil în prezent.

Astăzi, exercitarea puterii de achiziție publică este influențată de preocupările politice, ambientale și sociale, spre deosebire de achiziția privată, în care decizia de a achiziționa se bazează exclusiv pe factori economici. Acest lucru nu înseamnă că entitățile private nu au nicio legătură cu acest tip de considerații; aceste considerente sunt pur și simplu luate dintr-o perspectivă internă. De exemplu, politica de nediscriminare pe criterii de gen; entitățile private pot urmări această politică în angajarea lucrătorilor, dar nu vor face acest lucru dintr-o perspectivă externă. În ceea ce privește entitățile publice, problema deja asumă forme diferite.

În ceea ce privește considerentele de mediu, acestea nu reprezintă o preocupare recentă. Din 1987, odată cu intrarea în vigoare a Actului Unic European [3], protecția mediului a fost recunoscută ca un obiectiv comunitar și a fost dezvoltată intens de către autoritățile comunitare. Articolul 3 alineatul (3) al Tratatului din Lisabona consacră ca obiectiv comunitar "... îmbunătățirea calității mediului împreună cu promovarea competitivității întreprinderilor și a ocupării forței de muncă ...".

Comunitatea Europeană a definit APE drept "un proces prin care autoritățile publice încearcă să

achiziționeze bunuri, servicii și lucrări cu un impact redus asupra mediului pe tot parcursul ciclului lor de viață în comparație cu bunurile, serviciile și lucrările cu aceeași funcție primară care sa fie procurate" [3].

Astfel, apare conștiința importanței echilibrului dintre preocupările sociale și cerințele impuse de o piață concurențială.

Se cere tot mai des ca agenții economici să urmărească obiectivele de mediu prin achiziționarea de materiale mai puțin dăunătoare mediului, evitând poluanții și alte materiale toxice în acest scop, prin integrarea acestor aspecte în așa-numitele achiziții publice ecologice (APE din engleza Green Public Procurement), [4].

Preocuparea pentru aspectele sociale a început, de asemenea, să ghideze achizițiile publice, solicitând agenților economici să ia atitudine privind măsurile de profilaxie socială, angajând lucrători din zone defavorizate și să promoveze acest lucru prin căutarea persoanelor care se afla în șomaj.

Creșterea economică trebuie să sprijine, în mod necesar, măsurile care vizează coeziunea socială și respectarea mediului.

Mediul internațional de criză necesită, de asemenea, căutarea altor soluții mai puțin costisitoare, deoarece lipsa lichidității de stat se reflectă în condițiile achizițiilor publice.

O nouă idee fundamentală apare în urmărirea acestor politici: achizițiile publice sunt acum folosite ca un mecanism pentru atingerea obiectivelor comune pentru toate țările EU și cele care își doresc o eventuală aderare la EU.

Situația internațională de criză a trezit interesul statelor în ceea ce privește buna utilizare a achizițiilor publice, transferând într-o anumită măsură exercitarea acestor scopuri pentru antreprenori, deblocând stadiul investițiilor mai mari.

Pe de altă parte, agenții economici, ca urmare a deficitului achizițiilor publice, ajustează și acceptă noi reguli, în contextul unui mediu concurențial din ce în ce mai acerbic.

Prin urmare, achizițiile publice

pot fi, de asemenea, utilizate pentru a promova alte scopuri publice, nu numai exclusiv economice.

Lumea noastră este limitată în resurse și sensibilă în structura sa. De-a lungul istoriei, s-au construit culturi individuale și sociale care ignoră limitele ambientale și constrângerile sociale impuse de coexistența într-un singur spațiu limitat: Planeta Pământ. Cu toate acestea, datorită semnelor ecologice și apariției unei conștiințe globale, atenția s-a concentrat asupra celor două provocări majore ale secolului XXI: schimbările climatice și deficitul resurselor naturale.

Achiziția publică, ca cea mai comună formă de acțiune administrativă, ca instrument pentru satisfacerea nevoilor colective (la cel mai mic cost posibil) [5], ocupă o pondere considerabilă în bugetele europene și naționale. Aceasta deține o putere care influențează comportamentele și strategiile care trebuie folosite în cursul unei societăți și economii durabile.

Provocările generate de schimbările climatice și de lipsa resurselor naturale avansează mai rapid decât soluțiile găsite. Pe baza acestei dinamici, vom critica constructiv situația actuală.

Trebuie să găsim o propunere contractuală mai puțin exigentă (în principal din punct de vedere financiar), atât pentru cetățean, cât și pentru contractantul administrației, care în același timp protejează mediul. Calea adoptată de directive și legi în acest domeniu este ghidată de criterii obiective și palpabile, orientate către rezultate concrete. Această filozofie contribuie la prevalența criteriilor economice în achizițiile publice, o prevalență care trebuie cât mai curând abandonată în favoarea unor criterii mai durabile.

Protecția mediului, ca valoare relevantă din punct de vedere juridic [6], este un factor important și posibil de a fi un criteriu de selecție în contextul unei licitații publice. La nivel european, protecția mediului apare ca o sarcină fundamentală consacrată dreptului primar.

Starea dreptului mediului are în instrumentalizarea achizițiilor pu-

blice una dintre cele mai importante axe strategice ale sale. Trăim un moment crucial când vine vorba de a lua decizia de a angaja, deoarece acest lucru trebuie făcut cu cel mai mic cost posibil.

Achizițiile publice ecologice (APE) pot fi definite ca integrarea de către autoritățile publice a considerentelor de mediu în toate etapele procesului de achiziție. Prin urmare, statele încurajează dezvoltarea tehnologiilor ecologice și produsele ecologice. Cele două obiective principale realizate sunt consumul durabil și dezvoltarea economiei ecologice bazate pe eco-eficiență și eco-inovare, deși APE pot însemna mai mult de atât.

La nivel european, noile directive consolidează strategia europeană de utilizare a achizițiilor publice în vederea aplicării politicilor orizontale sau secundare. Modificările prezentate sunt diverse: promovarea ocupării forței de muncă, egalitatea de gen, protecția mediului, printre altele.

Astfel, **tema cercetării** de față este analiza modului în care evoluția legislației europene [3] și a Republicii Moldova, intenționează să contureze principiile generale ale APE și să stabilească o cale de urmat pentru viitoarele generații.

Provocarea este de a face **saltul legal** în includerea criteriilor de mediu în multitudinea criteriilor care se bazează doar pe propunerea economică cea mai avantajoasă. Acest concept apare în sfera de aplicare a criteriilor de atribuire a unui contract de achiziții publice și poate fi transpus ca o propunere care, în funcție de diferite criterii (de mediu, sociale, altele), direct legate de obiectul contractului, oferă un avantaj mai mare pentru autoritatea contractantă.

Trebuie să acordăm atenție principiului interzicerii regresiei ecologice, bazat pe nivelul ridicat de protecție. Prin urmare, **întrebările de pornire ale temei de cercetare** sunt următoarele:

1. În sistemul juridic al Republicii Moldova, ce viitor poate exista după proiectul „Strategia de dezvoltare a sistemului de achiziții publice în Moldova 2016-2020” [7]

și ghidul privind achizițiile publice durabile?

2. Ce schimbări pot fi induse de noile directive privind achizițiile publice?

A fost utilizată o cercetare descriptivă pentru a clarifica caracteristicile achizițiilor publice ecologice și cercetarea exploratorie (Mack s.a, 2005), [10] pentru a oferi mai multe informații despre necesitatea ajustării cadrului legislativ când vine vorba despre acest tip de achiziții publice.

Pentru realizarea acestui studiu se face apel la analiza documentară, în căutarea accesului la sursele primare. Conform lui Bell (1993, p. 125)[11] “sursele primare sunt cele care apar în perioada cercetată”. Sursa principală este un document care utilizează cealaltă sursă de informații care a fost creată în momentul studiului. În acest sens, vom căuta să colectăm documente și legi legate de APE.

Concluzii. Abordarea de cercetare își mai propune să fie integrativă, globală și orientată spre soluții. Acesta urmărește să creeze legături între cercetarea științifică și eforturile noilor politici interdisciplinare relevante în chestiuni precum legea, mediul, sociologia, economia și etica. O provocare la fel de complexă ca protecția mediului și a speciei umane necesită o analiză integrată pentru a oferi un răspuns global la o provocare globală.

Deși suntem conștienți de faptul că această lucrare nu va răspunde la toate întrebările legate de viitorul achizițiilor publice în RM și suntem conștienți de **limitele** acestei lucrări, având în vedere timpul și resursele limitate disponibile, considerăm totuși că această teză va contribui la viitoarele studii pe această temă.

Totodată apreciem importanța deosebită și actualitatea acestui subiect în timp și în spațiu. În continuare, în cadrul cercetării a fost realizat scopul efectuării descrierii, comentariilor asupra principiilor fundamentale ale achizițiilor publice, legislației și politicilor în domeniul achizițiilor publice din RM și UE cu accent pe achiziții ecologice. Alte subiecte precăutate în cadrul cercetării noastre: procesul de

includere și criteriile ecologice în cadrul legislativ al RM, contribuția franceză și considerații privind rentabilitatea și concurența în cazul achizițiilor publice ecologice, semne ale durabilității în viitor, indicii de durabilitate din evoluția normativă a noilor directive, înțelegerea prezentului și transpunerea în viitor a APE. Subiecte cercetate, care cu siguranță se vor regăsi în articolele științifice publicate.

Referințe bibliografice

1. <https://www.wto.org/>
2. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/government-accounting>
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/>
4. http://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm
5. Agenția de Achiziții Publice - Ghid privind achizițiile publice durabile https://tender.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_privind_achizitiile_publice
6. Conform art. 191 din TFUE https://eur-lex.europa.eu/resource_și_Titulul_IV_din_Declarația_Mileniului_și_ONU <https://lege5.ro/Gratuit/gi2dgmrr/declaratia-mileniului>
7. <http://lex.justice.md/md/>
8. MORAVCSIK, A. (2014) Trust, but Verify: The Transparency Revolution and Qualitative International Relations. In *Security Studies* [Online] (23), p. 663-688. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/>
9. CRESWELL, J. W. (2003) *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. 2-a Editie. Sage Publications
10. MACK, N., WOODSONG, C., MACQUEEN, K. M., GUEST, G. e NAMELY, E. (2005) *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International
11. BELL, J. (1993) *Doing your Research Project: A Guide for first-time Researchers in Education and Social Science*. London: Open University Press

DATE DESPRE AUTOR:

Uliana SÎRBU,
lector universitar,
Tel. 079099448, 068819146,
uliana.sirbu@gmail.com

Uliana SIRBU,
University lecturer

CZU: 342.924:340.131.5(478)

REVOCAREA CA MODALITATE DE SANȚIONARE A ILEGALITĂȚII ACTULUI ADMINISTRATIV

Mihail DIACONU,
doctor în drept, conferențiar universitar

REZUMAT

Articolul este consacrat problemei revocării ca modalitate de sancționare a ilegalității actelor administrative. Accentul este pus pe esența acestei măsuri și particularitățile sale atestate în doctrină, autorul venind cu precizări și comentarii. De asemenea, autorul enunță principalele deosebiri dintre revocare și alte măsuri de sancționare a ilegalității actelor administrative, precum suspendarea și anularea.

Cuvinte-cheie: act administrativ, legalitate, oportunitate, control administrativ, sancționare, revocare, suspendare, anulare.

REVOCATION AS A MODALITY OF SANCTION OF THE UNLAWFULNESS ADMINISTRATIVE ACT

Mihail DIACONU,
Doctor of Law, Associate Professor

SUMMARY

The article deals with the issue of revocation as a means of sanctioning the unlawfulness of administrative acts. The focus is on the essence of this measure and its peculiarities mentioned in the doctrine, the author coming up with clarifications and comments. Also, the author states the main differences between the revocation and other measures to sanction the unlawfulness of administrative acts, such as suspension and cancellation.

Keywords: administrative act, legality, opportunity, administrative control, sanctioning, revocation, suspension, cancellation.

Introducere. După cum se știe, în general, actele administrative sunt emise în scopul de a produce efecte juridice, adică pentru a genera anumite drepturi și obligații juridice.

Actele administrative produc efecte juridice până la momentul ieșirii lor din vigoare, care se face fie prin intervenția unui act juridic emis în acest scop, fie a unor fapte materiale prevăzute de lege care lipsesc de efecte juridice aceste acte, ca, de exemplu, împlinirea termenului pentru care a fost emis un act administrativ. Destul de frecvent însă, actele administrative își încetează efectele juridice din considerente de legalitate și oportunitate. Sub acest aspect, prezintă importanță competența autorităților emitențe în materie și prevederile legale care o reglementează, precum și operațiunile juridice aplicabile.

Una dintre aceste operațiuni este *revocarea*, care dispune de anumite particularități uneori discutabile în doctrina de specialitate, mai ales în raport cu alte operațiuni, precum suspendarea și anularea.

Scopul studiului. Pornind de la interesul distinct față de această operațiune juridică, în cele ce urmează ne propunem o abordare succintă a acesteia în vederea elucidării esenței și particularităților sale, mai ales în raport cu celelalte două operațiuni juridice: suspendarea și anularea.

Rezultate obținute și discuții. În general, *revocarea* reprezintă operațiunea juridică care determină încetarea definitivă a efectelor juridice ale actelor administrative, ca urmare a ilegalității sau a inoportunității acestora [17, p. 209].

Noțiunea de revocare este înțeleasă ca reprezentând acțiunea prin

care organul administrativ competent, care a emis un act de putere, sau organul ierarhic superior acestuia desființează acel act [8, p. 183].

Alți cercetători susțin că revocarea desemnează:

- operațiunea juridică prin care organul emitent dispune retragerea propriului act fie din proprie inițiativă, fie ca urmare a dispozițiilor organului ierarhic superior [12, p. 51];

- manifestarea de voință prin care autoritatea emitentă a actului determină încetarea, cu efect retroactiv, a efectelor actului emis cu încălcarea legii [7].

Susținând aceste viziuni, vom preciza că în doctrină, sensul termenului este privit din mai multe perspective, în funcție de organul care întreprinde acest demers, dar și în funcție de natura actului administrativ supus măsurii. Astfel, când desființarea actului se face de către autoritatea emitentă, revocarea se exprimă prin termenul de *retractare* sau *retragere* [17, p. 210], iar noțiunea de *revocare* propriu-zisă se folosește atunci când desființarea actului se face de către autoritatea administrativă ierarhic superioară celei emitente.

În funcție de criteriul naturii actului administrativ, se face distincție între actele administrative *individuale* și cele cu caracter *normativ*, revocarea acestora din urmă, potrivit unor cercetători, purtând denumirea de *abrogare* [17, p. 210; 1, p. 58; 10, p. 84].

În context, precizăm că în studiile de specialitate revocarea actelor administrative poate fi privită din două perspective. Prima este aceea a actului care trebuie revocat. Din acest punct de vedere, revocarea este o modalitate de încetare a efectelor juridice sau, mai concret, o modalitate de desființare a actelor administrative. Este o perspectivă care decurge din abordarea dinamică a actului administrativ, adică cea abordare care urmărește derularea în timp a efectelor juridice produse de actul respectiv. Revocarea nu este, în aceste condiții, decât una dintre ipotezele în care efectele juridice menționate se sfârșesc. O astfel de perspectivă domină în prezent

analiza doctrinară dedicată revocării actelor administrative.

Privită dintr-un alt punct de vedere, revocarea poate fi percepută ca o operațiune juridică concretă, ca un act administrativ prin care Administrația își manifestă expres voința de a desființa un alt act administrativ anterior. Este o perspectivă statică asupra instituției, care a trezit mai puțin interesul literaturii de specialitate [3, p. 135].

Exceptând aceste momente, vom nota că majoritatea autorilor consideră că revocarea reprezintă o specie a *nulității*, un caz particular de nulitate. Mai mult, revocarea nu este numai un caz particular de nulitate, dar și o regulă, un principiu fundamental al regimului juridic al actelor administrative [14, p. 131; 9, p. 81].

Cu toate că nu există un text care să consacre expres acest principiu, el nu poate fi pus la îndoială, mai ales dacă se iau în vedere prevederile art. 53 alin. (1) din *Constituție* [4], precum și litera și spiritul *Legii contenciosului administrativ* [11].

Evident, dacă puterea judecătorească poate să „corijeze” actele administrative, este normal ca acest drept să aparțină și administrației însăși. De altfel, anumite proceduri ale contenciosului administrativ au în vedere tocmai acest drept al administrației (procedura prealabilă). Astfel, înainte de a se adresa instanței de judecată, cel vătămat trebuie să se adreseze organului emitent sau autorității ierarhic superioare [11, art. 14], ceea ce, implicit, fundamentează dreptul autorității administrative (emitente sau ierarhice) de a reveni oricând, ca principiu, asupra actului [9, p. 81; 1, p. 58].

Existența dreptului administrației de a-și revoca propriile acte administrative este o realitate indiscutabilă a dreptului administrativ. Consacrarea lui nu este de dată recentă. Încă de la începutul sec. XX, doctrina timpurie a dreptului administrativ a remarcat și evidențiat prezența acestei prerogative. Cu trecerea timpului ea a rămas o constantă a dreptului administrativ, autorii de specialitate recunoscându-i fără excepție necesitatea. În acest sens, s-a încetățenit în vocabularul juridic administrativ așa numitul *principiu*

al revocabilității actelor administrative [3, p. 136].

Principiul revocabilității actelor administrative reprezintă un efect firesc al trăsăturilor administrației publice, al rațiunii însăși de a fi a actelor administrative, susține A. Iorgovan [9, p. 81].

În același timp, merită atenție faptul că în sfera revocabilității actelor administrative mai acționează două principii importante: principiul *paralelismului de competențe* și *principiul puterii ierarhice*.

Primul, denumit și principiul corespondenței de competențe, formulează regula conform căreia autoritatea competentă pentru emiterea unui act administrativ este în egală măsură competentă să îl și revoce. Principiul este în aparență simplu, el stabilind o legătură între actul administrativ inițial și actul contrar de revocare, în sensul că primul va constitui termenul de referință pentru elaborarea celui de-al doilea. În consecință, emiterea actului de revocare este „copiată” după aceea a actului anterior, iar aceasta înseamnă că actul de revocare trebuie să fie realizat de aceeași autoritate care a făcut și actul inițial [15, p. 128].

Avantajele principiului sunt neîndoielnice. Pe de o parte el suplinese lacunele dreptului obiectiv, stabilind care sunt acele autorități competente să emită noi norme, norme prin care ordinea juridică să poată fi adaptată exigențelor impuse de evoluțiile sociale. Pe de altă parte, principiul îndeplinește o importantă funcție de conservare a ierarhiei normative. Stipulând că orice modificare sau revocare a actelor administrative trebuie să fie făcută de aceleași autorități care le-au și emis, principiul paralelismului de competențe asigură menținerea structurii ierarhizate a ordinii juridice [2, p. 180-216], impunând autorităților administrative respectul repartiției inițiale a competențelor.

În pofida importanței sale, principiul paralelismului de competențe nu permite determinarea tuturor autorităților administrative competente să revoce un act administrativ. El trebuie completat cu un alt principiu de bază al dreptului administrativ, și anume, principiul puterii ierarhice sau al controlului ierarhic. Apreci-

at de unii autori ca fiind o limitare sau o excepție a principiului paralelismului de competențe [2, p. 219-221], existența principiului puterii ierarhice este unanim recunoscută. El este considerat un principiu general al dreptului administrativ, care nu poate fi făcut inaplicabil decât numai în anumite cazuri și numai printr-o dispoziție legală expresă. În esență, principiul analizat înseamnă puterea recunoscută superiorului ierarhic de a dirija și controla activitatea subordonaților săi. Tocmai o asemenea atribuție presupune și dreptul pentru superiorul ierarhic al autorului unui act administrativ de a desființa acest act, pronunțând revocarea lui [16, p. 178; 17, p. 209; 19, p. 67].

Cu toate acestea, în literatura de specialitate posibilitatea revocării actelor administrative de către organele ierarhic superioare este cel puțin discutabilă.

Acceptând parțial o asemenea idee, cercetătorul P. Manta opinează că este adevărat că organele ierarhic superioare pot da îndrumări, uneori chiar obligatorii, organelor inferioare de a emite sau de a retracta anumite acte administrative [10, p. 83-85]. Dar în situația în care acestea nu se conformează, nu este de conceput că organele superioare vor putea ele însele să emită sau să retracteze aceste acte.

Deci, dacă inferiorul n-a acționat și nu a emis sau nu a retractat actul administrativ, superiorul nu poate acționa în locul acestuia, regula de competență fiind absolută. Nicio procedură nu permite superiorului să acționeze în locul inferiorului. De aici, cercetătorul se expune pentru ca noțiunea de revocare să fie folosită numai pentru cazurile de scoatere din vigoare a actelor administrative pentru cauze de inoportunitate, în timp ce anularea să desemneze desființarea actului, pe motive de ilegalitate [12, p. 52].

Referindu-ne nemijlocit la procesul revocării, precizăm că acesta se derulează și potrivit unor alte reguli. În acest sens, A. Iorgovan notează că necesitatea obiectivă a revocării implică motivarea acestei operații mai ales atunci când actul administrativ a apărut la o serie de raporturi juridice de altă natură decât administrative.

Nu mai puțin importantă, în acest sens, este și regula potrivit căreia revocarea trebuie să fie dispusă printr-un act cu cel puțin aceeași forță juridică, cu respectarea procedurii de emitere și, în orice caz, cu admiterea posibilității unei acțiuni contencioase [9, p. 82].

Din punctul de vedere al motivelor, revocarea este determinată de viciile de ilegalitate care afectează actul administrativ, dar și ca urmare a inoportunității acestora. În acest sens, se susține că revocarea intervine pentru toate condițiile de ilegalitate, dar mai ales pentru condițiile referitoare la oportunitate [10, p. 85].

Detaliind acest moment, Cl. Păpăzan menționează că revocarea unui act administrativ pentru motive de ilegalitate produce efecte retroactive de la data adoptării sau emiterii actului revocat, efectele acestuia desființându-se în totalitate, ca și cum actul nu ar fi existat, cauzele unui asemenea demers fiind anterioare sau concomitente. În schimb revocarea pentru motive de inoportunitate se datorează unor cauze posterioare emiterii sau adoptării actului și produce efecte de la data la care actul a devenit inoportun; efectele produse de actul revocat până la data revocării sunt și rămân valabile [14, p. 132].

Astfel, cauzele de revocare pot fi anterioare, concomitente sau posterioare emiterii actelor administrative. Când cauzele sunt anterioare ori concomitente cu emiteria actului, revocarea are efecte *ex tunc*.

În continuare, merită atenție faptul că principiul revocabilității actelor administrative are caracter absolut în privința actelor administrative normative, ceea ce înseamnă că organele administrației publice competente, potrivit legii, pot oricând să le revoce, fie adoptând un act normativ cu un conținut contrar celui inițial, fie abrogându-le [13, p. 216]. Nu același lucru se poate spune despre actele administrative individuale care, în anumite situații prevăzute de lege ori ca efect al naturii drepturilor și obligațiilor conținute de acestea, devin irevocabile, constituindu-se în excepții de la principiul revocabilității actelor administrative. Prin urmare, fac ex-

cepție de la acest principiu următoarele categorii de acte administrative [18, p. 196]:

- *Actele administrative cu caracter jurisdicțional*, care se bucură de o anumită stabilitate ca urmare a faptului că organele care le emit, cu prilejul soluționării unor litigii, se dezinvestesc de dreptul de a reveni asupra acestora. Din această perspectivă, aceste acte seamănă cu hotărârile judecătorești cu care însă nu se identifică. Faptul că actele administrative jurisdicționale sunt irevocabile nu înseamnă că ele sunt definitive și nu pot fi în niciun mod desființate sau modificate. Dimpotrivă, legea prevede calea de atac administrativă sau judecătorească și procedura special reglementată pentru fiecare din ele de normele juridice respective.

- *Actele administrative declarate irevocabile de o dispoziție expresă a legii* [9, p. 83].

- *Actele administrative pe baza cărora au apărut raporturi juridice civile și de muncă*, întrucât aceste raporturi juridice apar prin acordul de voință a părților și nu mai pot fi desființate prin manifestarea de voință unilaterală a organului emitent al actului administrativ.

- *Actele administrative care au generat unele drepturi subiective garantate de lege prin stabilitate*.

- *Actele administrative atributive de statut personal* ca, de exemplu, o diploma școlară, numai pot fi revocate, deoarece au fost emise pe baza unei activități anterioare a unor persoane, iar revocarea lor ar fi inutilă din moment ce persoana interesată ar putea cere oricând emiteria unui asemenea act cu același conținut.

- *Actele administrative care au fost realizate material*. Prin aceste acte s-au produs transformări în lumea materială înconjurătoare, iar prin revocare nu se mai poate restabili situația anterioară. De exemplu, decretul de grațiere, emis de Președintele Republicii, devine irevocabil din moment ce s-a realizat material, adică persoana grațiată a fost eliberată din locul de detenție.

- *Actele administrative de sancționare contravențională*, care nu mai pot fi revocate nici de organul emitent, nici de organul ierarhic

superior, ele putând fi anulate doar pe cale judecătorească, pe baza unei proceduri prevăzute de lege. Este cazul proceselor-verbale de constatare a contravențiilor, acte administrative care pot fi anulate pe baza unor motive temeinice de către judecător.

În fine, pentru a sublinia specificul revocării în raport cu alte măsuri de sancționare a ilegalității actelor administrative (precum suspendarea, anularea și modificarea), vom trasa o paralelă între această măsură și suspendarea acestor acte (văzută ca operațiune juridică care determină încetarea temporară a efectelor juridice ale actelor administrative, ca urmare a existenței unor dubii cu privire la legalitatea sau oportunitatea acestora [6, p. 213]). Mai concret, atragem atenția la faptul că revocarea se deosebește de suspendare prin mai multe aspecte [9, p. 92].

În primul rând, revocarea apare ca o regulă (actele administrative sunt în principiu revocabile), în timp ce suspendarea este o operație excepțională.

În al doilea rând, revocarea se dispune când există certitudinea că actul este ilegal, inclusiv sub aspectul oportunității, pe când suspendarea se dispune când există un dubiu (o îndoială) în privința legalității, inclusiv sub aspectul oportunității.

În al treilea rând, revocarea determină încetarea definitivă a efectelor actului administrativ, fiind, din acest punct de vedere, o specie a nulității, pe când suspendarea determină încetarea temporară a acestor efecte, fiind un aspect de sine stătător al regimului actelor administrative, ridicat la același nivel cu anularea.

În practică, în timp ce situațiile de revocare a actelor administrative sunt extrem de rare, în cazul acțiunilor în contencios administrativ sunt tot mai des întâlnite cazurile în care reclamantul, odată cu introducerea acțiunii de anulare a actului administrativ vătămător, introduce și o cerere de suspendare în condițiile stabilite de *Legea contenciosului administrativ*.

În ceea ce privește distincția dintre revocare și anulare, ca măsuri de sancționare a ilegalității actelor administrative, precizăm că *anu-*

larea reprezintă manifestarea de voință a unei autorități publice prin care se desființează efectele juridice ale unui act administrativ, emis de o altă autoritate publică. Astfel, ne aflăm în prezența anulării atunci când sancțiunea intervine din exteriorul autorității publice, propria desființare a actului administrativ de către autoritatea publică emitentă fiind numită *revocare* [7].

De asemenea, o altă diferență între *revocare* și *anulare* este temeiul acestora, revocarea putând avea drept bază ilegalitatea sau inoportunitatea actului administrativ, pe când anularea este sancțiunea ilegalității actului administrativ. Doar în cazul în care legea prevede expres sau implicit posibilitatea anulării unui act administrativ pe motiv de inoportunitate, oportunitatea devine parte a legalității și este sancționată cu anularea [7].

În fine, anularea poate fi dispusă de autoritatea ierarhic superioară, de autoritatea publică însărcinată cu anumite atribuții de control specializat sau de instanța de judecată.

Generalizând cele studiate, subliniem că în condițiile în care în procesul de elaborare și de adoptare/emitere a actelor administrative sunt încălcate condițiile de valabilitate prevăzute de lege, survin sancțiuni precum suspendarea, revocarea, anularea și modificarea acestora. Aceste sancțiuni/consecințe, intervenite ca rezultat al încălcării legalității în activitatea administrației publice, prezintă importanță deosebită nu atât prin sine înseși, cât prin faptul că îi revine competența dispunerii acestor măsuri și condițiile ce urmează a fi respectate.

Din acest punct de vedere, în condițiile actuale tot mai pronunțată devine problema competențelor în cadrul administrației publice, corelată cu responsabilitatea asumată de autorități și funcționari, cu obligația respectării atât a indicațiilor superiorilor, cât și a prevederilor legii, în final, fiecare urmând a răspunde pentru încălcarea acestora.

În virtutea acestui fapt, considerăm că legea trebuie să fie clară și coerentă în cazul când atribuie asemenea competențe în sarcina autorităților publice [6, p. 245; 5, p. 117]. Mai mult, dată fiind diferența netă

dintre măsurile enunțate, explicată în doctrină și uneori reglementată în acte legislative, ar fi cazul să fie utilizate exact, potrivit sensului concret atribuit (de exemplu, termenul „revocarea” unui act administrativ să nu fie substituit prin „abrogare”). Doar astfel pot fi evitate interpretările eronate și asigurată aplicarea corectă a legii.

Referințe bibliografice

1. Apostol Tofan D. *Drept administrativ*. Vol. II. București: All Beck, 2004.
2. Basset M. *Le principe dit de „l'acte contraire” en droit administratif français*. Paris: Thèse, 1967.
3. Brad I. *Caracteristicile juridice specifice ale actului administrativ de revocare*. În: *Jurisprudentia*, 2007, nr. 2.
4. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.
5. Diaconu M. *Controlul legalității actelor administrative*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012.
6. Diaconu M. *Mecanismul asigurării legalității actelor administrative în Republica Moldova*: Monografie. Chișinău: S.n., 2013.
7. Dragoș D., Ranta A. *Elemente de drept administrativ*. Suport de curs. 2011-2012. [resurs electronic] <http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/C-Actul-administrativ.pdf>.
8. Drăganu T. *Actele de drept administrativ*. București: Editura Științifică, 1959.
9. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ediția a III-a. București: All Beck, 2002.
10. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ediția a IV-a. București: All Beck, 2005.
11. *Legea contenciosului administrativ*, nr.793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.57-58 din 18.05.2000.
12. Manta P. *Suspendarea, revocarea și anularea actelor administrative*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, 2011, nr. 1.
13. Petrescu R.N. *Drept administrativ. Note de curs*. Vol. I. Cluj-Napoca: Cordial Lex, 1994.
14. Pupăzan Cl. *Modalități de încetare a efectelor juridice ale actelor administrative*. În: *Analele Științifice ale Universității „Al. I. CUZA”, Iași. Tomul LIV, Științe Juridice*, 2008.
15. Rarincescu C.G. *Contenciosul administrativ român*. București: „Universala” Alcalay & Co, 1936.
16. Santai I. *Drept administrativ și știința administrației*. Vol. II. Cluj-Napoca: RISOPRINT, 2005.
17. Trăilescu A. *Drept administrativ*. Ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2005.
18. Trăilescu A. *Drept administrativ*. Ediția a III-a. București: C. H. Beck, 2008.
19. Vedinaș V. *Drept administrativ*. Ediția a II-a. București: Universul Juridic, 2006.

DESPRE AUTOR /ABOUT
AUTHOR

Mihail DIACONU,
doctor în drept, conferențiar
universitar,
Doctor of Law, Associate Professor
e-mail: diaconu@mail.ru

CZU 343.148

EFFECTUAREA EXPERTIZEI JUDICIARE ÎN TEMEIUL COMISIEI ROGATORII INTERNAȚIONALE

Artiom PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorand

REZUMAT

Cu ocazia rezolvării cauzelor penale se pot ivi situații în care, în vederea soluționării cauzei penale, sunt necesare anumite probe și mijloace de probă care pot fi obținute doar în urma aplicării cunoștințelor speciale ale experților din străinătate.

Instituția procesuală prin intermediul căreia se obțin din străinătate acte procedurale necesare rezolvării cauzei penale este comisia rogatorie. Comisia rogatorie internațională implică o deplasare de competență teritorială de la un organ judiciar la altul.

În toate cazurile comisiei rogatorii se întocmesc acte de către procuror care este responsabil pentru urmărirea penală sau de către instanța care examinează cauza.

În cazurile de dispunere a expertizei judiciare la cererea comisiei rogatorii se anexează și alte acte procesuale prin care este dispusă expertiza judiciară. Cerea comisiei rogatorii este transmisă prin intermediul Procuraturii Generale sau Ministerul Justiției.

Cuvinte-cheie: comisia rogatorie, cererea comisiei rogatorii, expert judiciar, expertiză judiciară, ordonanță, organul de urmărirea penală.

PERFORMING JUDICIAL EXPERTISE ON THE REQUESTED ROGATORY COMMISSION

Artiom PILAT,

lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student

SUMMARY

In case of solving criminal cases, situations may arise where, in order to solve the criminal case, certain evidence and means of proof are required, which can only be obtained by applying the special knowledge of the experts from abroad.

The procedural institution through which the procedural acts necessary for solving the criminal case are obtained abroad is the rogatory commission. The international rogatory commission involves a shift of territorial jurisdiction from one judicial body to another.

In all cases, the rogatory commission shall be drawn up by the prosecutor responsible for the prosecution or by the court examining the case.

In the case of the provision of the judicial expertise at the request of the rogatory commission, other procedural acts are also attached, whereby the judicial expertise is disposed. Request for rogatory commission is transmitted through the General Prosecutor's Office or the Ministry of Justice.

Keywords: rogatory commission, request of rogatory commission, judicial expert, judicial expertise, ordinance, criminal prosecution body.

Introducere. În cadrul politicii de cooperare internațională, țara noastră întreține relațiile diplomatice și consulare cu numeroase state. De asemenea, Republica Moldova colaborează din punct de vedere economic cu mai multe state ale lumii.

Cooperarea juridică internațională în materie penală constituie o expresie a colaborării între statele suverane, colaborare menită să consolideze solidaritatea interna-

țională în lupta contra fenomenului criminalității [2, p.935].

Progresul tehnico-științific înregistrat, precum și extinderea procesului de democratizare la nivel internațional, a creat posibilitatea mișcării cu ușurință a persoanelor și mărfurilor, conducând implicit la dezvoltarea societății umane în ansamblul său. Efectul indiscutabil benefic, pentru întreaga umanitate, a creat însă și posibilitatea unei largi proliferări a

fenomenului criminalității la nivel mondial.

Metode aplicate și materiale utilizate

În scopul realizării obiectivului trasat, în respectivul articol științific au fost utilizate: metoda logică și metoda comparativă.

În procesul elaborării articolului științific au fost consultate următoarele materiale: Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Legea cu privire la asistența juridi-

că internațională în materie penală nr. 371 din 01.12.2006, lucrările științifice ale autorilor Ig. Dolea, D. Roman, I. Sedlețchi etc.

Rezultate obținute și discuții

Asistența juridică internațională în materie penală poate fi cerută în baza instrumentelor internaționale la care RM este parte, precum și în baza prevederilor naționale aplicabile în acest sens.

Pentru a asigura un cadru juridic corespunzător relațiilor sale internaționale, Republica Moldova a devenit parte a mai multor tratate, dintre care un procent ridicat primește asistență juridică în cauze penale și cauze civile.

Adresarea prin comisie rogatorie pentru prima oară în legislația Republicii Moldova este reglementată în art. 536 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova adoptat la 14 martie 2003. În conformitate cu prevederile acestui articol, organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care consideră necesară efectuarea unei acțiuni procesuale pe teritoriul unui stat străin, se adresează prin comisia rogatorie organului de urmărire penală sau instanței de judecată din statul respectiv, sau către o instanță penală internațională conform tratatului internațional la care Republica Moldova este parte sau în condiții de reciprocitate [2, p. 937].

Potrivit art. 3 al legii cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, în lipsa unei convenții internaționale, cooperarea judiciară se realizează pe cale diplomatică de către statul solicitant și cu asigurarea scrisă a reciprocității dată de autoritatea competentă a aceluși stat. În acest caz, legea constituie dreptul comun în materie pentru autoritățile judiciare din RM.

În sens larg, asistența juridică internațională constă în ajutorul dintre două state în vederea realizării activităților jurisdicționale în afara competenței teritoriale a acestora. Ca manifestare tradițională a suveranității, exercitarea funcțiilor jurisdicționale de către autoritățile

judecătorești ale unui stat se circumscrie în interiorul frontierelor acestui stat.

Dicționarul juridic definește asistența judiciară în domeniul dreptului internațional public ca fiind „un fel de asistență acordată de către statul solicitat în privința anchetelor și a procedurilor în materie penală, desfășurate în statul solicitant indiferent dacă asistența este cerută sau acordată de către o instanță sau de o altă autoritate competentă” [6].

Prevederile legii cu privire la asistența juridică internațională în materie indică următoarele forme de cooperare juridică internațională în materie penală:

- transmiterea înscrisurilor, datelor și informațiilor;
- comunicarea actelor de procedură;
- citarea martorilor, experților și persoanelor urmărite;
- comisiile rogatorii;
- echipele comune de investigații;
- transferul, la solicitare, de proceduri penale;
- extrădarea;
- transferul persoanelor condamnate;
- recunoașterea hotărârilor penale ale instanțelor judecătorești străine;
- comunicarea cazierului judiciar [3].

În prevederile art. 533 CPP al RM, este expres prevăzut faptul că asistența juridică internațională poate fi solicitată sau acordată în executarea unor activități procesuale prevăzute de legislația de procedură penală a Republicii Moldova și a statului străin respectiv, astfel, poate fi efectuată cercetări la fața locului, a percheziției, ridicarea de obiecte și documente și transmiterea lor peste hotare, sechestrarea, confruntarea, prezentarea spre recunoaștere, identificarea abonaților telefonici, interceptarea comunicărilor, efectuarea expertizelor judiciare, confiscarea bunurilor provenite din săvârșirea infracțiunilor și alte acțiuni de urmărire penală prevăzute de

prezentul cod de procedură penală [1].

Deci, organul de urmărire penală sau instanța de judecată în cazul în care consideră necesară efectuarea unei acțiuni procesuale pe teritoriul unui stat străin, se adresează prin comisie rogatorie sau instanța de judecată din statul respectiv.

Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, dă definiție la actul procedural, menționând că prin acte procedurale se înțelege în principal, citațiile pentru părți sau martori, ordonanța de punere sub învinuire, alte acte de urmărire penală, hotărârile judecătorești, cererile pentru exercitarea căilor de control judiciar sau actele privind executarea unei pedepse, plata unei amenzi ori plata cheltuielilor de procedură [3].

Cererea comisiei rogatorii se face în scris și trebuie să cuprindă:

- denumirea organului care se adresează cu cerere;
- denumirea și adresa, dacă este cunoscută, a instituției căreia se trimite cererea;
- tratatul internațional sau acordul de reciprocitate în baza căruia se solicită asistența;
- indicarea cauzei penale în care se solicită acordarea asistenței juridice, informația despre împrejurările de fapt în care s-au comis acțiunile și încadrarea juridică a lor, textul articolului respectiv din Codul penal al Republicii Moldova și date privitor la prejudiciul cauzat de infracțiunea respectivă;
- datele referitoare la persoanele în privința cărora se solicită comisia rogatorie, inclusiv despre calitatea lor procesuală, data și locul nașterii lor, cetățenia, domiciliul, ocupația, pentru persoanele juridice – denumirea și sediul lor, precum și numele, prenumele și adresele reprezentanților acestor persoane când este cazul;
- obiectul cererii și datele necesare pentru îndeplinirea ei, cu expunerea circumstanțelor care vor fi constatate, lista documentelor, corpurilor delictive și a altor probe solicitate, circumstanțele în legătu-

ră cu care urmează să se administreze proba, precum și întrebările care trebuie să fie puse persoanelor care urmează să fie audiate;

- data la care se așteaptă răspuns la cerere și, după caz, solicitarea de a permite ca, la executarea acțiunilor procesuale respective, să asiste reprezentantul organului de urmărire penală al Republicii Moldova.

Codul de procedură penală al RM prevede expres că la cererea de comisie rogatorie sunt anexate actele procesuale necesare pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală, întocmite în conformitate cu prevederile CPP al RM.

Astfel, la cererea de comisie rogatorie se anexează toate actele procedurale care sunt necesare la dispunerea expertizei judiciare, în cazul nerespectării prevederilor respective, cererea de comisie rogatorie nu va fi executată.

Cererea de comisie rogatorie și actele anexate se întocmesc în limba de stat și se traduc în limba statului solicitat sau într-o altă limbă, potrivit prevederilor sau rezervelor la tratatul internațional aplicabil.

Pentru Republica Moldova, precum și pentru alte țări, chestiunea privind recunoașterea ca legală a documentelor oficiale care parvin în scopul efectuării expertizei judiciare de la organele procuraturii, de la instanțele judecătorești, de la serviciile de executare sau diferite documente administrative sau notariale este soluționată prin prisma Convenției de la Haga, care înlătură necesitatea legalizării documentelor oficiale. Articolul 3 al Convenției de la Haga, în tratate internaționale de asistență juridică poate prevedea și o oarecare modalitate referitoare la legalizarea actelor procedurale întocmite în țara respectivă.

Singura formalitate care ar putea fi cerută pentru a atesta veridicitatea semnăturii, calitatea în care a acționat semnatarul actului sau, după caz, identitatea sigiliului sau a ștampilei de pe acest act, este aplicarea apostilei. Apostila se aplica

chiar pe act sau pe o prelungire a acestuia.

La cererea statului solicitant, se pot lua și măsuri provizorii asigurătorii, în conformitate cu legislația Republicii Moldova în scopul protejării mijloacelor de probă, menținerii situației existente sau protejării intereselor amenințate.

Deci, la cererea statului solicitant Republica Moldova este obligată să întreprindă toate măsurile necesare pentru protecția mijloacelor de probă. În cazul expertizei judiciare, ne referim la raportul de expertiză judiciară și la corpurile delictelor care formează obiectul expertizei dispuse.

Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, oferă posibilitatea părții solicitate de a amâna remiterea obiectelor, a dosarelor sau a documentelor a căror comunicare este cerută, dacă acestea îi sunt necesare pentru o procedură penală în curs. Obiectele și originalele dosarelor și ale documentelor transmise în scopul efectuării expertizei judiciare, comunicate în îndeplinirea unei comisii rogatorii, vor fi restituite cât mai curând posibil de către partea solicitantă părții solicitate, în afară de cazul în care aceasta din urmă nu renunță la ele.

În conformitate cu prevederile articolului 4 din Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1332 din 26.09.1997 „Pentru ratificarea Convenției europene de asistență juridică în materie penală” toate cererile de asistență juridică trebuie să fie adresate Ministerului Justiției sau Procuraturii Generale [3].

Prin intermediul Ministerului Justiției se transmit cererile de asistență juridică formulate în fazele de judecată și de executare a pedepsei, iar prin intermediul Procuraturii Generale, cele formulate în faza de urmărire penală. Cererile de asistență juridică pot fi transmise fie direct de către autoritățile străine, fie pe cale diplomatică sau prin intermediul Organizației Internaționale a Poliției Criminale (Interpol).

Conform prevederilor legisla-

ției procesual penale raportul expertizei este mijlocul de probă în cadrul procesului penal [7, p. 112], însă nu toate tipurile de expertize judiciare pot fi efectuate în instituții de expertiză judiciară din RM.

Însă, pentru stabilirea adevărului în procesul penal este necesară o activitate cognitivă, în care participanții la proces să efectueze acțiuni în vederea asigurării cercetării complete și obiective ale circumstanțelor cauzei [4, p. 108].

„Judecarea Științifică” este negată de cea mai mare parte de reprezentanții doctrinelor, care consideră că asemenea opinii sunt străine gândirii juridice contemporane și vin în contradicție cu dispozițiile legii care nu permit ca probele să aibă putere dinainte stabilită [5, p. 393].

Deci, la cererea comisiei rogatorii este anexată ordonanța organului de urmărire penală sau încheierea instanței și urmează să fie transmisă prin intermediul procuraturii generale sau ministerului justiției.

În cazul existenței temeiurilor, expertiza judiciară se dispune de către organul de urmărire penală sau procuror, prin ordonanță, precum și de către instanța de judecată, prin încheiere.

În ordonanța organului de urmărire penală sau în încheierea instanței se indică: cine a inițiat dispunerea expertizei judiciare; temeiurile pentru care se dispune expertiza judiciară; obiectele, documentele și alte materiale prezentate expertului cu mențiunea când și în ce împrejurări au fost descoperite și ridicate; întrebările formulate expertului; denumirea instituției de expertiză judiciară sau, după caz, numele și prenumele expertului cărui i se pune în sarcină efectuarea expertizei judiciare.

În cazul în care nu sunt respectate prevederile referitoare la condițiile de fond ale actului prin care s-a dispus efectuarea expertizei, expertul judiciar este în drept să refuze efectuarea expertizei judiciare.

Ordonatorul, în mod obligatoriu,

indică în ordonanța de dispunere a expertizei judiciare obiectele care au fost transmise spre examinare precum și înaintează întrebări care urmează să fie soluționate în mod obligatoriu de către expert.

După efectuarea expertizei judiciare, expertul judiciar întocmește raportul de expertiză judiciară, care este compus din trei părți: partea introductivă, partea descriptivă și finală.

După întocmirea raportului de expertiză judiciară, expertul semnează pe fiecare pagină a raportului de expertiză precum și pentru răspunderea penală pe care o poartă pentru prezentarea cu bună știință a unei concluzii intenționat false.

În urma efectuării expertizei judiciare, raportul de expertiză este transmis părții solicitante, acesta va avea valoare juridică și pe teritoriul Republicii Moldova.

Organul de urmărire penală în urma primirii raportului de expertiză judiciară, în scopul respectării dreptului persoanei la un proces echitabil anunță părțile despre rezultatul expertizei judiciare.

Actul procedural întocmit în țara străină în baza unei comisii rogatorii este valabil pe teritoriul Republicii Moldova cu anumite condiții.

Astfel, art. 538 din CPP al RM prevede expres că actul procedural întocmit în țară străină în conformitate cu prevederile legii acelei țări, este valabil în fața organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești din Republica Moldova.

Probele în baza aceluși act procedural sunt admisibile și nu se pune la îndoială veridicitatea lor. În toate cazurile, actul procedural trebuie să fie întocmit și executarea acestuia să se desfășoare în conformitate cu procedura penală a Republicii Moldova.

Concluzii

Instituția expertizei judiciare, este o verigă importantă în activitatea organelor de urmărire penală, „judecata științifică” efectuată de către expert, reprezintă un element cheie pentru calificarea corectă a

infracțiunii, identificarea făptuitorului etc.

Raportul de expertiză judiciară reprezintă mijloc de probă în cadrul procesului penal.

Însă, conform prevederilor legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, la solicitarea autorităților competente ale altor state, expertizele judiciare se efectuează în modul stabilit de legislația de procedură și de tratatele, acordurile și convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Deci, în baza comisiei rogatorii statul solicitant este în drept să ceară efectuarea unor acțiuni procesuale. La cererea de comisie rogatorie se anexează actele procedurale prin care se dispune efectuarea expertizei judiciare: ordonanța organului de urmărire penală sau încheierea instanței de judecată.

Astfel, menționăm că anexarea actelor prin care se dispune expertiza judiciară este necesară în mod obligatoriu.

Referințe bibliografice

1. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.

2. Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi I. ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Editura Cartier, 2005. 1250 p.

3. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371 din 01.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.14-17 din 02.02.2007.

4. Pilat A. Raport de expertiză ca mijloc de probă în cadrul procesului penal În: Revista științifico-practică „Legea și viața”. Ediție specială, 2018, p. 107-110.

5. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea Generală. Vol. I. București: Editura „Paidea”, 1993. 560 p.

6. www.dreptonline.ro/dictionar_juridic/dictionar_juridic.php (vizitat la 11.04.2018).

7. Кирица В., Пилат А.

Судебная экспертиза в уголовном судопроизводстве. În: Modern scientific challenges and trends. Materialele conferinței științifice internaționale. Polonia, Varșovia, 2018, p. 112-116.

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Artiom Pilat – lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorand
E-mail: artiom92@yandex.ru
tel. 079598848

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Artiom Pilat – lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student
E-mail: artiom92@yandex.ru
tel. 079598848

CZU 343.343

DELIMITAREA VANDALISMULUI DE INFRAȚIUNEA DE PROFANAREA MORMINTELOR ȘI A MONUMENTELOR

Valentin CHIRIȚA,

doctor în drept, conferențiar universitar

Sofia PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

REZUMAT

Protecția penală a relațiilor de conviețuire socială poate fi condiționată de respectul și venerația față de cei dispăruți și față de obiectele care simbolizează amintirea acestora. Tocmai în vederea prevenirii și combaterii manifestărilor de lipsă de respect și venerație față de cei dispăruți și față de obiectele care simbolizează amintirea acestora, la art. 222 CP este incriminată fapta de profanare de morminte [3, p. 910].

Cuvinte-cheie: profanare, însușire, obiect, mormânt, monument funerar, urnă funerară, cadavru, obiecte ce se află în mormânt sau pe el, etc.

DELIMITATION OF THE VANDALISM OF THE INFRACTION OF THE PROFILE OF MORMITIES AND MONUMENTS

Valentin CHIRIȚA,

doctor of law, associate professor

Sofia PILAT,

lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova

SUMMARY

The criminal protection of social cohabitation can be conditioned by respect and reverence for the missing persons and the objects that symbolize their memory. It is precisely in order to prevent and combat manifestations of disrespect and awe towards the missing persons and to the objects that symbolize their remembrance, in art. 222 CP is accused of the deed of profanation of graves [3, p. 910].

Keywords: profanation, appropriation, object, grave, funerary monument, funeral urn, corpse, objects in the grave or on it etc.

Introducere. Conform prevederilor art. 222 alin. (1) CP prin profanarea mormintelor și a monumentelor se înțelege: „Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru, precum și însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el” [5].

Metode aplicate și materiale utilizate

În scopul realizării obiectivului trasat, în respectivul articol științific au fost utilizate: metoda logică și metoda comparativă.

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate următoarele materiale: Codul penal al Republicii Moldova, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Arhivele Curții Supreme de Justiție,

lucrările științifice ale autorilor: S. Brînză, V. Stati, A. Barbăneagră, T. Toader, A. Jeflea, V. Moraru, F. Streteanu etc.

Rezultate obținute și discuții

Reieșind din faptul că între infraținea incriminată la art. 288 CP și art. 222 CP există unele puncte de reper comune, dar și deosebiri, propunem să realizăm în continuare o delimitare între aceste două fapte penale.

Primul criteriu delimitativ după care ne vom conduce este *obiectul infrațunii*.

În această ordine de idei, reieșind din faptul că infraținea specificată la art. 288 CP este amplasată în Capitolul XIII „Infrațuni contra securității publice și a ordinii publice”, iar infraținea de profanare a mormintelor și a monumentelor în

Capitolul VIII „Infrațuni contra sănătății publice și a conviețuirii sociale”, constatăm că *obiectul juridic generic* al acestor fapte penale este diferit. Prin urmare, obiectul juridic generic al vandalismului îl formează totalitatea relațiilor sociale din domeniul securității publice și al ordinii publice, pe când obiectul juridic generic al infrațunii de profanare a mormintelor și a monumentelor îl constituie relațiile sociale din domeniul sănătății publice și al conviețuirii sociale.

În ceea ce privește *obiectul juridic special*, acesta, de asemenea, este diferit pentru infrațunile delimitate. Astfel, pentru vandalism în calitate de obiect juridic special apare ordinea publică, iar pentru profanarea mormintelor și a monumentelor acesta îl formează relații-

le sociale cu privire la cultivarea și păstrarea sentimentului de respect și pietate față de cei decedați și față de obiectele care păstrează memoria lor [3, p. 911].

Obiectul juridic special principal în cazul infracțiunii de vandalism este constituit din relațiile sociale cu privire la ordinea publică, iar în cazul infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor din relațiile sociale cu privire la conviețuirea socială.

După *obiectul juridic special secundar*, la fel, atestăm o deosebire dintre fapta penală specificată la art. 288 CP și art. 222 CP.

În cazul vandalismului în calitate de obiect juridic special secundar apar relațiile sociale ce se referă la proprietatea publică, moralitatea, estetica publică și buna funcționare a autorităților publice, instituțiilor, organizațiilor, întreprinderilor și a transportului public.

La profanarea mormintelor și a monumentelor, în cazul însușirii (sustragerii) obiectelor ce se află în mormânt sau pe el, se lezează, din punctul de vedere al obiectului juridic special secundar, relațiile sociale privitoare la posesia obiectelor ce se află în mormânt sau pe el (posesia din partea moștenitorilor celor decedați) [3, p. 911].

În calitate de *obiect material* pentru infracțiunea de vandalism apar edificiile sau alte încăperi, bunuri din transportul public sau din alte locuri publice, iar în cazul săvârșirii vandalismului soldat cu survenirea circumstanțelor agravante, în calitate de obiect material al infracțiunii respective apar bunurile care au valoare istorică, culturală sau religioasă.

Obiectul material al infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor reiese din dispoziția art. 222 CP, și îl constituie, în funcție de situație, mormântul, monumentul funerar sau de for public, urna funerară, cadavru, precum și obiectele ce se află în mormânt sau pe el.

Prin *mormânt*, conform dicționarului limbii române moderne, se înțelege o groapă săpată în pământ pentru înmormântarea celor decedați. Loc unde este înmormântat cineva [8, p. 515].

Mormântul cuprinde partea re-

spectivă de teren cu toate anexele care se află pe această împrejurare, felinare, bancă, obiecte religioase etc. De asemenea, se consideră mormânt și locul înhumării militarilor căzuți în luptă sau a victimelor civile ale războiului, indiferent dacă este un mormânt individual sau un mormânt comun [3, p. 911].

Potrivit definiției expuse de autorii Florin Streteanu și Raluca Moroșanu, monumentul este o lucrare artistică aflată pe un mormânt sau alături de un mormânt, având menirea de a exprima sentimentele de respect și venerație față de cel dispărut [10, p. 499].

Conform dicționarului explicativ al limbii române, prin *monument funerar* sau *de for public* se subînțelege un monument ridicat pe mormântul cuiva pentru a-i perpetua amintirea [7].

Prin *urnă funerară* se înțelege cenușarul, adică vasul în care se păstrează cenușa morților incinerati [3, p. 911].

Prin *cadavru* se înțelege rămășița trupească a celui decedat (temporar neînhumat sau exhumat) [3, p. 911].

Prin *obiecte ce se află în mormânt sau pe el* se înțeleg obiectele ce se află asupra cadavruului înhumat (vestimentația, decorațiile etc.), sicriul sau obiectele de pe mormânt, care nu fac parte din monument (coroana de flori, buchetele de flori etc.) [3, p. 911].

Din punctul de vedere al *laturii obiective*, ambele infracțiuni se săvârșesc numai prin acțiune, însă modalitățile normative cu caracter alternativ prin care se poate realiza latura obiectivă a acestor fapte penale sunt absolut diferite.

Așadar, caracteristic pentru infracțiunea de vandalism este realizarea laturii obiective prin intermediul a două modalități normative alternative, și anume:

1. pângărirea edificiilor sau a altor încăperi;
2. nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice.

Tot prin intermediul a două acțiuni alternative poate fi realizată și latura obiectivă a infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor, însă specificul acestor

acțiuni este cu totul diferit de cel al vandalismului.

Deci infracțiunea specificată la art. 222 CP se poate realiza prin următoarele modalități:

1. profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru;

2. însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el.

Acțiunea de *profanare* are semnificația de pângărire, degradare, necinstire, comise asupra obiectului material al infracțiunii [6, p. 462].

Profanarea, menționează autorul Tudorel Toader, semnifică tratarea fără respectul convenit a unor lucruri considerate sfinte. Profanarea unui mormânt, monument etc. semnifică pângărirea aceluia mormânt, monument etc., manifestarea lipsei de respect față de memoria celui dispărut, pe care mormântul, monumentul etc. o simbolizează. Acțiunea de profanare se poate realiza și prin acte efectuate fără violență, dar privind direct obiectul material al infracțiunii, acte prin care se exprimă aceeași lipsă de respect față de memoria celui dispărut, cum ar fi desenaarea pe mormânt sau pe monument a unor scene obscene, scrierea unor cuvinte injurioase etc. [11, p. 83].

Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru, precum și însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el – menționează autorii Alexe Jeflea și Victor Moraru – reprezintă unica faptă care conține rudimentele canoanelor religioase destinate protecției sentimentelor sacre ale oamenilor. Această faptă aduce atingere nu doar memoriei despre cei răposați, ci și sentimentelor sacre ale celor care au rămas în viață (rudele apropiate ale celui decedat, prietenii etc.). Istoriceste, această faptă și-a păstrat pericolul social sporit anume din motivul de sacralitate sporită pe care o implică [9, p. 177].

Prin *profanarea mormântului* se înțelege nivelarea, săparea, devastarea, aruncarea în aer prin intermediul exploziei etc. [3, p. 912].

Profanarea monumentului reprezintă distrugerea, deteriorarea,

răsturnarea, aplicarea unor inscripții sau simboluri pângăritoare etc. [3, p. 912].

În privința *urnei funerare*, profanarea se poate realiza prin sfărâmarea acesteia, alterarea materială a cenușii din urnă, risipirea cenușii astfel încât să nu mai poată fi recuperată etc. [3, p. 912].

Profanarea cadavrului se poate realiza prin mutilare, schimbare a poziției, dezbrăcare, aruncare a oaselor sau rămășițelor, murdărire a cadavrului, practicare asupra acestuia a unui act de perversiune sexuală [6, p. 462].

Acțiunile descrise anterior nu vor fi calificate în baza art. 222 CP, în cazul în care realizarea lor este justificată prin lege (de ex.: art. 120 CPP „Examinarea cadavrului”, art. 121 CPP „Exhumarea cadavrului” etc.) [4].

Însușirea privită ca a doua modalitate de comitere a infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor presupune sustragerea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el. Acțiunea respectivă poate fi comisă în privința protezelor de aur sau bijuteriilor din metale nobile, aflate asupra cadavrului, ori în privința obiectelor din metale neferoase de pe mormânt (crucea, monumentul sau fragmentele din acesta etc.), ori în privința altor asemenea obiecte ce se află în mormânt sau pe el [28, p. 913].

Indiferent de valoarea materială a obiectelor, fapta nu poate fi încadrată în concurs cu infracțiunile legate de sustragerea bunurilor [6, p. 463].

Cele relatate mai sus pot fi ilustrate prin prisma unor exemple din practica judiciară.

Cetățeanul X la data de 22.05.2015, în perioada de timp cuprinsă între orele 10.00 și 11.15, aflându-se împreună cu cet. Y pe teritoriul cimitirului de pe str. Gagarin nr. 114 din mun. Bălți, având scopul de însușire a obiectelor de pe morminte și fiind conștienți de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale exprimate prin încălcarea normelor de conviețuire socială și a celor morale, manifestând lipsă de respect față de memoria celor decedați și dându-și seama că prin acțiunile sale profanează mormin-

tele, au sustras de pe terenul adiacent mormântului decedatului S.D. obiecte din metal, și anume: o masă și două bănci. De asemenea, de pe alte terenuri adiacente mormintelor nestabilite de către organul de urmărire penală, aceștia au sustras obiecte din metal, și anume: cinci mese, doi piloni (țevi) și un lanț cu lungimea de 2 m. Analizând respectiva cauză penală, instanța de recurs l-a recunoscut pe primul inculpat X vinovat și l-a condamnat în baza prevederilor art. 222 alin. (2) lit. a) CP la 1(un) an de închisoare. În privința celui de al doilea inculpat Y, conform prevederilor art. 222 alin. (2) lit. a) CP, a fost aplicată pedeapsa sub formă de amendă în mărime de 400 (patru sute) de unități convenționale [1].

Un alt caz de profanare a mormintelor și a monumentelor a avut loc la începutul lunii iunie a anului 2013, unde cet. X, atentând la relațiile sociale privitoare la conviețuirea socială a căror existență și desfășurare normală depind de apărarea sentimentului colectiv de pietate și de respect față de locurile în care sunt înhumate sau incinerate persoanele decedate, precum și a accesoriilor acestora, a sustras de pe mormintele lui D. M. și D. F., care se află în cimitirul din orașul Lipcani, raionul Briceni, două cruci din metal. Cele săvârșite de cet. X au fost calificate în baza art. 222 alin. (1) CP. Analizând cauza penală respectivă, instanța de judecată l-a recunoscut vinovat pe cet. X și l-a condamnat la 6 (șase) luni de închisoare în penitențiar de tip semiînchis. Decizia instanței de fond a fost atacată de către inculpatul X cu apel și apoi cu recurs ordinar, însă instanța de recurs a respins recursul ordinar motivând ca fiind neîntemeiat și a păstrat sentința primei instanțe [2].

După *componența de infracțiune*, prima modalitate normativă prin intermediul căreia se poate realiza latura obiectivă a infracțiunii specificate la art. 222 CP – profanarea, atribuie fapta penală respectivă la categoria *componenței de infracțiune formală*, fapt prin care se poate de subliniat o identitate dintre componența de infracțiune la fel formală în cazul infracțiunii de vandalism. A doua modalitate normativă cu ca-

acter alternativ, prin care poate fi comisă infracțiunea de profanare a mormintelor și a monumentelor – sustragerea, o atribuie la categoria infracțiunilor cu *componență materială*, care se consideră consumată din momentul apariției posibilității la făptuitor, după sustragere, de a se folosi și respectiv de a dispune de bunurile însușite.

Prin urmare, profanarea mormintelor se consideră consumată din momentul realizării acțiunii de profanare, sau respectiv, din momentul în care făptuitorul obține posibilitatea reală de a se folosi și de a dispune de obiectele ce se află în mormânt sau pe el [3, p. 914].

La capitolul ce ține de *semnele facultative ale laturii obiective* (*locul, timpul, metodele, mijloacele și împrejurările săvârșirii infracțiunii*), între infracțiunea de vandalism și cea de profanare a mormintelor și a monumentelor se constată o singură diferență ce se referă la *locul săvârșirii faptei penale*. Astfel, pentru vandalism, locul comiterii faptei (care neapărat trebuie să fie un loc public) joacă un rol important nu numai pentru calificarea infracțiunii, dar și pentru stabilirea cuantumului pedepsei în funcție de circumstanțele cauzei. Iar pentru profanarea mormintelor și a monumentelor locul poate fi luat în considerare numai pentru individualizarea pedepsei.

Alte semne facultative precum *timpul, metodele, mijloacele și împrejurările săvârșirii infracțiunii* nu prezintă importanță pentru calificarea faptelor incriminate la art. 288 CP și respectiv art. 222 CP, ele fiind luate în considerare de organele de drept numai în procesul de individualizare a pedepsei.

Urmările prejudiciabile ale ambelor infracțiuni nu prezintă nicio importanță pentru calificarea infracțiunilor de vandalism și profanarea mormintelor și a monumentelor.

Din punctul de vedere al celui de al treilea criteriu de delimitare a vandalismului de profanarea mormintelor și a monumentelor, și anume cel al *subiectului infracțiunii*, putem menționa că spre deosebire de infracțiunea de vandalism, pentru săvârșirea căreia poate fi trasă la răspundere persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii

faptei a împlinit vârsta de 16 ani (în ipoteza consemnată la art. 288 alin. (1) CP) și respectiv 14 ani (în ipoteza consemnată la art. 288 alin. (2) CP), subiectul infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor poate fi persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani.

Delimitarea faptelor penale de vandalism și profanarea mormintelor și a monumentelor sub aspectul *circumstanțelor agravante*, de asemenea, scoate în evidență numeroasele deosebiri existente între infracțiunile respective.

Astfel, infracțiunea de vandalism incriminată la art. 288 CP cuprinde în alin. (2) numai două circumstanțe agravante, și anume:

a) de două sau mai multe persoane;

b) asupra bunurilor care au valoare istorică, culturală sau religioasă.

Iar profanarea mormintelor și a monumentelor conține trei circumstanțe agravante, dintre care două sunt diferite de cele ale vandalismului:

a) de două sau mai multe persoane;

b) din motive de ură socială, națională, rasială ori religioasă;

c) cu cauzarea de daune în proporții mari.

Deci circumstanța agravantă care leagă cele două infracțiuni este „de două sau mai multe persoane”.

Un alt criteriu de delimitare a infracțiunilor specificate la art. 288 CP și respectiv art. 222 CP este cel al *laturii subiective a infracțiunii*.

În privința acestui criteriu, constatăm că ambele fapte se comit prin *vinovăție intenționată*, și anume *intenție directă*. Însă specific pentru infracțiunea de vandalism este și prezența la făptuitor, după caz, a *intenției premeditate* și a celei *subite*.

În ceea ce privește *motivul infracțiunii*, atât pentru vandalism, cât și pentru profanarea mormintelor și a monumentelor, în special, pentru prima modalitate normativă de comitere a faptei respective (profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru), motivul nu este prevăzut în calitate de semn obli-

gatoriu al laturii subiective, acesta fiind luat în considerare la individualizarea pedepsei penale, stabilirea gradului și a caracterului prejudiciabil al faptei comise, precum și la delimitarea infracțiunilor.

Punctul comun ce unește cele două infracțiuni aparent diferite la capitolul ce ține de latura subiectivă și, în special, motivul infracțiunii este prezența la făptuitor a motivelor huliganice, la săvârșirea atât a vandalismului, cât și a profanării mormintelor și a monumentelor.

Totodată, în afară de motivul susmenționat (motiv huliganic), pentru comiterea infracțiunii specificate la art. 222 CP, făptuitorul poate fi influențat și de alte motive printre care se numără interesul material, răzburarea, năzuința de satisfacere a necesității sexuale, năzuința de oficiere a unor ritualuri ezoterice sau pseudoreligioase etc. [3, p. 914].

De asemenea, este important de menționat că, spre deosebire de infracțiunea de vandalism, unde după cum deja am observat, motivul infracțiunii nu este considerat un semn obligatoriu al laturii subiective, pentru infracțiunea de profanare a mormintelor și a monumentelor săvârșită din motive de ură socială, națională, rasială ori religioasă, stabilirea acestora din urmă este obligatorie pentru justa calificare a faptei conform art. 222 alin. (2) lit. b) CP.

La fel, spre deosebire de infracțiunea specificată la art. 288 CP, unde nici *scopul* nu este considerat un semn obligatoriu al laturii subiective, care nici nu este luat în considerare în procesul de calificare a faptei, pentru a doua modalitate normativă cu caracter alternativ de comitere a infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor – însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el, este obligatorie stabilirea *scopului de cupiditate* [3, p. 914].

Concluzii

Așadar, problema delimitării componentelor de infracțiune asemănătoare comportă o importanță majoră atât pentru teorie, cât și pentru practica judiciară. Pentru efectuarea analizei juridico-penale complete a faptei, nu este suficient numai realizarea descrierii elementelor structurale ale componenței de

infracțiune, ci este necesar ca infracțiunea examinată să fie delimitată de alte fapte penale similare.

Referințe bibliografice

1. Arhiva Curții Supreme de Justiție, mun. Chișinău, dosarul penal nr. 1ra-1536/2016.
2. Arhiva Curții Supreme de Justiție, mun. Chișinău, dosarul penal nr. 1ra-586/2015.
3. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 1324 p.
4. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.
5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
6. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Redactor responsabil și conducător de ediție Barbăneagră A., dr. hab. în drept, prof. univ. Chișinău: Editura Sarmis, 2009. 860 p.
7. Dexonline. Funerar. <https://dexonline.ro/intrare/funerar/22206> (vizitat la 03.04.2017).
8. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
9. Jefelea A., Moraru V. Infracțiuni ce implică semne de extremism religios: aspecte de drept penal. Chișinău: Studia Universitatis Moldaviae (USM), 2016. 230 p.
10. Streteanu F., Moroșanu R. Instituții și infracțiuni în noul cod penal. București: Proiect finanțat de Uniunea Europeană, 2010. 359 p.
11. Toader T. Drept penal. Partea specială. Suport de curs. București: Hamangiu, 2009. 100 p.

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Valentin CHIRIȚA,
doctor în drept, conferențiar
universitar

Sofia PILAT,
lector universitar al Catedrei
„Procedură penală și
Criminalistică” a Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI al
Republicii Moldova
E-mail: sofia-chirita@yandex.ru
tel. 079733002

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Valentin CHIRIȚA,
doctor of law, associate professor

Sofia PILAT,
lecturer at the „Criminal and
Criminal Procedure” Chair of the
„Ștefan cel Mare” Academy of the
Republic of Moldova
E-mail: sofia-chirita@yandex.ru
tel. 079733002

CZU 338.48(091)

EVOLUȚIA ISTORICĂ A TURISMULUI - ASPECTE GENERALE

Angelina TĂLĂMBUȚĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea Agrară de Stat din Moldova

REZUMAT

Turismul reprezintă unul dintre cele mai importante și mai complexe fenomene ale activității umane, atestat încă din cele mai vechi timpuri. Însă ca ramură specializată a economiei, activitatea turistică s-a constituit abia în secolul al XX-lea, când au apărut posibilități de deplasare rapidă a unor mase mari de persoane dintr-o regiune a Terrei în alta, statul garantând dreptul la libera circulație.

Studierea fenomenului turismului din mai multe puncte de vedere a impus creșterea numărului de deplasări și a intensității acestora. Încadrarea ramurii turismului printre celelalte ramuri ale economiei se explică, în primul rând, prin intensificarea relațiilor economice și culturale între statele lumii, prin urbanizarea accelerată, sporirea numerică a salariaților, creșterea bunăstării materiale și al nivelului de cultură al populației și al gradului ei de informatizare, prin modernizarea și perfecționarea rapidă a mijloacelor de transport și a căilor de telecomunicații. În ultimele decenii, puține ramuri ale economiei au avut asemenea ritmuri de creștere a indicilor economici ca turismul.

Cuvinte-cheie: turism, contract, fenomen turistic, odihnă, călătorie.

THE HISTORICAL EVOLUTION OF TOURISM - GENERAL ASPECTS

Angelina TĂLĂMBUȚĂ,

doctor of law, interim professor, Agrarian University of Moldova

SUMMARY

Tourism is one of the most important and most complex phenomena of human activity attested since ancient times. But as a specialized branch of the economy, the tourism activity was up until the twentieth century, when rapid movement appeared possibilities of large masses of people in a region of the Earth to another state guaranteeing freedom of movement.

Studying the phenomenon of tourism from several points of view-imposed travel and increase the intensity. Framing branch of tourism among other sectors of the economy can be explained primarily by intensifying economic and cultural relations between the countries of the world by accelerated urbanization, increasing number of employees, increase material welfare and cultural level of the population and its degree of computerization, by modernization and rapid development of transport and telecommunications routes. In recent decades, few economic sectors also had growth rates of economic indicators tourism.

Keywords: tourism, contract, phenomenon tourism, recreation, travel.

Introducere. Actualitatea investigației evoluției istorice a turismului începe cu apariția termenului *tourism*, care provine de la cuvântul englezesc „*to tour*” (a călători, a colinda cu semnificație de excursie), care la rândul său derivă din cuvântul francez „*tournois*” și termenul latin „*turrus*” cu sens de circuit, călătorie în circuit (de dus-întors) [3, p. 15].

Pentru prima dată termenul de turism a apărut în lucrarea scriitorului francez de la sf. sec. al XVIII-lea, G. Simond „*Voyage d'un français en Angleterre*” [4, 1-16].

Privit ca un fenomen social-economic creator de beneficii, turismul a fost definit în variante dintre cele mai diferite. Peyromarrie Debord M. definește turismul ca *arta de a călători pentru propria plăcere*, iar

Jean Medecin - activitate din timpul liber care constă în a voiăja sau locui departe de locul de reședință, pentru distracție, odihnă, îmbogățirea experienței și culturii, datorită cunoașterii unor noi aspecte umane și a unor peisaje necunoscute. O altă definiție cu caracter social-economic o găsim la Guy Freuler: „*fenomen al timpurilor noastre, bazat pe creșterea necesității de refacere a sănătății și de schimbare a mediului înconjurător, cultivare a sentimentului pentru frumusețile naturii ca rezultat al dezvoltării comerțului, industriei și al perfecționării mijloacelor de transport*”. Turismul reprezintă călătoriile de plăcere, pentru recreere. Acesta a fost extins în ultimii ani pentru a include orice călătorie în afara zonei în care cineva trăiește sau muncește, de la

călătorii de o zi până la vacanțe în străinătate.

Turismul se numără printre cele câteva fenomene ce s-au impus în epoca contemporană, dezvoltarea sa spectaculoasă constituind o trăsătură caracteristică secolelor al XX-lea și al XXI-lea.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul studiului au fost aplicate metodele generale de cunoaștere ale dreptului contractual, precum metoda istorică, deductivă, logică, analitică, comparativă, etc., fiind folosite și combinate în dependență de problematica abordată în lucrare. Cu toate acestea, materialele utilizate în cercetare, le constituie operele savanților din domeniu, care reprezintă doctrina juridică din Republica Moldova, România, Federația Rusă.

Rezultatele obținute și discuții.

În evoluția istorică a turismului se pot depista, convențional, mai multe perioade, începând încă cu *preistoria*. Se poate afirma că apariția călătoriei poate fi localizată încă în comuna primitivă, atunci când, din necesități materiale, oamenii căutau la distanță ceea ce nu puteau găsi în preajma adăposturilor lor. Aceste călătorii nu pot fi nici într-un caz identificate cu călătoriile în scop turistic, dar le-au trezit dorința de deplasare și curiozitate oamenilor de a cunoaște ceea ce se află dincolo de raza lor vizuală.

În *Grecia Antică*, oamenii pentru a se asigura de siguranța lor în timpul călătoriei în orașele îndepărtate, încheiau contracte de vizite reciproce cu oamenii care aveau aceeași ocupație (comerciant-comerciant, familie-familie), astfel păstrându-și integritatea fizică și morală. Cel care pleca în străinătate se legitima cu o bucată de simbion (simbol), ruptă în două și care, într-o măsură oarecare, echivalează cu pașaportul de azi și cu viza. Neîndeplinirea contractului de vizită prietenească era considerată ca cea mai grea neglijare, care atrăgea după sine „*pe-deapsa severă a zeilor*”.

Oamenii călătoreau și în scopuri religioase, cum ar fi pelerinajul de la Dodona și Delfi, unde sute de pelerini din toate părțile Greciei veneau pentru a solicita și asculta prezicerile lui ZEUS și APOLLO. În vechea Grece nu existau hanuri, călătorii locuiau la prieteni, iar cei de rând, datorită climatului plăcut și dulce, se adăposteau în vestibulul marilor temple [2, 142].

Un alt scop al călătoriei erau jocurile sportive organizate o dată la 4 ani la Delfi, jocurile hipice din Nemea și mai ales Jocurile Olimpice organizate la Olympia, la care grecii se adunau în număr foarte mare. Data jocurilor și programul lor de desfășurare erau anunțate populației orașelor grecești de către mesagerii locali. Mai convenabile erau călătoriile pe apă, cele pe uscat erau îngreunate de lipsa drumurilor construite. Căruțele își croiau singure drumul pe solul stâncos, urmele lor săpate adânc în stânci fiind vizibile și până azi. În cele mai multe cazuri, grecii călătoreau în grup, căci drumul omului solitar era primejdios din cauza tâlharilor [5, p. 24].

În *Roma Antică*, călătorii aveau

în principal scopuri comerciale, culturale și militare. Romanii au fost primii în istorie care au proiectat și construit rețele de drumuri apte să asigure legătura cu toate colțurile Imperiului Roman, aceasta favorizând, în general, și practicarea călătoriilor. Orașele încheiau contracte de prietenie ospitalieră cu alte orașe, de care beneficiau fiecare cetățean al lor. Pe vremea domniei împăratului Augustus, călătorii erau transportați spre țința călătoriei lor de poștașii imperiale care circulau în baza unui orar fix. Pe drumuri circulau trăsurile în care se putea dormi (vehicol al cărui urmaș este vagonul de dormit de azi).

Pe lângă poșta imperială, care servea, în special, pentru scopuri oficiale, s-au înființat și întreprinderi particulare pentru organizarea și desfășurarea călătoriilor. Agențiile acestora, strămoșii actualelor birouri de voiaj, se ocupau chiar și cu propaganda pentru călători. În orașe, la dispoziția călătorilor stăteau hanuri de dimensiuni relativ mici și prăvălii cu alimente, care ofereau și posibilitatea de găzduire. O importanță deosebită o aveau băile curative, Roma dispunând de 845 băi populare și de 14 băi de lux vizitate anual de numeroși bolnavi, dar și de persoane care doreau să se odihnească. Cele mai renumite dintre băi erau cele de la Cantibus, Puteoli, Baiae [5, p. 24].

Cu toate că oamenii călătoreau în perioada antică, nu se pot confunda călătoriile din acea epocă cu călătoriile din prezent, care sunt bine sistematizate și organizate.

În *Evul mediu* cel mai des călătoreau comercianții, ambasadorii și preoții, iar în scopuri religioase și pelerinii care vizitau locurile sfinte. Un număr important de călători îl constituiau oamenii de știință, artiștii, calfele și studenții care mergeau spre universități și locuri culturale. Din cauza nesiguranței drumurilor și a decăderii civilizației antice, călătoriile bolnavilor spre izvoarele curative s-au micșorat substanțial. Dezvoltarea comerțului dintre state a determinat în mare măsură și desfășurarea călătoriilor în scopuri comerciale. Dezvoltarea economică a societății feudale din secolul al IX-lea și al X-lea a influențat pozitiv asupra circulației mărfurilor și, în aceeași măsură, a comercianților de-a lungul drumurilor comerciale

care legau Estul cu Vestul. Centrele principale ale acestui comerț erau orașele: Veneția, Pisa, Genova, precum și alte orașe italiene, franceze și germane.

Mase mari de călători erau antrenate în călătorii religioase, mai ales în Răsărit, unde erau concentrați o mare parte din musulmani, care conform *Coranului* pentru a purta numele de „Hadji” era necesar de a săvârși cel puțin o dată în viață un pelerinaj la Mecca. În evul mediu, în călătorii de ordin religios erau antrenați și creștinii care se îndreptau spre centrul de pelerinaj „Saint Jacques de Compostella” din Franța. De asemenea, un număr mare de călători, circa 65 de mii, a atras după sine sfințirea bisericii „Frauenkirche” din Munchen.

După căderea Romei Antice a căzut și cultul băilor, din cauza fricii de epidemii, precum și din alte cauze. În această perioadă băile se aflau în administrarea călugărilor.

Calfele și studenții erau nevoiți să facă deplasări pentru a ajunge spre centrele universitare, acest fapt intensificând traficul de călători. Prigoniți de lege și de biserică, o parte din intelectualii săraci ai evului mediu, actorii, muzicienii, alchimiiștii, scamatorii și evocatorii de spirite erau practic obligați să călătorească pe drumurile ce legau orașele Europene Centrale și Occidentale.

Un mijloc important de transport în evul mediu o constituia trăsura care era folosită, în special, pentru transportarea mărfurilor. În această perioadă, crește și circulația pe drumurile de apă, ca mijloc de transport fiind folosite șalupele cu vâsle sau bărcile trase de cai. Nobilii care călătoreau însoțiți, de obicei, cu o scrisoare de recomandare erau găzduiți fie la alți feudați, fie la conducătorii bisericilor. În ceea ce privește călătorul de rând, el era găzduit fie de hanuri, fie de mănăstiri.

Un impuls în dezvoltarea turismului din *epoca modernă* l-a constituit marile descoperiri geografice și progresul economic generat de revoluția industrială. O dată cu accentuarea diviziunii internaționale a muncii din secolul al XV-lea - XVI-lea are loc și dezvoltarea, respectiv a comerțului intern și internațional. Din ce în ce mai multe produse se transformă în mărfuri ceea ce determină intensificarea circulației bani-

lor și are loc, prin urmare, trecerea subtilă de la economia naturală la economia de piață. Acest proces continuă să se dezvolte mai ales o dată cu descoperirea drumurilor spre India și America. Are loc intensificarea comerțului între metropolă și colonii. Toate acestea au dus la majorarea numărului de călători.

O dată cu reforma religioasă, apar așa numiții predicatori și misionari, care călătoreau la distanțe mari în scopul realizării unei propagande religioase. De asemenea, în această perioadă călătoresc profesorii și studenții care își desfășurau studiile în străinătate dispunând și de un buget pentru a-și desfășura călătoriile în condițiile în care ei făceau parte din burghezie.

În cadrul intelectualilor și al burgheziei începe să se contureze o noua motivație pentru a călători și anume, necesitatea de a vedea țări noi, de a cunoaște noi experiențe și de a cunoaște oameni noi.

În jurul anului 1700 apare în Anglia așa numitul „*grand tour*” destinat tinerilor și care cuprindea orașele: Paris, Torino, Florența, Roma, Neapole, Veneția, Viena precum și regiunile Rinului. Durata călătoriei era de trei ani. Cu această ocazie apar și noțiunile de „turism” și „turist” [6, p. 213].

Intensificarea traficului de călători a dus la dezvoltarea comunicațiilor și infrastructurii hoteliere. Este interesant faptul că mijloacele de transport se dezvoltă mai rapid decât construcția drumurilor.

Ca rezultat al unei îmbunătățiri tehnice, sporește și viteza călătoriilor, ceea ce, o dată cu îmbunătățirea drumurilor duce la sporirea vitezei de deplasare. Hanurile, în această perioadă, se aflau în aceeași stare ca și în evul mediu, cu camere impropii și mobilier învechit. Oamenii înstăriți care călătoreau în această perioadă își luau patul cu ei.

Trecerea de la deplasarea călătorilor la turism propriu zis, începe o dată cu finalizarea războaielor napoleoniene și s-a manifestat prin creșterea vertiginoasă a numărului de călători englezi.

Un important factor care a dus la dezvoltarea turismului este inventarea motorului cu aburi și aplicarea sa la trenuri și vapoare. La început, vapoarele și căile ferate se străduiau să-i transporte pe călători împreună cu trăsurile lor pentru că satisfacerea

acestor capricii a călătorilor avea și o semnificație practică [8, p. 27].

În sec. al XVIII-lea – al XIX-lea apar metropolele, care se dotează cu hoteluri devenind ulterior celebre: Charring Cross – Londra, Ritz – Paris, Gellert – Budapesta, Negresco – Nisa. Apar primele stațiuni turistice montane la începutul sec. al XIX-lea (în special unde erau izvoare minerale): Marianske Lazne, Bad Ischl, Spa, Vichy [2, p. 143].

Tot în sec. al XIX-lea apar stațiuni maritime, primele apar la Marea Nordului și Mănecii, iar mai târziu se dezvoltă pe litoralul Mediteranei. Apar primele ghiduri moderne: Bader (1836), Murray 1836 – ediția a dispărut, Guide Joanne 1860 – a dispărut, Hachette ș.a. În secolul al XIX-lea în Europa existau circa 160 de stațiuni „balneare” spre care în fiecare an se îndrepta un număr mare de turiști. Cele mai renumite dintre acestea fiind: Aachen, Baden-Baden, Hamburg, Gaster, și altele [13, p. 28].

La începutul secolului al XIX-lea moda a dictat introducerea printre călătorii și a voiajelor la mare. Tot în această perioadă dezvoltarea turismului se datorează și ameliorării condițiilor de cazare în hoteluri, însă prețurile erau destul de mari și accesibile numai călătorilor cu venituri mari. Călătorii mai simpli beneficiau de găzduirea în locuințele particularilor cu condiții mai modeste. Cu toate că în anumite țări sunt introduse anumite restricții vamale, oamenii continuau să călătorească, iar în țările în care circulația turistică este liberă se dezvoltă noi activități cum ar fi: editarea ghidurilor, meseria de ghid și restaurator.

Un eveniment important în dezvoltarea turismului o reprezintă deschiderea primului birou de voiaj în Anglia de către Thomas Cook care este prima organizație fondată cu unicul scop de a organiza călătorii și, mai ales, călătorii în grup. Astfel, Thomas Cook face o propunere societății engleze de căi ferate, care își pierduse rentabilitatea din cauza prețurilor ridicate, și, anume, introducerea unor avantaje pentru călătoriile colective. Urmând exemplul dat de Cook, agenții similare se deschid și în alte țări: Germania, Norvegia, Suedia, Franța și Olanda [13, p. 28].

Toate îmbunătățirile efectuate mijloacelor de transport au avut un

efect pozitiv asupra dezvoltării turismului. Astfel, construirea rețelei mondiale de căi ferate a determinat fluctuații importante în circulația turistică care devine mai bine organizată, mai rapidă, mai ieftină, mai comodă, mai sigură și mai accesibilă pentru masele largi.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea apar așa numitele hoteluri pentru călătorii în tranzit, hoteluri de lux din marile orașe, precum și hotelurile din stațiunile balneare și climaterice care, de obicei, erau în proprietatea unei familii. Mai târziu, apar și hoteluri care funcționau ca societăți pe acțiuni. În această perioadă destinațiile primordiale ale turiștilor o reprezentau marile centre industriale, comerciale sau culturale, precum și stațiunile balneare și vilegiaturiste.

La mijlocul secolului al XIX-lea un factor care îi determină pe turiști să călătorească îl reprezintă sportul. Sportul cel mai des practicat este alpinismul, iar în numeroase țări ca Franța, Elveția, Italia, Austria și Anglia se creează asociații de alpiniști care atrag atenția asupra frumuseții regiunilor montane. Un alt stimul al turismului îl reprezentau în această perioadă și jocurile internaționale cu caracter sportiv. Incluziunea automobilului și a transportului aerian printre mijloacele de transport a reprezentat o revoluție nu numai în sectorul transportului, dar și în turism [5, p. 24].

Tot în această perioadă, se poate afirma că a început să se contureze specializarea internațională în domeniul turismului. Țări, precum Franța, Elveția, Italia, Austria și-au dezvoltat tot mai mult oferta turistică cu sprijinul autorităților locale și a inițiativei private. Primul război mondial a închis posibilitatea dezvoltării turismului pe plan internațional, care este înlocuit în mare parte prin turismul intern. Terminarea războiului a schimbat oferta turistică și are loc creșterea cererii turistice și a numărului destinațiilor turistice. Dorința de a călători inhibată pe parcursul desfășurării războaielor au împins masele de oameni spre redescoperirea vechilor rute ale turismului internațional. Pentru multe state condiția de a-și redresa situația economică era dezvoltarea turismului. În acest scop, în multe state apar așa numitele organe specializate în turism, sprijinite și orientate de că-

tre stat, care se ocupau cu propaganda turistică și soluționarea problemelor legate de turism. Una dintre aceste probleme era obținerea vizelor. Spre sfârșitul acestei perioade, o dată cu intensificarea folosirii de către turiști a transportului auto pe marginea drumului apar moteluri și stații de aprovizionare cu combustibil. În același timp se dezvoltă un nou tip de turism și anume turismul de camping [3, p. 15].

Prin urmare, în această perioadă, apar condiții noi de dezvoltare a turismului care sunt baza apariției premizelor turismului de masă din perioada următoare.

Perioada turismului de masă începe în **perioada contemporană**, afirmându-se cu pregnanță în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu intensificarea circulației turistice. Turismul de masă reprezintă acel mod de turism răspândit la mijlocul secolului XX, în urma apariției concediilor plătite, mai ales în țările industriale, și care permite maselor de oameni de a călători. Călătoria în zilele noastre este considerată ca un drept al fiecărei ființe umane.

Premisele apariției turismului în masă sunt:

- reducerea zilei și a săptămânii de muncă;
- ridicarea nivelului de viață al oamenilor;
- dezvoltarea intensă a căilor și a mijloacelor de comunicații;
- dezvoltarea și diversificarea ofertei turistice la nivel teritorial;
- creșterea necesității de recreare a persoanei care duce un mod de viață urban.

Printre particularitățile turismului în masă pot fi menționate:

- creșterea caracterului său de masă;
- creșterea razei de deplasare;
- creșterea consumului turistic;
- diversificarea tipurilor de turism în conformitate cu necesitățile existente;
- mobilitatea care este datorată perfecționării căilor și mijloacelor de comunicații;
- participarea la turism a familiilor cu venituri joase;
- robotizarea și automatizarea [10, p.68].

Pe lângă toate avantajele pe care le oferă turismul de masă, acesta poate provoca și anumite probleme care duc la degradarea mediului

înconjurător. Printre acestea pot fi menționate:

- traficul - prin circulația intensă are loc poluarea aerului și apariția zgomotului;
- consumarea resurselor - un teren de golf din Thailanda utilizează o cantitate de apă cât ar putea consuma 60.000 de locuitori într-un an;
- poluarea - numeroasele transporturi folosite duc la poluarea aerului în regiunile cu o mare frecvență turistică; prin utilizarea pesticidelor; producerea deșeurilor care este inevitabilă;

- perturbarea naturii - zgomotul, iluminarea și vizitarea locurilor sălbatice duc la distrugerea echilibrului ecosistemelor date [10, p. 69].

În această perioadă turismul ia o amploare fără de precedent, devenind una dintre principalele industrii ale economiei unei țări. Crește vertiginos numărul turiștilor și nu numai din țările bogate, ci și din țările mai puțin bogate. Călătoria devine un obicei pentru majoritatea persoanelor de orice vârstă care au nevoie de a se desprinde de rutină și de a cunoaște oameni noi și culturi noi. Însă această dezvoltare fructuoasă a turismului poate produce și anumite daune mediului înconjurător, însă acestea sunt nesemnificative, în comparație cu alte industrii.

Concluzie. Ramura turismului în Republica Moldova are o vechime de aproximativ 50 de ani. Perioada dezvoltării ei poate fi divizată convențional în patru etape:

1. Anii 1960-1970, când a avut loc constituirea activității turistice ca ramură, crearea primelor structuri specializate și a organului de stat respectiv;

2. Anii 1971-1990, care se caracterizează printr-o dezvoltare stabilă a ramurii și prin indici pozitivi de creștere anuală a numărului de turiști și excursioniști;

3. Anii 1991-2000, când turismul cunoaște o serie de momente atât pozitive, cât și negative - concomitent cu restructurarea managementului ramurii, lărgirea relațiilor de cooperare pe plan internațional și regional, simplificarea procedurilor de plecare peste hotare și de intrare în Republica Moldova, are loc uzura fizică și morală a infrastructurii turistice, reducerea foarte mare a volumului schimbului turistic, prevalarea turismului emițător în detrimentul celui intern.

4. Anii 2001- până în prezent, activitatea turistică are un mers mai ascendent, formele de turism multiplicându-se, fapt ce permite o mai bună valorificare a resurselor turistice [8, p. 27].

În Republica Moldova turismul intern se află la începutul afirmării sale ca sector al economiei naționale.

Referințe bibliografice

1. Codul Civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
2. Costețchi-Jușca O. Turismul – privit prin prisma definițiilor sale. În: Studia Universitatis Moldavia, 2017. Nr. 7. Disponibil online: http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/23.p.142-145_107.pdf
3. Copețchi M. Manual de tehnici operaționale în activitatea de turism. București: Irecson, 2006. 203 p.
4. Cojocariu I. Repere teoretice despre Geografia Turismului. În: Educația de azi, nr. 4-5. 2016, pag. 1-16
5. Cristureanu C. Economia și politica turismului internațional. București: Abeona, 1992, 247p.
6. Chibac Gh., Băieșu A., Rotari A., Efrim O., Drept civil. Contracte speciale. Chișinău: Cartier, 2010. 568 p.
7. Dicționarul explicativ al limbii române. Disponibil online: <https://dexonline.ro/>
8. Florea S. Potențialul turistic al Republicii Moldova. Chișinău: Labirint, 2008. 352 p.
9. Legea cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova. Nr. 352-XVI, din 24.11.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 14-17/40, din 02.02.2007.
10. Stăncioiu A. Planificarea de marketing în turism. Concepte și aplicații. București: Economica, 2005. 168 p.
11. Stăncioiu A. Dicționar de terminologie turistică. București: Economica, 1999. 246 p.
12. Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova în anii 2003-2015, aprobată conform hotărârii Guvernului Nr. 1065 din 02.09.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 196-199/1118, din 12.09.2003.
13. Tigu G. Etica afacerilor în turism. București: Uranus, 2005. 126 p.

DATE DESPRE AUTOR:
Angelina TALĂMBUȚĂ,
dr.conf.univ.inter., UASM
e-mail: anghelinamd@outlook.com
tel: 068577116

AUTHORINFO:
Angelina TALĂMBUȚĂ,
doctor of law, interim professor,
Agrarian University of Moldova
e-mail: anghelinamd@outlook.com
tel: 068577116

CZU 342.724

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ЗАЩИТЫ ПРАВ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Борис СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник
Института правовых и политических исследований Академии наук Молдовы

Владимир ВАЛКАН,
Doctor Honores Causa

АННОТАЦИЯ

В статье освещаются основные положения законов, защищающих права национальных меньшинств, и практика их применения.

Защита национальных меньшинств и прав и свобод лиц, принадлежащих к этим меньшинствам, является неотъемлемой частью международной защиты прав человека и как таковая входит в сферу международного сотрудничества.

Лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, могут осуществлять права и пользоваться свободами, вытекающими из принципов, закрепленных в международных и национальных актах, в индивидуальном порядке, а также сообща с другими лицами.

Эта статья была подготовлена Институтом демократии (Молдова). Данная статья финансируется Европейским Союзом в рамках Программы мер по укреплению доверия – CBM IV. Мнения, выраженные в статье, не обязательно отражают точку зрения Европейского Союза.

Ключевые слова: лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, государственный язык, язык национального общения, право на свободный доступ к правосудию, дискриминация, равенство перед законом и властями.

Boris SOSNA,

Ph.D., Acting Professor of the European University of Moldova, Leading Researcher of the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova

Vladimir VALKAN,
Doctor Honores Causa

SUMMARY

The article highlights the main provisions of laws that protect the rights of national minorities, and the practice of their application.

The protection of national minorities and of the rights and freedoms of persons belonging to those minorities forms an integral part of the international protection of human rights, and as such falls within the scope of international co-operation. Persons belonging to national minorities may exercise the rights and enjoy the freedoms flowing from the principles enshrined in the national and international acts individually as well as in community with others.

This article was prepared by the Institute for Democracy (Moldova). This article is funded by the European Union (European Union's Confidence Building Measures Programme – CBM IV). Opinions expressed in the article do not necessarily represent those of the European Union.

Key words: persons belonging to national minorities, the state language, the language of national communication, the right to free access to justice, discrimination, equality before the law and the authorities

REZUMAT

În prezentul articol sunt descrise principalele prevederi legale și practica aplicării acestora în domeniul protejării drepturilor minorităților naționale.

Protecția minorităților naționale și a drepturilor și libertăților persoanelor aparținând acestora face parte integrantă din protecția internațională a drepturilor omului și, ca atare, constituie domeniul de cooperare internațională.

Persoanele aparținând minorităților naționale pot exercita drepturile și libertățile ce decurg din principiile enunțate în prezenta convenție-cadru pentru protecția minorităților naționale (and etc.), individual sau în comun cu alții.

Acest articol a fost elaborat de Institutul pentru Democrație (Moldova). Acest articol este finanțat de Uniunea Europeană în cadrul Programului de măsuri de consolidare a încrederii - CBM IV. Opiniile exprimate în acest articol nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Uniunii Europene.

Cuvinte cheie: persoane, aparținând minorităților naționale, limba de stat, limba comunicării naționale, dreptul la liberul acces la justiție, discriminare, egalitate în fața legii și autorităților.

Изложение основного материала. Согласно ст. 16 Конституции РМ, принятой 29.07.1994 года, уважение и защита личности составляют первостепенную обязанность государства.[1]

Права лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, защищались законом РМ «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» № 3465-XI от 01.09.1989 года.[2]

Согласно ст. 1 этого закона в соответствии с Конституцией (Основным законом) Молдавской ССР государственным языком Молдавской ССР является молдавский язык, функционирующий на основе латинской графики. Молдавский язык как государственный применяется во всех сферах политической, экономической, социальной и культурной жизни и выполняет в связи с этим на территории республики функцию языка межнационального общения.

Молдавская ССР гарантировала всем жителям республики бесплатное обучение государственному языку на уровне, необходимом для выполнения служебных обязанностей.

Согласно ст. 2 этого закона в местностях проживания большинства населения гагаузской национальности языками официальных сфер жизни являются государственный, гагаузский и русский языки.

Согласно ст. 3 этого закона русский язык как язык межнационального общения в СССР используется на территории республики наряду с молдавским языком как язык межнационального общения, что обеспечивает осуществление реального национально-русского и русско-национального двуязычия.

Согласно ст. 5 этого закона настоящий нормативный документ не регламентирует употребление языков в межличностных отношениях, в производственной деятельности железнодорожного и воздушного транспорта (за исключением сферы обслуживания пассажиров).

Постановлением Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2017 года закон РМ «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» был признан устаревшим. Постановление Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года вступило в силу в день его принятия.[3]

Следовательно, закон РМ «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» действовал до 04.06.2018 года, и судьи не имели права признавать русский язык иностранным и требовать перевода исковых заявлений и приложенных к ним документов, составленных на русском языке, на государственный язык.

В настоящее время права лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, установлены законом РМ «О правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций» № 382-XV от 19.07.2001 года.[4]

Согласно части (1) ст. 6 этого закона государство гарантирует реализацию прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, получать дошкольное воспитание, начальное, среднее (общее и профессиональное), высшее и постуниверситетское образование на молдавском и на русском языках и создает условия для реализации их прав на воспитание и обучение на родном языке (украинском, гагаузском, болгарском, иврите, идише и др.).

Согласно части (1) ст. 8 этого закона государство обеспечивает публикацию нормативных актов, официальных сообщений и другой информации общенационального значения на молдавском и русском языках.

Согласно ст. 10 этого закона наименования населенных пунктов, улиц и переулков указываются на молдавском языке, а в случае необходимости, по решению органов местного публичного управления - и на другом языке в соответствии с действующим законодательством. Наименования публичных учреждений и мест общественного пользования указываются на молдавском и русском языках. В населенных пунктах, которым предоставлен специальный статус автономии, эти наименования указываются и на других официальных языках, установленных соответствующими законами.

Обеспечению реализации права на свободный доступ к правосудию способствует часть (1) ст. 12 закона РМ «О правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций», согласно которой лица, принадлежащие к национальным меньшин-

ствам, имеют право обращаться в публичные учреждения в устной и письменной форме на молдавском или русском языках и получать ответ на языке обращения.

Однако реализации права на свободный доступ к правосудию, которое гарантировано ст. 20 Конституции РМ, препятствует часть (1) ст. 167 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года, согласно которой к исковому заявлению прилагаются:

а) копии исковых заявлений и письменных доказательств, удостоверенные стороной под собственную ответственность, по числу участвующих в деле ответчиков и третьих лиц, если они у них отсутствуют, и ряд копий для судебной инстанции. Копии сертифицируются стороной на соответствие оригиналу. Если письменные доказательства и исковое заявление составлены на иностранном языке, судебная инстанция распоряжается о представлении их в переводе в установленном законом порядке;

а¹) копия удостоверения личности истца – физического лица;

б) документы, подтверждающие уплату государственной пошлины;

с) документы, подтверждающие обстоятельства, на которых истец основывает свое требование, копии этих документов для ответчиков и третьих лиц, если они у них отсутствуют;

д) документы, подтверждающие соблюдение досудебного порядка разрешения спора, если таковой установлен законом или предусмотрен договором сторон;

е) документ, удостоверяющий полномочия представителя.

f) копия ходатайства об истребовании доказательств;

g) копия ходатайства о назначении экспертизы;

h) копия ходатайства о назначении/отводе эксперта;

i) копии других заявленных ходатайств.[5]

Вывод. Нередко судьи, игнорируя часть (1) ст. 12 закона РМ «О правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций», ссылаясь на часть (1) ст. 167 ГПК РМ, требуют от истцов перевода исковых заявлений

и приложенных к ним документов, составленных на русском языке, на государственный язык.

Предложение. В целях предупреждения нарушения права на свободный доступ к правосудию лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и других лиц, говорящих на русском языке, следовало бы дополнить ст. 167 ГПК РМ частью (1¹), согласно которой русский язык признается не иностранным языком, а языком межэтнического общения.

Права лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, защищены также законом РМ «Об обеспечении равенства» № 121 от 25.05.2012 года.[6]

В преамбуле закона РМ «Об обеспечении равенства» указано: «Настоящий закон создает необходимую базу для применения Директивы 2000/43/ЕС Совета от 29 июня 2000 года об обеспечении выполнения принципа равенства лиц независимо от расовой или этнической принадлежности, опубликованной в Официальном журнале Европейского Союза № L180 от 19 июля 2000 года, и Директивы 2000/78/ЕС Совета от 27 ноября 2000 года о создании общих стандартов в поддержку равноправия в сфере занятости и труда, опубликованной в Официальном журнале Европейского Союза № L 303 от 2 декабря 2000 года».

В статье 2 закона РМ «Об обеспечении равенства» указано: «В смысле настоящего закона нижеуказанные понятия имеют следующие значения:

дискриминация – любое различие, исключение, ограничение или предпочтение в правах и свободах личности или группы лиц, а также поддержка дискриминационного поведения, основанного на реальных признаках, установленных в настоящем законе или предполагаемых;

прямая дискриминация – обращение с одним лицом по любому из запретительных признаков менее благоприятное, чем с другим лицом в сопоставимой ситуации;

косвенная дискриминация – любое очевидно нейтральное условие, действие, критерий или практика, ставящие одно лицо в неудобное положение по сравнению с другим лицом по установленным в настоящем законе признакам, кроме случая, ког-

да такое условие, действие, критерий или практика объективно оправданы законной целью и средства достижения этой цели являются пропорциональными, соответствующими и необходимыми;

дискриминация по ассоциации – любой акт дискриминации, совершенный против лица, которое, хотя и не является частью категории, определенной по установленным настоящим законом признакам, связано с одним или несколькими лицами, принадлежащими к данным категориям лиц;

расовая сегрегация – любое действие или бездействие, которое прямо или косвенно приводит к разделению или различию лиц по признакам расы, цвета кожи, национальной или этнической принадлежности;

домогательство – любое нежелательное поведение, которое ведет к созданию недоброжелательной, враждебной, деструктивной, унижительной или оскорбительной обстановки, целью или результатом которого является унижение достоинства личности по установленным настоящим законом признакам;

подстрекательство к дискриминации – любое поведение, посредством которого лицо оказывает давление или проявляет определенное поведение с целью дискриминации третьего лица по установленным настоящим законом признакам;

виктимизация – любое действие или бездействие, сопровождающееся негативными последствиями в результате подачи жалобы, предъявления иска в судебную инстанцию в целях обеспечения применения положений настоящего закона или предоставления информации, в том числе свидетельских показаний, которые касаются жалобы или иска, поданных другим лицом;

позитивные меры – временные специальные меры, принимаемые органами публичной власти в пользу какого-либо лица, группы лиц или сообщества, направленные на обеспечение их естественного развития и эффективной реализации равных возможностей в сравнении с другими лицами, группами лиц или обществами;

разумная адаптация – любое необходимое и адекватное изменение или адаптация, которые не обязывают к

несоразмерному или неоправданному решению, когда это необходимо в конкретном случае для обеспечения какому-либо лицу в установленных законом случаях осуществления прав и основных свобод в равных с другими условиях».

Согласно ст. 5 этого закона дискриминация может быть ликвидирована следующими методами:

а) предупреждения любых дискриминационных действий посредством введения специальных мер, включая позитивные меры, в целях защиты лиц, находящихся в невыгодных по сравнению с другими лицами условиях. Позитивные меры должны применяться до достижения равенства и социальной интеграции лиц или групп лиц, находящихся в невыгодных по сравнению с другими лицами условиях;

б) посредничества в разрешении возникших вследствие совершения дискриминационных действий конфликтов мирным путем;

с) наказания за дискриминационное поведение;

д) возмещения материального и морального вреда, причиненного вследствие дискриминационного действия.

Наказание за дискриминационное поведение является одним из наиболее эффективных методов ликвидации дискриминации.

Административные наказания за дискриминационное поведение установлены ст. 54², 65¹, 71¹, 71² Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года.

Согласно части (1) ст. 54² КоП РМ воспрепятствование свободе принадлежать или не принадлежать к определенной религии, иметь или не иметь определенные убеждения, менять религию или убеждения, исповедовать религию или убеждения единолично или сообщая с другими, публичным или частным порядком в учении, богослужении и выполнении религиозных и ритуальных обрядов влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 3 до 6 условных единиц и на юридических лиц в размере от 60 до 120 условных единиц с лишением или без лишения в обоих случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Согласно части (1) ст. 71¹ КоП РМ любое различие, исключение, ограничение или предпочтение по признакам расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии или убеждений, пола, возраста, ограниченных возможностей, взглядов, политической принадлежности, а также на основе любого другого признака, проявляющееся в допуске лиц к услугам, предоставляемым органами публичной власти, медицинским услугам, услугам медицинской реабилитации и другим услугам, связанным со здоровьем, услугам социальной защиты, банковским и финансовым услугам, транспортным услугам, культурным и развлекательным услугам, продаже или сдаче внаем движимого или недвижимого имущества и другим общедоступным услугам и товарам, если это деяние не является преступлением, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 60 до 84 условных единиц, на должностных лиц в размере от 120 до 210 условных единиц и на юридических лиц в размере от 210 до 270 условных единиц.

Право на судебную защиту от дискриминации установлено ст. 18 закона РМ «Об обеспечении равенства». Согласно части (1) ст. 18 этого закона любое лицо, полагающее себя жертвой дискриминации, имеет право предъявить иск в судебную инстанцию с требованием:

- a) установления факта нарушения его прав;
- b) запрета продолжения нарушения прав;
- c) восстановления положения, существовавшего до нарушения его прав;
- d) возмещения причиненного материального и морального вреда и возмещения судебных издержек;
- e) признания недействительности акта, приведшего к его дискриминации.

Вывод. Действующие законы не определяют, в какую судебную инстанцию следует обращаться лицу, дискриминацию по отношению к которому проявил судья. Этот пробел, вызывающий серьезные затруднения, должен восполнить законодатель, либо Высшая судебная палата РМ путём издания постановления Пленума, разъясняющего

порядок применения ст. 18 закона РМ «Об обеспечении равенства».

Существенное значение для защиты прав национальных меньшинств имеет постановление Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года «О контроле конституционности некоторых положений о функционировании языков на территории Республики Молдова и ст. 4 части (2) Кодекса конституционной юрисдикции».

Основанием для рассмотрения дела послужило обращение, представленное в Конституционный суд 23 января 2018 года депутатами Парламента Республики Молдова М. Гимпу и др., на основании ст. 135 ч. (1) п. а) Конституции, ст. 25 п. g) Закона о Конституционном суде и ст. 38 ч. (1) п. g) Кодекса конституционной юрисдикции, о контроле конституционности:

- предложения в преамбуле «русского языка как языка межнационального общения в СССР, а также»;
- синтагмы «или русский» в статье 2;
- статья 3;
- синтагмы «или русский - выбирает гражданин» в статье 6;
- слова «русским» в статье 7;
- предложения «вводимый поэтапно. При этом обеспечивается перевод на русский язык» в ч. (1) статьи 9;
- предложения «при необходимости документы переводятся на русский язык» в ч. (2) статьи 9;
- синтагмы «или иной приемлемый язык» в ч. (3) статьи 9;
- синтагм «с последующим переводом на русский язык» и «или русском языке с последующим переводом» в ч. (1) статьи 10;
- синтагм «или русский», «по выбору гражданина», «либо русский», «и русский» в ч. (2) статьи 11;
- синтагм «или русском» и «или русский» в ч. (2) статьи 11;
- синтагмы «и на русском» в статье 18;
- синтагмы «и русском» в статье 20;
- синтагмы «с переводом на русский язык» в статье 25;
- синтагм «и русском» и «и русском» в ч. (1) статьи 27;
- синтагм «и русском», «и русском языках, и заполняются по желанию гражданина на одном из языков

бланка (формуляра)» в ч. (2) статьи 27;

- синтагм «и русском», «и русском», «и справа (снизу) на русском языке» и «справа (ниже) на русском языке» в статье 28 Закона № 3465 от 1 сентября 1989 года о функционировании языков на территории Молдавской ССР;

- предложения «с переводом на русский и другие языки в соответствии с законодательством» в ч. (1) статьи 1 Закона № 173 от 6 июля 1994 года о порядке опубликования и вступления в силу официальных актов;

- синтагмы «и на русском» в ч. (1) статьи 6;
- синтагмы «и русском» в ч. (1) статьи 8;
- синтагмы «и русском» в статье 10;
- синтагмы «или русском» в ч. (1) статьи 12 Закона № 382 от 19 июля 2001 года о правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций;
- синтагмы «вместе с переводом на русский язык» в ч. 8 статьи 47;
- предложения «или русском языке. Секретариат Парламента обеспечивает их перевод на соответствующий язык» в ч. (10) статьи 47 Регламента Парламента, принятого Законом № 797 от 2 апреля 1996 года;
- статьи 4 ч. (2) Кодекса конституционной юрисдикции, принятого Законом № 502 от 16 июня 1995 года.

Авторы этого обращения сослались, что оспариваемые ими положения противоречат ст. 7, 13 часть (1) и часть (3), ст. 16 часть (2) и ст. 10 часть (2) Конституции РМ.

Авторы обращения просили признать несоответствующими Конституции РМ правовые нормы, разрешающие национальным меньшинствам обращаться в публичные учреждения в письменной и устной форме на русском языке, и правовые нормы, согласно которым нормативные акты публикуются на государственном и на русском языке.

В случае удовлетворения обращения Гимпу М. и др. было бы нарушено право на свободный доступ к правосудию, право на справедливое судебное разбирательство, установленное пунктом 1 части 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года и ст. 14

Конвенции, запрещающая дискриминацию.

Конституционный суд РМ постановлением № 17 от 04.06.2018 года почти полностью признал необоснованным обращение Гимпу М. и др., направленное на дискриминацию русскоязычных граждан, к которым принадлежат не только лица, принадлежащие к национальным меньшинствам.

В пунктах 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45 постановления Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года указано: Конституционный суд отметил, что официальный характер румынского языка в Республике Молдова не исключает перевод нормативных актов, принятых или вынесенных некоторыми органами центральной власти Республики Молдова, на другие языки, обеспечение со стороны государства права на образование на русском языке, опубликование нормативных актов, официальных сообщений и другой информации национального значения на русском языке и вывеску наименований учреждений и публичных заведений на русском языке. С этой точки зрения, оспариваемые положения закона не предусматривают опубликование нормативных актов, проведение образовательного процесса или вывеску названий учреждений или публичных заведений исключительно на русском языке, а, в первую очередь, на румынском языке, русский являясь второстепенным по использованию языком.

Конституционный суд отметил, что государственные органы наделены полными полномочиями по продвижению изучения и использования официального языка, то есть румынского языка, по неограниченному обеспечению его защиты (см., *mutatis mutandis*, пкт. 40 Заключения Венецианской комиссии № 555/2009 от 8 октября 2010 года о Законе государственного языка Республики Словакии).

Защита и продвижение официального языка гарантируют развитие идентичности государственного общества и обеспечивают общение между и внутри составных частей населения. Возможность граждан использовать официальный язык в пределах страны позволяет избежать дискриминации в регионах, где мень-

шинство является большинством. Знание официального языка важно и для лиц, относящихся к национальным меньшинствам. В пояснительном докладе о положениях Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств, вступившей в силу для Республики Молдова 1 февраля 1998 года, в котором дается толкование статьи 14 §3 Конвенции, отмечается, что «знание официального языка является фактором, способствующим сплочению и социальной интеграции». Более того, хотя относится к обычному праву, Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств является для властей Республики Молдова источником права (см. статью 38 Конвенции от 23 мая 1969 года о праве международных договоров, действующая для Республики Молдова с 25 февраля 1993 года). В преамбуле она предусматривает, что «защита и поддержка региональных языков или языков меньшинств не должны осуществляться в ущерб национальным языкам и необходимости их освоения».

Из содержания оспариваемых положений Конституционный суд не усмотрел, каким образом затрагивается официальный характер румынского языка в Республике Молдова. Конституционный суд отметил, что согласиться с доводами авторов обращения означало бы допустить формальную логическую ошибку. Вывод о нарушении ст. 13 Конституции путем параллельного использования русского языка в некоторых социальных сферах не вытекает из того, что румынский язык является официальным языком государства Республика Молдова. Следовательно, Конституционный суд заключил, что, поскольку существует условие приоритетности опубликования нормативных актов, осуществления образовательного процесса, распространения официальной информации или информации национального значения, вывески наименований учреждений и общественных заведений на румынском языке, ст. 13 Конституции не имеет отношения к делу.

Что касается критики, выдвинутой в отношении ст. 6 ч. (1) Закона № 382 от 19 июля 2001 года о правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом

статусе их организаций, Конституционный суд сделал отсылку на дело Кипр против Турции, рассмотренное Европейским судом по правам человека 10 мая 2001 года, в котором было установлено нарушение ст. 2 Протокола № 1 по отношению к кипрским грекам, проживающим на Северном Кипре, поскольку им не была обеспечена возможность в среднеобразовательной школе обучаться на греческом языке после того, как они закончили обучение в начальной школе на этом языке (§§273-280). Данные суждения Европейского суда действительны и по отношению к ученикам, которые не могут продолжить начатое обучение на русском языке.

Относительно действия ст. 16 Конституции, гарантирующей равенство граждан перед законом и властями, Конституционный суд подчеркнул важность соблюдения со стороны государства Республика Молдова положений международных конвенций о защите национальных меньшинств.

Хотя Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств в целом не гарантирует право тем, кто говорит на региональном языке или на языке меньшинств, общаться на своем языке с властями, но в ст. 10 она требует от государств применять, по мере возможности, положительный подход к вопросу об использовании регионального языка или языка меньшинств в отношениях с публичными органами и службами, без необоснованных ограничений со стороны властей.

Вопрос о предполагаемой дискриминации меньшинств, говорящих на других языках, отличных от русского, логически не ведет к устранению русского языка из оспариваемых правовых положений. Конституционный суд подчеркивает это обстоятельство и в свете положений Парижской хартии для новой Европы, ратифицированной Республикой Молдова Законом № 1990 от 21 ноября 1990 года, предусматривающих, что следует поощрять ценный вклад национальных меньшинств в жизнь наших обществ, и что необходимо дальнейшее улучшение их положения. Подписанием этой Хартии Республика Молдова выразила глубокое убеждение в том, что мир, спра-

ведливость, стабильность и демократия требуют защиты этнической, культурной, языковой и религиозной самобытности национальных меньшинств и создания условий для ее развития. Республика Молдова взяла на себя обязательство разрешать вопросы, связанные с национальными меньшинствами, удовлетворительно, только в рамках политической демократии.

Согласно пункту 70 постановления Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года Конституционный суд заключает, что он вправе выполнять полномочия по осуществлению контроля конституционности законов, принятых до вступления в силу Конституции от 29 июля 1994 года, и считает, что ст. 4 ч. (2) Кодекса конституционной юрисдикции и ст. 31 ч. (2) закона № 317 от 13 декабря 1994 года о Конституционном суде противоречат ст. 7 Конституции РМ.

Таким образом, Конституционный суд отклонил обращение Гимпу М. и др. в части признания несоответствующим Конституции РМ закона РМ «О правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций» № 382-XV от 19.07.2001 года, который позволяет лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам, обращаться в публичные учреждения в письменной и устной форме на русском языке и получать ответ на языке обращения. Этим же постановлением Конституционный суд РМ признал неприемлемым дополнительное обращение Гимпу М. и др. о контроле конституционности части (7) ст. 56 закона РМ № 100 от 22.12.2017 года «О нормативных актах», согласно которой нормативные акты переводятся на русский язык на этапе их опубликования в Официальном мониторе Республики Молдова.

Постановление Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года признало соответствующим Конституции РМ и международным договорам и конвенциям законы, разрешающие национальным меньшинствам обращаться в публичные учреждения в письменной и устной форме на русском языке и получать ответ на языке обращения, и законы, согласно которым нормативные акты должны публиковаться в Официальном мониторе Республики Молдова

на государственном и на русском языках.

Постановление Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года заслуживает высокой оценки. Парламент РМ должен учесть это постановление и принять закон о функционировании языков на территории Республики Молдова взамен закона № 3465-XI от 01.09.1989 года, признанного устаревшим, чтобы восполнить правовой пробел, способствующий конфликтам на языковой почве.

В заключение отметим, что важную роль в деле защиты прав национальных меньшинств играют общественные организации.

Так, в декабре 2016 года в Молдове, в рамках программы мер по укреплению доверия, финансируемой Европейским Союзом, Институт демократии (г. Комрат) в партнерстве с Обществом болгарской культуры «Родолубец» (с. Парканы) и Центром продвижения и защиты прав молодых женщин (г. Кишинев), начал реализацию проекта «Повышение взаимного доверия между учителями обоих берегов Днестра: Формирование регионального потенциала для непрерывного развития квалификации учителей в сфере современных проактивных методов образования в области прав человека».

Важная роль в данном проекте уделяется информированию учителей о правах национальных меньшинств, методах их защиты. Ведь очевидно, что для того, чтобы учащиеся могли понять и правильно оценить свои права и обязанности граждан в демократическом обществе, они должны получить соответствующее образование. Такое образование направлено не только на ознакомление учащихся с основными понятиями, практикой прав человека (в том числе прав национальных меньшинств), но также и на то, чтобы воспитать граждан принципиальными, независимыми людьми с широким кругозором и способностью к аналитическому мышлению, приверженцами демократических идей. Качественная подготовка в области демократии и прав человека является частью успешной образовательной системы в целом.

Важность обучения учителей методам преподавания прав человека объясняется тем, что в школах фор-

мируется демократические идеалы и ценности школьников. В этой ситуации от поведения и знаний учителей зависит эффективность демократического воспитания молодежи. Получив в рамках данного проекта знания о роли демократии, современных методах преподавания демократии и прав человека, учителя будут в ходе своих уроков в школах и ВУЗах умело и ненавязчиво воспитывать у учащихся демократические ценности и идеалы. Именно в школах дети могут познать основы демократии и вырасти демократически сформированными личностями.

Обучение учителей правам человека крайне важно, тем более совместное обучение учителей 2-х берегов Днестра является одним из немногих реальных шансов по укреплению мер доверия между Кишиневом и Тирасполем.

Очевидно, что поддержка Европейским Союзом этого проекта важна и актуальна: впервые в Молдове проводится аналогичный проект. Проект финансируется Европейским Союзом в рамках программы мер по укреплению доверия.

Таким образом, неправительственные организации, наряду с другими институтами (суды, Конституционный суд, Народные адвокаты и др.) стоят на страже защиты прав граждан, в том числе прав национальных меньшинств.

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 1 от 12.08.1994 г.
2. Вести № 9 от 1989 г.
3. Официальный монитор РМ № 210-233 от 22.06.2018 г.
4. Официальный монитор РМ № 107 от 2001 г.
5. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
6. Официальный монитор РМ № 103 от 29.05.2012 г.
7. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.

УДК 352

ПОЛНОМОЧИЯ ОРГАНА МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ: ПУБЛИЧНО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Инна ЛЕНЕНКО,

аспирант кафедры государственного управления и местного самоуправления Днепропетровского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

АННОТАЦИЯ

В статье проводится теоретическое исследование понятия «полномочия органа местного самоуправления» и выясняется его суть. Осуществляется анализ научной литературы, которая раскрывает содержание указанного понятия. Рассматриваются взгляды украинских ученых на данную проблематику, анализируются различные подходы к определению указанного термина и его составляющих элементов. Результаты исследования позволяют охарактеризовать основные составляющие элементы понятия «полномочия органа местного самоуправления», уточнить его содержание и рассмотреть взаимосвязь с другими понятиями, которые используются в современной публично-управленческой терминологии.

Ключевые слова: полномочия, полномочия органа местного самоуправления, права, обязанности, компетенция органа местного самоуправления, функции органа местного самоуправления.

POWERS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AUTHORITIES: PUBLIC-MANAGEMENT ASPECT

Inna LENENKO,

Postgraduate student of Public Administration and Local Government department, Dnipropetrovs'k Regional Institute of Public Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

SUMMARY

The article deals with theoretical study of the concept of “powers of local self-government body” and its essence is clarified. The analysis of scientific literature, which reveals the content of this concept, is underway. The views of Ukrainian scholars on this issue are considered, various approaches to the definition of the specified term and its constituent elements are analyzed. The results of the study provide a description of the main components of the concept of “powers of local self-government body”, clarify its content and consider its relationship with other concepts used in modern public management terminology.

Keywords: power, powers of local self-government body, rights, responsibilities, competence of local self-government body, functions of local self-government body.

REZUMAT

Articolul se referă la studiul teoretic al conceptului de “puteri ale corpului autonom local”, iar esența sa este clarificată. Analiza literaturii științifice, care dezvăluie conținutul acestui concept, este în curs de desfășurare. Se iau în considerare punctele de vedere ale cercetătorilor ucraineni asupra acestei chestiuni, se analizează diverse abordări ale definiției termenului specificat și ale elementelor constitutive ale acestuia. Rezultatele studiului oferă o descriere a principalelor componente ale conceptului de “competențe ale organului autogovernării locale”, clarifică conținutul său și ia în considerare relația acestuia cu alte concepte folosite în terminologia modernă de management public.

Cuvinte-cheie: puterea, puterile autorității locale de autogovernare, drepturile, responsabilitățile, competența o a organismului de autogovernare locală, funcțiile organismului autogovernării locale

Постановка проблемы. Дальнейшее осуществление преобразований, связанных с повышением роли местного самоуправления в Украине, является сложным и очень ответственным заданием, от успешного решения которого зависит демократическое развитие нашего государства. Проблема полномочий органов местного самоуправления является весьма ак-

туальной потому, что от качества их реализации зависит эффективность местного самоуправления. Решение публично-управленческих проблем на местном уровне в значительной степени зависит от их правильной формулировки и осознания и должно начинаться с точного толкования соответствующих терминов. Процессы, происходящие в стране, требуют, прежде всего, понимания самого по-

нятия «полномочия органа местного самоуправления».

Актуальность темы исследования. Вышеизложенное обуславливает необходимость исследования понятия «полномочия органа местного самоуправления» в контексте муниципальных изменений, которые сегодня происходят в Украине. Особое внимание целесообразно уделить характеристике основных составляю-

ших этого понятия и уточнению его содержания. Кроме этого, стоит выяснить связь понятия «полномочия органа местного самоуправления» с такими понятиями как «компетенция органа местного самоуправления» и «функции органа местного самоуправления».

Состояние исследования.

Проблематика полномочий органов публичной власти в последнее время приобретает все большее значение как для теории, так и для практики публичного управления. Данный вопрос неоднократно освещали В. Аверьянов, М. Баймуратов, А. Батанов, Е. Бородин, А. Колодий, В. Кравченко, В. Куйбида, А. Олейник и др. [2; 3, 4, 7, 12]. В публикациях указанных авторов анализировались полномочия как органов государственной власти, так и органов местного самоуправления. Кроме этого, ряд научных работ освещает вопросы делегирования полномочий [21; 24]. Имеющиеся исследования, связанные с изучением полномочий органов публичной власти, содержат в себе различные подходы к формулировке этих понятий. Однако, в условиях реформы децентрализации и повышения роли местного самоуправления (приобретение новых полномочий) остается необходимость в анализе сути научного понятия «полномочия органа местного самоуправления», характеристике составляющих элементов и уточнении его содержания.

Целью и задачей нашей статьи является выяснение сути понятия «полномочия органа местного самоуправления» с позиции научных исследований публично-управленческого направления, а также исследование его взаимосвязи с другими понятиями, которые используются в современной публично-управленческой терминологии.

Изложение основного материала. Понятие «полномочие» в слове современного украинского языка определено как право, предоставленное кому-либо для осуществления чего-либо или как права, предоставленные лицу или предприятию органами власти [15, с. 1000]. Ю. С. Шемшученко рассматривает полномочия как совокупность прав и обязанностей государственных органов и общественных организаций, а также должностных и других лиц, закрепленных за ними в установленном законодательством порядке для осуществления возложенных на них функций. Автор утверждает, что тер-

мин «полномочие» близок по своему значению к термину «компетенция» [22, с. 590]. Исходя из этого, считаем целесообразным исследовать семантическое поле понятия «компетенция».

В слове современного украинского языка компетенция трактуется в двух значениях: 1) хорошая осведомленность о чем-либо; 2) круг полномочий какой-либо организации, учреждения или лица [8, с. 445]. В юридической энциклопедии понятие «компетенция» определяется как совокупность установленных в официальной форме прав и обязанностей, то есть полномочий какого-либо органа или должностного лица, которые определяют возможности этого органа или должностного лица принимать обязательные к исполнению решения, организовывать и контролировать их выполнение, принимать в необходимых случаях меры ответственности и т.д. [1, с. 196].

П. В. Ворона и О. Ю. Сергеева трактуют понятие «компетенция» как совокупность полномочий, которыми в определенной области деятельности наделены учреждения, предприятия, организации или должностные лица [5, с. 127]. В. Я. Малиновский определяет компетенцию как совокупность предметов ведения и полномочий (прав и обязанностей),

предоставленных субъекту управления для выполнения соответствующих задач и функций [10, с. 90].

Кроме этого, существует ряд других подходов к толкованию компетенции. Украинские ученые, характеризуя понятие «компетенция», утверждают, что оно обозначает круг полномочий организации, органа или лица [2, с. 515]. По мнению В. М. Скрипничука, «в законодательстве Украины и в отечественной юридической литературе термин «компетенция» применяется, как правило, для характеристики совокупности юридических (т.е. таких, которые определены в законе) предметов ведения, прав и обязанностей органа публичной власти» [11, с. 199].

Резюмируя вышесказанное, можно утверждать, что понятия «полномочия» и «компетенция», тесно связаны между собой, однако не являются тождественными, поскольку полномочия являются обязательным составляющим элементом компетенции предприятия, учреждения или организации.

Уточняя суть понятия «полномочия органа местного самоуправления» необходимо отметить, что современными исследователями разработано достаточное количество его научных определений (табл. 1).

Таблица 1

Содержание понятия «полномочия органа местного самоуправления» в современных научных исследованиях в Украине

№ п/п	Суть понятия	Источник
1.	Полномочия органа местного самоуправления состоят из соотношения установленных правовыми нормами прав и обязанностей и заключаются во властном характере его деятельности в законодательно определенных пределах (В. М. Скрипничук).	[11, с. 202]
2.	Полномочия органов местного самоуправления, то есть права и обязанности этих органов, являются составляющим элементом в содержании компетенции. Права и обязанности характеризуют пределы возможностей органа в той или иной сфере муниципальных отношений (В. Н. Олуйко).	[14, с. 108]
3.	Полномочия органа местного самоуправления определяют как нормативно закрепленные в законах и других, принятых на основании законов, нормативно-правовых актах права и обязанности указанных органов, необходимые для осуществления их задач и функций (А. Н. Колодий, А. Е. Олейник).	[7, с. 33]
4.	Полномочия – это конкретные права и обязанности, предоставленные органу местного самоуправления с целью обеспечения решения вопросов, отнесенных к его предметам ведения (О. М. Руденко и др.).	[19, с. 68]

5.	Полномочия органа местного самоуправления определяются как неразрывное единство его прав и обязанностей, закрепленных в Конституции, законах Украины, уставе, и необходимые для решения соответствующих вопросов местного значения, перечень которых определяется нормативными документами (Я. И. Ленгер).	[9]
6.	Полномочия органа местного самоуправления – это права и обязанности данного органа, которые законодательно закреплены и направлены на осуществление возложенных на них функций (М. М. Потип).	[16]

Таким образом, характеризуя понятие «полномочия органа местного самоуправления», ученые утверждают, что полномочия состоят из соотношения установленных правовыми нормами прав и обязанностей и заключаются во властном характере его деятельности в законодательно определенных пределах [11, с. 202]. Указанные права и обязанности предоставляются органу местного самоуправления с целью обеспечения решения вопросов, отнесенных к его предметам ведения [19, с. 68] и характеризуют пределы возможностей указанного органа в той или иной сфере муниципальных отношений [14, с. 108]. Кроме этого, полномочия определяют как нормативно закрепленные в законах и других, принятых на основании законов, нормативно-правовых актах права и обязанности органов местного самоуправления, которые необходимы для осуществления их задач и функций [7, с. 33].

Исходя из вышеизложенного, основными составляющими элементами понятия «полномочия органа местного самоуправления» являются права и обязанности.

Право определяется как обусловленное определенными обстоятельствами основание, способность, возможность совершать определенные действия или пользоваться чем-нибудь [17, с. 1101]. А обязанность – это то, что необходимо безоговорочно соблюдать или безотказно выполнять в соответствии с требованиями общества или исходя из собственной совести [13, с. 813]. Иными словами, под правом понимают вариант возможного поведения субъекта, а под обязанностью – вариант необходимого (предусмотренного нормами права) поведения. Осуществляя право, субъект может действовать по своему усмотрению, а реализуя обязанность – он должен действовать так, как предусмотрено правовой нормой, то есть выполнять ее предписания [7, с. 33]. Соглашаясь с мнением, что права и обязанности органа местного самоуправления отличаются от субъективных прав человека и гражданина.

Ведь граждане вправе сами решать – реализовывать или не реализовывать принадлежащее им право. В то время как орган местного самоуправления (их должностные лица) не может отказать от реализации принадлежащего ему права [7, с. 33].

Учитывая вышеизложенное, можно утверждать, что полномочия органа местного самоуправления – это нормативно определенные пределы управленческого воздействия в конкретной сфере местных отношений, которые состоят из взаимосвязанных прав и обязанностей данного органа.

Освещая понятие «компетенция органа местного самоуправления» следует отметить, что данный термин трактуется как объем и содержание властных полномочий, которыми по закону наделяется орган местного самоуправления. Компетенция состоит из двух органически взаимосвязанных элементов: предметов ведения (вопросы, которые может рассматривать или решать данный орган) и полномочий [19, с. 68], и устанавливается правовыми актами [1, с. 196]. Кроме этого, она является одним из ведущих элементов правового статуса органов местного самоуправления, определяет не только предметы (сферы) ведения, полномочия (права и обязанности), но и территориальные масштабы деятельности этих органов, то есть территориальные границы [11, с. 202]. При установлении компетенции органа местного самоуправления существенным является место органа в системе административно-территориального устройства.

На основании вышеизложенного можно утверждать, что полномочия любого органа местного самоуправления являются элементом компетенции этого органа, состоящим из нормативно закрепленных прав и обязанностей указанного органа и направленным на реализацию его функционального назначения. Компетенция, как и полномочия, не может быть одинаковой для всех органов местного самоуправления, а её объем зависит от уровня, к которому

относится орган (базовый, районный или областной).

Европейской Хартией местного самоуправления установлено, что полномочия органов местного самоуправления определяются конституцией или законами [6]. В Украине полномочия органов местного самоуправления в различных сферах их деятельности подробно конкретизированы главой II Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» [18]. При этом в законе отсутствует нормативное определение как понятия «полномочия органа местного самоуправления», так и понятия «компетенция органа местного самоуправления». Термин «компетенция» используется в статьях 25 и 26 вышеупомянутого закона в главе I под названием «Полномочия сельских, поселковых, городских советов». Ошибочно можно предположить, что компетенция является составной частью полномочий или это синонимы. Но данное утверждение не соответствует действительности [11, с. 204]. Следовательно, нормативное определение указанных понятий могло бы устранить подобные недостатки и разное толкование учеными этих категорий.

С понятием «полномочия органа местного самоуправления» тесно связано понятие «компетенция органа местного самоуправления». Так, П. А. Шляхтун в состав компетенции органа местного самоуправления, кроме полномочий этого органа (его должностных лиц) касательно предметов их ведения включает еще и юридически установленные функции [23, с. 195]. В. Я. Малиновский, трактуя компетенцию, отмечает, что она «государственно-властным путем устанавливает объем и содержание деятельности субъекта государственного управления с одновременным разграничением его функций с функциями других субъектов по вертикали и по горизонтали управленческой системы» [10, с. 90]. Органы местного самоуправления (их должностные лица) в соответствии с собственной компетенцией реализуют свои функции [7, с. 30]. Этимологически термин «функция» многозначен и толкуется как обязанность, круг деятельности, назначение, роль и др. [20, с. 1552].

Понятие «функции органа местного самоуправления» подразумевает основные направления деятельности данного органа, в которых проявляется его суть и назначение в системе местного самоуправления, реализуются основные задачи органа

местного самоуправления и достигается поставленная перед ним цель [7, с. 30]. Функции органа местного самоуправления – это определенные направления властного влияния данного органа, с помощью которых достигается цель его деятельности. Кроме этого, функции характеризуют содержание деятельности и назначения конкретного органа в системе местного самоуправления.

Учитывая вышесказанное взаимосвязь понятий «полномочия органа местного самоуправления», «компетенция органа местного самоуправления» и «функции органа местного самоуправления» можно изобразить схематически (рис. 1) и предложить следующую логическую последовательность определения этих понятий.

Полномочия органов местного самоуправления – это закрепленные законодательством права и обязанности этих органов. Полномочия являются обязательным составляющим элементом компетенции органа местного самоуправления (как и предметы ведения) и необходимы для реализации функций (основных направлений деятельности) указанного органа, которые должны иметь нормативно определенную компетенцию.

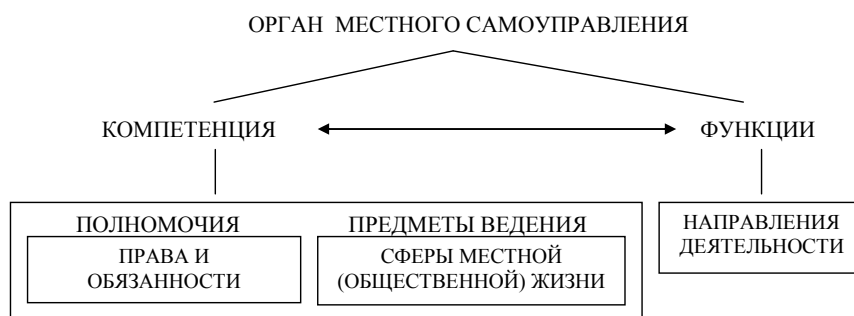

Рис. 1. Взаимосвязь понятий полномочия, компетенция и функции органов местного самоуправления

Выводы. Итак, полномочия органа местного самоуправления можно охарактеризовать как нормативно определенные границы управленческого воздействия в конкретной сфере местных отношений, состоящие из взаимосвязанных прав и обязанностей данного органа.

Рассмотренные взгляды ученых дают основания утверждать, что понятия полномочий, компетенции и функций органа местного самоуправления тесно связаны между собой. Полномочия органа местного самоуправления, состоят из прав и обязанностей данного органа выступают составляющим элементом компетенции и определяют возможности органа действовать определенным образом. Компетенция органа местного самоуправления определяет место этого органа в системе местного самоуправления и показывает, что именно ним (его должностными лицами) должно быть сделано для реализации основных функций данного органа. Функции органа местного самоуправления – основные направления деятельности данного органа, через которые самоуправляемым органом реализуются задания и достигается поставленная перед ним цель. Общим для вышеупомянутых понятий является то, что каждое из

них имеет определенные правовые рамки, то есть устанавливается в официальной форме (законы, другие нормативно-правовые акты).

Список использованной литературы

1. Авер'янов В. Б. Компетенція / В. Б. Авер'янов // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3 : К – М. – С. 196.
2. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : кол. моногр. / В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов [та ін.] ; за ред. В. В. Кравченка [та ін.]. – Київ : Атіка, 2007. – 364 с.
3. Батанов О. В. Муніципальне право України : підручник / відп. ред. М. О. Баймуратов. – Харків : «Одиссей», 2008. – 528 с.
4. Бородин С. І. Визначення повноважень районної у місті ради як проблема місцевого самоврядування в Україні (на прикладі міста Дніпропетровська) / С. І. Бородин // Аспекти публічного управління. – 2013. – № 1. – С. 92 – 97.
5. Ворона П. В. Компетенція / П. В. Ворона, О. Ю. Сергєєва // Енциклопедія державного управління : Т. 5 : Територіальне управління / за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – С. 127.
6. Європейська Хартія місцевого самоврядування : Хартія ратифікована Законом України від 15 лип. 1997 р. № 452/97-ВР – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
7. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник ; 2-е вид., перероб. і доп. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – 504 с.
8. Компетенція // Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. – С. 445.
9. Ленгер Я. І. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування: колізійні питання делегування / Я. І. Ленгер // На-

уковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – № 37. – Том 1. – С. 72 – 74.

10. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. – Київ : Атіка, 2005. – 240 с.

11. Місцеве самоврядування в Україні : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / за заг. ред. В. М. Скрипничука. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 788 с.

12. Муніципальне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький, М. О. Баймуратов та ін. ; за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.

13. Обов'язок // Великий словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – С. 813.

14. Олуйко В. М. Основи місцевого самоврядування : наук.-практич. посіб. ; за заг. ред. В. М. Олуйка. – Хмельницький : ЦПІК, 2008. – 730 с.

15. Повноваження // Великий словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – С. 1000.

16. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування / М. М. Потіп // Право і суспільство. – 2012. – № 6 – С. 32 – 35.

17. Право // Великий словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – С. 1101.

18. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

19. Місцеве самоврядування: словник-довідник : навч. посібн. / О. М. Руденко, І. В. Козюра, Н. В. Ткаленко, та ін. – Київ : Кондор – Видавництво, 2017. – 182 с.

20. Функція // Великий словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – С. 1552.

21. Шарій В. І. Місцеве самоврядування як механізм реалізації делегованих повноважень / В. І. Шарій // Вісник Національної академії державного управління. – 2009. – № 4. – С. 156 – 166.

22. Шемшученко Ю. С. Повноваження / Ю. С. Шемшученко // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 2001. – Т. 4 : К – М. – С. 590.

23. Шляхтун П. П. Конституційне право: словник термінів / П. П. Шляхтун. – Київ : Либідь, 2005. – 568 с.

24. Ященко Т. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з питань реалізації делегованих повноважень / Т. Ященко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – № 2 (29). – С. 183 – 189.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ
 Инна ЛЕНЕНКО,
 аспирант кафедры
 государственного управления
 и местного самоуправления
 Днепропетровского регионального
 института государственного
 управления Национальной
 академии государственного
 управления при Президенте
 Украины;

**INFORMATION ABOUT THE
 AUTHOR**
 Inna LENENKO,
 Postgraduate student of Public
 Administration and Local
 Government department,
 Dnipropetrovsk Regional Institute of
 Public Administration,
 National Academy for Public
 Administration under the President
 of Ukraine;
lenenko.inna@gmail.com

УДК 347.440.64

ПОНЯТИЕ, ПРЕДМЕТ И СОДЕРЖАНИЕ НЕПОИМЕНОВАННЫХ ДОГОВОРОВ

Ольга ТАТАР,

докторант Государственного университета имени Дмитрия Кантемира,
преподаватель кафедры частного права Комратского государственного университета

АННОТАЦИЯ

Регулирование гражданско-правовых отношений осуществляется на законодательном уровне, где стороны вправе заключать договоры, не предусмотренные законом (не названные в законе договоры). Заключение непоименованных договоров обусловлено тем, что реальная жизнь находится в постоянном развитии, порождая все новые потребности, а правовые механизмы не всегда им соответствуют.

Ключевые слова: непоименованный договор, безымянный договор, квалифицирующие признаки, предмет, объект.

CONCEPT, SUBJECT AND CONTENT OF UNNAMED CONTRACTS

Olga TATAR,

doctoral Candidate of the University „Dimitrie Cantemir”, Teacher of Private Law Chair of Comrat State University

SUMMARY

Regulation of civil law relations is carried out at the legislative level, where the parties are entitled to enter into contracts that are not stipulated by law (not named in the law). The conclusion of unnamed contracts is conditioned by the fact that real life is in constant development, generating all new needs, and legal mechanisms are not always correspond to them.

Keywords: an unnamed contract, qualifying signs, an object.

CONCEPT, SUBIECTUL ȘI CONȚINUTUL CONTRACTELOR NENUMITE

Olga TATAR,

Lector universitar la catedra „Drept Privat” a Universității de Stat din Comrat, doctorandă la Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”

REZUMAT

Reglementarea relațiilor de drept civil se efectuează la nivel legislativ, în care părțile au dreptul să încheie contracte care nu sunt prevăzute de lege (nu sunt menționate în lege). Încheierea contractelor nenumite este condiționată de faptul că viața reală este în continuă dezvoltare, apar noi necesități, iar mecanismele juridice nu corespund întotdeauna acestora.

Cuvinte-cheie: contracte nenumite, semne de calificare, obiect.

Введение. Проблематика, связанная с непоименованными договорами в гражданском праве Республики Молдова, мало изучена. Большинство вопросов, связанных с непоименованными договорами, а именно: предмет, объект, направленность договора, пределы свободы заключения такого рода договоров до сих пор не имеют четкого и однозначного определения.

Постановка проблемы. Исследование и выявление особенностей правового регулирования непоименованных договоров в механизме правового регулирования гражданско-правовых договоров.

Актуальность темы обуславливается тем, что реальная жизнь находится в постоянном развитии, порождая новые потребности, а правовые механизмы тяготеют к стабильности, к консерватизму и не всегда соответствуют новым общественным и развивающимся потребностям.

Состояние исследования. Изучению непоименованных договоров посвятили свои научные труды такие ученые как: Георге Кибак, Татьяна Мишина, Ирина Цонова, Халабуденко О.А, Суханов А.Я, Гордон М.В, Ахмедов А.Я и другие.

Целью данного исследования

является установление источника изучения и определения правовой природы, а также приемов, методов и способов правового регулирования непоименованных (безымянных) договоров, содержание которых вытекает из реализации и воплощения принципа свободы договора в гражданском праве, используя исторический, сравнительно-правовой, системный и логический анализ.

Изложение основного материала исследования. На сегодняшний день встает во весь рост особо актуальная тема, посвященная институту непоименованного договора в гражданском праве Республики Молдова,

однако в силу мало изученности она остается открытой для всестороннего правового исследования. Всякий раз, когда возникает вопрос в отношении критериев непоименованных договоров, применения к ним императивных и диспозитивных норм, определения границ свободы заключения такого вида договоров, законодательство сталкивается с затруднениями, как на уровне доктрины, так и на уровне практики, несмотря на то, что молдавский законодатель закрепил в ч.(3) ст.667 Гражданского кодекса Республики Молдова важную правовую норму, согласно которой: "Стороны могут заключать договоры, не предусмотренные законом (не названные в законе договоры)"[1]

Это вовсе не означает, что процитированное выше право на практике осуществимо просто и без проблем. Тенденция развития процессов и отношений в современном обществе постоянно скачет вперед, тем самым обгоняя законодательное правовое регулирование поименованных договорных конструкций. Вновь и вновь возникают новые не названные в законе договорные конструкции, которые рано или поздно становятся предметом спора в судебных инстанциях всех уровней. Это и объясняет значимость изучения доктрины непоименованного договора. Такие непоименованные (безымянные) договоры возникли давно. Изначально, данная проблема была выявлена в праве Рима, когда строгая иерархия договорных обязательств освобождала от защиты те соглашения, суть которых не совпадала с уже общепризнанным содержанием существующих контрактов.

Но как бы осторожно не относились к непоименованным договорам (*contractus innominati*), со временем законодатель был вынужден осуществить защиту таких договоров, которые выходили за рамки установленных им моделей. Нормами действующего ГК РМ признано заключение непоименованных (безымянных) договоров, выражающие в целом важный элемент принципа свободы договора, который предусматривает возможность частных лиц заключать договоры различного содержания. Основа данного прин-

ципа предусматривает свободу заключения договоров, не предусмотренных (не названных в законе договоров), а также смешанных договоров. Принцип свободы договора выступает в виде основного принципа в гражданском праве, который разрешает и предоставляет свободу выбора контрагентам заключить договор, независимо от кого-либо, а также установить его вид и условия. В итоге субъекты гражданского оборота имеют возможность на свое усмотрение заключать различного рода договора и таким образом ликвидируют нежелательные последствия явного отставания норм закона от насущных и развивающихся потребностей общества с помощью такого рода договоров. Из выше изложенного можно сделать вывод, что принцип свободы договора - это основное начало и ключевой базис разрешенного гражданско-правового регулирования. Но при этом не стоит забывать и о необходимых запретах этого принципа, поскольку договор, нарушающий ту или иную норму права, приводит в итоге к разрушению установленного порядка.

Так, посредством договора можно определить истинное желание сторон данного отношения, узнать в чем их потребности, а также способы их обеспечения, посредством отражения прав и обязанностей субъектов договорных отношений. Таким образом, сущность и особенность договора состоит из продуманных волевых действий участников гражданского оборота, выражающих их желание и интерес. Благодаря таким договорам можно увидеть реализацию интересов как общества, так и государства, с помощью и при содействии принципа свободы договора. Субъектам заключаемого договора необходимо помнить, что свобода договора - это не безграничная, но установленная законом норма, способствующая разрешению гражданских вопросов. Для этого, все определения, условия данного соглашения должны соответствовать общеустановленной правовой терминологии. На сегодняшний день, законодателем дана возможность заключения не предусмотренных законом договоров, а также договоров, содержащих

любые условия, но которые не будут противоречить нормам императивным. А как известно, императивная норма-норма, ввиду своей важности строго обязательная и не допускающая отклонений. [2,с.199]

Общество, в том числе молдавское, должно обеспечиваться теми договорными отношениями, в которых оно нуждается и которые бы способствовали отражению многообразия экономического оборота, что и является особенностью правового регулирования. Для этого необходимо выяснить, имеются ли в новых договорных отношениях все необходимые признаки, условия, которые бы соответствовали норме закона и в тоже время отражали желание субъектов гражданского оборота.

"Появление новых институтов договорного права отнюдь не обозначает необходимости отвергать старую систему распределения договорных отношений по отдельным типам. Новые формы могут быть с успехом поняты при помощи тех положений, которые содержатся в системе Гражданского кодекса. При появлении нового типа договорных отношений следует поэтому каждый раз изучать вопрос о том, насколько речь идет о таких отношениях, которые не укладываются в известные ранее правовые признаки." [3,с.67]

Сам термин "непоименованный договор" не предусмотрен законодательно и встречается лишь в юридической литературе. [4, с.12] Но любая правовая конструкция будь то поименованная или непоименованная, представляет собой новую модель, состоящую из разного рода условий и признаков, отражающих интересы как общества, так и государства в целом. Особенность новой договорной конструкции в качестве непоименованного договора заключается в наличии определения предмета правоотношения, объекта, субъекта, существенных и отличительных условий данного договора, прав и обязанностей сторон, порядка заключения, изменения, расторжения договора, ответственности сторон по договору. При этом, договор считается заключенным в том случае, когда стороны оговорили все условия договора, не выходя за рамки общеизвестной законной проце-

дуры. В этой связи норма ч.(1) ст.668 ГК РМ предписывает, что: "Законно заключенный договор обязует стороны не только в отношении того, что они прямо установили, но и в отношении того, что вытекает из его существа в соответствии с законом, обычаями или принципом справедливости".[1]

В том случае, если новый гражданский договор не подпадает ни под одну из поименованных моделей, его можно будет отнести к числу непоименованных договоров, но при этом выявить и изучить какие из условий данного договора не совпадают с общепринятыми и общеизвестными договорными условиями поименованных договоров.

Итак, принимая во внимание законно установленные и закрепленные в ГК РМ существенные условия и признаки поименованных договоров, позволим себе выстроить следующую иерархическую пирамиду существенных условий и признаков гражданско-правовых договоров:

1. Предмет договора;
2. Объект договора;
3. Субъективный состав договора;
4. Содержание договора;
5. Заключение, изменение, расторжение договора;
6. Ответственность сторон по договору.

Важными основаниями отведения договора к непоименованному являются не предусмотренные нормативными актами предмет и объект договора. Таким образом, в силу принципа свободы договора по желанию сторон возможно правовое регулирование таких отношений, в которых объекты отличаются своим своеобразием и которые не предусмотрены законодательством РМ. Можно сделать вывод, что объект договора выступает квалифицирующим признаком договора и противоречие ему как признаку поименованного договора дает основание считать этот договор в качестве непоименованного. Как известно предмет поименованного договора представлен в виде определенных обязательств субъектов договора, из них то и можно выявить его правовую структуру. Например, из содержания ст.1301 ГК РМ следует что: "По

договору страхования одна сторона (страхователь) обязуется уплатить другой стороне(страховщику)страховой взнос (страховую премию), а страховщик берет на себя обязанность при наступлении страхового риска выплатить страхователю или третьему лицу (выгодоприобретателю страхования) страховую сумму или страховое возмещение в размере и в сроки, обусловленные договором."[1]

Из существа процитированной выше правовой нормы видно, что к видам договоров страхования относятся договора, где уплата страхового взноса (страховой премии) осуществляется в случае наступления страхового риска взамен на выплату страховой суммы или страхового вознаграждения. В тоже время, из содержания данной квалифицирующей нормы можно увидеть, что в том случае, когда подписанный сторонами договор не будет следовать этим признакам и целью его не будет являться уплата страхового взноса (страховой премии) при наступлении страхового риска взамен на выплату страховой суммы или страхового вознаграждения, он как таковой не будет нарушать закон, но при этом он просто не будет регулироваться специальными нормами ГК РМ о договоре страхования. Следовательно, этот договор может быть отведен под влияние другого правового режима или причислен к числу непоименованных договоров (когда не будет содержать квалифицирующих признаков уже известных поименованных договоров), а позволит сторонам этого совершить основополагающий принцип гражданского права - принцип свободы договора.

Таким образом, можно с уверенностью сформулировать следующий **вывод: непоименованный договор, не расписанный в законе, содержащий характерные только ему предмет, объект и признак направленности, что позволяет отличать его от других предусмотренных и очерченных законом договорных конструкций.**

С учетом выше изложенного, все - таки хочется признать, что установление и отведение того или иного договора к числу поименованных или непоименованных договоров

представляет собой весьма сложный и неоднозначный процесс, в познании которого не обойтись без глубокого анализа и синтеза всех признаков и направленности договора с точки зрения национального и зарубежного права, а также без изучения судебной практики Молдовы и стран Европейского союза, с учетом положений Договора об ассоциации РМ - ЕС.

Приведем такой пример, ч.(1) ст.867 ГК РМ предусматривает, что: "По договору займа одна сторона(займодавец)обязуется передать в собственность другой стороне(заемщику)денежную сумму или другие взаимозаменяемые вещи, а заемщик обязуется возвратить займодавцу такую же сумму денег или равное количество вещей того же рода и качества по истечении срока займа." [1] А если сторонами будет заключен договор, в котором будет выражена обязанность займодавца предоставить определенную сумму денег заемщику, а в остальном все тоже самое, что и предусмотрено в данной договорной конструкции (согласно договору денежная сумма передается в собственность другой стороне при условии, что будет возвращена та же сумма по истечении определенного времени). Говорить о дальнейшей судьбе такого вида договора и о его несоответствии ч.(1) ст.867 ГК РМ возможно, рассмотрев природу данной нормы, а именно, как императивную, диспозитивную или как новую договорную конструкцию.

Если признать императивной, то договор не будет рассматриваться в виде заключенного, пока не будет предоставлен заем, хотя в нем предусмотрена прямая обязанность займодавца. В следующем случае данный договор будет рассмотрен как один из видов договора займа. В третьем случае договор будет рассматриваться как непоименованный.

Проанализированные выше юридические аспекты позволяет очертить следующие научно-правовые **тезисы и выводы:**

1. Необходимо установить, регламентируется ли нормами молдавского гражданского законодательства квалифицирующие признаки новой договорной конструкции? Если да,

и они не противоречат общим квалифицирующим признакам поименованных договоров и имеют тот же предмет, то налицо поименованный договор.

2. Если выявлены некоторые несоответствия в договоре установленным квалифицирующим признакам поименованных договоров, то необходимо установить природу противоречивой нормы.

3. В случае, когда отсутствуют доводы в отношении того, будет считаться такая норма императивной или диспозитивной, и она содержит квалифицирующие признаки поименованного договора, то налицо поименованный договор, а если договор всецело противоречит им, то это послужит основанием признать договор в качестве непоименованного.

4. Определять квалификацию договора должен суд, при этом анализируя направленность договора, его предмет, объект, а если это касается признания договора в качестве непоименованного, необходимо устранить его рассмотрение в качестве поименованного.

5. Определяя направленность договора, его содержание, суд должен сопоставить его с другими договорными моделями, чтобы подогнать данный договор под установленный законом структурной моделью. Если же указанный договор не подпадает ни под одну из законодательно установленных поименованных моделей есть все основания полагать, что данный договор непоименованный и будет подчиняться положениям обязательственного права.

Далее, необходимо коснуться правовых аспектов относительно содержания договора. Как известно, содержание договора образуют права и обязанности сторон по договору. Согласно существующему правилу, как в любом договоре, обязанностям одной стороны соответствуют права контрагента и наоборот. [5, с.345] Так, согласно ст.512 ГК РМ определено, что: "В силу обязательственного отношения кредитор имеет право требовать от должника производства исполнения, а должник обязан произвести его." [1]

Обязательственное правоотношение своего рода правовое руководство лица по отношению к объ-

ектам имущества. В том случае, когда сама вещь (предмет) не отличается от других какими-либо индивидуализирующими признаками, то природа ее может быть разрешена в рамках обязательственного права. Еще в Римском праве обязательственные правовые отношения строились на обещаниях посредством произнесения слов(*verbis*), а затем отражаемые на письме(*litteris*), в последствии с передачей вещи(*res*), достижением обоюдного соглашения по всем существенным условиям договора(*consensus*) и в том случае, когда был нанесен ущерб другому лицу. Значимость и полезность обязательственных правоотношений отражается в едином слиянии принципа свободы воли с принципом типизации. Та свобода, которая реализуется в пределах обязательственных правоотношений, разрешает применить и использовать необходимую юридическую конструкцию, что открывает возможность в скором реагировании на возникшие новые желания всего общества. Ведь по сути обязательство-это утвержденное в пределах одного конкретного юридического договора правоотношение, представленное в виде связи между сторонами (возможности кредитора требовать от должника совершить что-либо), ведь именно посредством обязательств есть реальная возможность принудить должника исполнить данное обязательство, основываясь на нормах правопорядка и нравственности.

Само определение обязательства закреплено в ч. (1) ст.512 ГК РМ, согласно которой: "В силу обязательственного отношения кредитор имеет право требовать от должника производство исполнения, а должник обязан произвести его. Исполнение может состоять в предоставлении чего-либо, определенном действии или воздержании от определенного действия" [1]

Обязательства имеют как пассивную, так и активную сторону. Позволим себе на примере законодательства разных стран проследить эту картину. Так, согласно п.1 ст.307 ГК РФ в силу обязательства одно лицо(должник)обязано совершить в пользу другого лица(кредитора) определенное действие, как-то:

передать имущество, выполнить работу, уплатить деньги и т.п., либо воздержаться от определенного действия, а кредитор имеет право требовать от должника исполнения его обязанности. [6]

Согласно ст.164 ГК Румынии обязательство есть правовая связь, в силу которой должник принимает на себя обязанность произвести исполнение кредитору, имеющему право получить должное предоставление. [7] А в ч.1 ст.509 ГК Украины обязанность должника совершить в пользу другой стороны (кредитора) определенное действие (передать имущество, выполнить работу, оказать услугу, уплатить деньги и т.п) или воздержаться от определенного действия. [8]

Процитированные правовые нормы из зарубежных ГК позволяют сформулировать такой **вывод: обязательство своего рода гражданское, правовое, имущественное, срочное отношение, где существует взаимная связь между сторонами, содержащая характерные присущие ей признаки.**

В реальности обязательство воплощается в юридическом правоотношении, где содержание представлено в виде субъективных прав и юридических обязанностей. Реализация обязательственного права осуществима через такие принципы гражданского права как добросовестность и усердие. А именно, ч. (1) ст.513 ГК РМ устанавливает, что: "Должник и кредитор должны проявлять добросовестность и усердие при возникновении, в период существования, в момент исполнения и прекращения обязательства." [1] Кроме того, реализация обязательственного права требует соблюдения общего принципа, заложенного в ч. (1) ст.9 ГК РМ, согласно которому: "Физические и юридические лица, участвующие в гражданских правоотношениях, обязаны осуществлять свои права и исполнять свои обязанности добросовестно, в соответствии с законом, договором, основами правопорядка и нравственности." [1]

Исходя из положений ч.3 ст. 509 ГК Украины, обязательство должно основываться на принципах добросовестности, разумности и справедливости. [8]

Гражданское законодательство Румынии устанавливает обязанность всякого лица осуществлять права и исполнять обязанности добровольно, в соответствии с публичным порядком и добрыми нравами, и не допускает осуществление права с целью причинения вреда или ущерба другому лицу или иным чрезмерным и необоснованным способом, в противоречии с принципом добросовестности (ч. (1) ст.14 и ст.15 ГК Румынии). [7]

Добросовестно действующее лицо-это лицо, чье поведение не нарушает закон, сам договор, основы правопорядка и нравственности. Принцип же добросовестности в равной мере должен действовать как на должника, так и на кредитора.

Молдавский законодатель предусмотрел и закрепил нормы о договорах в Книге первой ГК РМ "Общие положения" и в Книге третьей ГК "Обязательства", что свидетельствует о связи договоров с обязательственным правом.

Изложенное выше позволяет прийти логически к следующему важному и обоснованному **выводу: договор – это юридический документ, основанный на согласии и доверии сторон, заключенный в соответствии с требованиями закона, не противоречащий общим принципам гражданского права, правопорядку и публичным нравам, закрепляющий волю и желание сторон, а также содержащий обязательства, предусматривающие добровольное взаимное согласие сторон в отношении прав и обязанностей сторон по договору.**

Ведь как известно, субъективные права и юридические обязанности действуют в пределах данной юридической конструкции и выражают волю сторон, преследующих единую цель, добровольно принять, исполнить, совершить те или другие обязательства по договору. Если соглашения не имеют единой цели, или же цель противоречит публичному порядку и добрым нравам, тогда они будут недействительными. В странах континентальной Европы основным является представление о договоре как о соглашении двух или нескольких лиц об установлении или изменении либо прекращении

субъективных прав и юридических обязанностей. [9,с.106]

Следовательно, характеристика непоименованного договора отражает особый, индивидуальный предмет, объект, направленность, существенные условия и отсутствие гражданско-правового регулирования. Данный договор не ущемляется в границы конкретного вида, типа договора, где стороны сами решают какой должна быть договорная модель, но не выходя за пределы фундаментальных основ обязательственного и договорного права в рамках не противоречия их действующему законодательству.

Важным условием непоименованности договора является не только его неизвестность, неопределенность в гражданском законодательстве, а также его предмет, объект, существенные условия, содержащиеся в договоре права и обязанности сторон, взаимоотношения между субъектами договора в процессе выполнения взятых на себя существенных обязательств.

В контексте отмеченных выше тезисов, позволим себе произвести следующую классификацию непоименованных договоров:

1. В области спорта:

Договор трансфера спортсмена.

2. В области страхования :

2.1 Договор страхования от несчастных случаев физических лиц со следующими спецификациями:

- а) договор индивидуального страхования (семейный);
- б) договор страхования лиц, получающих кредит в банке;
- с) договор страхования от несчастных случаев для детских коллективов.

2.2 Договор страхования от несчастных случаев юридических лиц:

- а) договор добровольного страхования имущества юридических лиц от: пожара, взрыва, урагана, природных сил, оползней, действия воды, постороннего воздействия, противоправных действий третьих лиц, бой оконных стекол, витрин и других подобных сооружений;
- б) договор страхования сотрудников предприятий.

3.В области транспортного права:

а) договор об использовании работником собственного автомобиля в интересах предприятия.

4. В области оказания услуг:

- а) дистрибьютерский договор;
- б) спонсорский договор;
- с) договор информационного обслуживания;
- д) договор о рекламе.

И это далеко не исчерпывающий перечень разновидностей непоименованных договоров. Молдавское и зарубежное гражданское законодательство не содержит замкнутого, особого перечня договорных конструкций. Иначе говоря, не исключается ситуация, когда может возникнуть необходимость в создании специального для конкретного вида своего рода индивидуального договора (например, спонсорский договор), который четко не назван в законе и может быть отведен к числу непоименованных договоров.

С учетом выше изложенного, можно выявить квалифицирующие признаки непоименованных договоров, которые впоследствии позволят нам проще отграничивать их от смежных и поименованных договоров:

1) Не закреплённость (не названность) данного договора в гражданском законодательстве согласно ч. (3) ст.667 ГК РМ, но в то же время дозволение субъектам гражданского оборота заключать договора, выступая за пределы перечня правовых конструкций, предписанных ГК РМ, и самостоятельно восстанавливать пробелы, содержащиеся в законодательстве РМ; [1]

2) Наличие в непоименованном договоре новизны, индивидуальности и самостоятельности;

3) Не противоречие непоименованного закона общим положениям гражданского права, а также основным принципам, согласно ч.(1) ст.1, ч.(1) ст.9 и ст.513 ГК РМ: принцип свободы договора, добросовестности и усердия, основам правопорядка и нравственности; [1]

4) Наличие в непоименованных договорах новой направленности, особого предмета, объекта, совокупности условий, определяющих его уникальность и позволяющих его отличать от поименованного договора.

5) Сама конструкция непоименованного договора представляет в полной мере независимый/самостоятельный договорной институт;

6) Непоименованный договор должен содержать совокупность таких признаков, которые бы позволили в дальнейшем, при квалификации договора, признать его в качестве индивидуального типа гражданского договора;

7) К непоименованным договорам применяются общие положения о договорах согласно ст.666 ГК РМ и общие положения об обязательствах, содержащиеся в ст.512 ГК РМ. Признание договора непоименованным означает, что отсутствует правовое регулирование вида и относящегося к нему типа договора. В этом случае будут применяться те нормы, которые являются сходными по типу с данными договорами, а если их нет, то нормы обязательственного права (закрепленные в ст.512 ГК РМ). А если нормы обязательственного права и аналогия закона (ч.(1) ст.5 ГК РМ) не позволяют достичь нужного результата, то необходимо прибегнуть к аналогии права, как того позволяет ч.(2) ст.5 ГК РМ, руководствуясь общими началами и правилами гражданского законодательства и с учетом принципа свободы договора, принципа справедливости, добросовестности, усердия, не противоречия публичному порядку и добрым нравам (ч.(1) ст.1, ч. (1) ст.9 и ст.513 ГК РМ); [1]

8) Непоименованный договор выступает в виде "необработанного", "непризнанного", находящегося на промежуточной стадии возникновения и впоследствии уже признанного и отрегулированного поименованного договора;

9) Несоответствие предмета, объекта, направленности договора квалифицирующим и основным признакам поименованной договорной конструкции способствует установлению и фиксации его в качестве непоименованного договора;

10) Некоторые виды непоименованных договоров заключаются лишь специальными (особыми) субъектами, установленными законом (например, страховые компании).

Для достоверности и убедительности приведем некоторые примеры непоименованных договоров, например, договоры, согласно которым отель, гостиница обговаривают с тем или другим предпринимателем условия, в отношении того, что он может предпринимать в пределах территории данного отеля или гостиницы с его временными постояльцами, разного рода услуги, а также продавать разного рода товары (сувениры). Другой вид непоименованного договора – это договор аэропорта с банком, согласно которому, работники банка наделяются правом за установленную плату находиться в пределах аэропорта, перемещаться по нему и в то же время предлагать различного рода банковские услуги пассажирам данного аэропорта.

В развитии сказанного выше, настало время перечислить отличительные признаки смешанных договоров:

1) Понятие "смешанный договор" содержится в ч.(3) ст.667 ГК РМ и оно отличается от понятия "непоименованный договор"; [1]

2) Включает элементы различных гражданских договоров, предусмотренных положениями ГК РМ или других нормативных актов;

3) Квалификация договора - смешанного или непоименованного - влечет различные правовые последствия;

4) Смешанные и непоименованные договора отличаются друг от друга предметом, объектом, существенными условиями;

5) Смешанный договор должен объединять две и более общепринятые договорные конструкции;

6) Хотя бы один договор, чьи элементы внедрены в структуру смешанного договора, должен являться поименованным;

7) К смешанным договорам применяются общие правила о договорах в соответствии с требованиями ст.666 ГК РМ; [1]

8) Правовое регулирование смешанного договора отличается существенно от правового регулирования непоименованного договора.

В контексте изложенных тезисов, приведем некоторые распространенные разновидности смешанных договоров, например, договор хране-

ния в камерах хранения транспортных организаций, путем помещения вещей в камеру. Такой договор будет рассматриваться как смешанный договор, поскольку включает в себе признаки договора аренды, а также регламентируется общими нормами договора хранения. К таким договорам примыкает также договор хранения различного рода материальных (ювелирных) ценностей и крупных денежных сумм с использованием сторонами при этом особой (индивидуальной) банковской ячейки (сейфа) для клиента.

Следовательно, многогранная научно - правовая проблема относительно теоретического обоснования и практического применения таких договоров как непоименованный и смешанный остается в настоящее время актуальной, открытой и весьма обсуждаемой среди ученых - цивилистов и юристов-практиков, давая широкий простор для осуществления научных и глубоких исследований по ее концептуально – юридическим аспектам.

В заключении необходимо подытожить и подчеркнуть, что произведенный нами выше концептуально - правовой анализ позволяет прийти к **общему выводу и отметить, что независимо от какого вида договора идет речь (поименованный, непоименованный, смешанный), договор как таковой должен представлять собой целенаправленное желаемое волевое действие, не противоречащее закону, правопорядку, добрым нравам, выражающее желание субъектов данного договора удовлетворить свои потребности и в тоже время способствовать развитию и процветанию рыночной экономики Республики Молдова, в целом и его административно-территориальных единиц, включая АТО Гагаузия, в частности.**

Список использованной литературы

1. Гражданский кодекс Республики Молдова № 1107/2002 - Официальный монитор Республики Молдова, 2002 г., № 82–86, ст. 661.
2. Суханов А.Я. Юридический

энциклопедический словарь - М., 1984

3. Гордон М.В. Система договоров в советском гражданском праве. // Ученые записки Харьковского юридического института, 1994

4. Ахмедов А.Я. Непоименованные договоры в гражданском праве России. – Саратов, 2014

5. Георге Кибак, Татьяна Мишина, Ирина Цонова. Гражданское право: Особенная часть: USM, 2009

6. Гражданский кодекс Российской Федерации часть первая от 30 ноября 1994 года № 51-ФЗ (в ред. 02.11.2013)

[Электронный ресурс] // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_153956/ (дата доступа: 28.06.2018)

7. Гражданский кодекс Румынии, утвержденный Законом № 287/2009

8. Гражданский кодекс Украины/Цивильний кодекс України/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40-44.

9. Халабуденко О.А. Имущественные права. Книга 2. Обязательственное право. - К.: Междунар. независимый ун-т Молдовы, 2014

DATE DESPRE AUTOR:

Ольга ТАТАР,
докторант Государственного университета
им. „Dimitrie Cantemir”,
преподаватель кафедры
Частного права Комратского
государственного университета
e-mail: oleatatar@mail.ru

Olga TATAR,
Lector universitar la catedra
„Drept Privat” a Universității de
Stat din Comrat,
doctorandă la Universitatea de Stat
„Dimitrie Cantemir”
e-mail: oleatatar@mail.ru

Olga TATAR,
doctoral Candidate of the
University „Dimitrie Cantemir”,
Teacher of Private Law Chair of
Comrat State University
e-mail: oleatatar@mail.ru

УДК 35.078.1

СТРУКТУРА ОГРАНИЧИТЕЛЬНОЙ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ НОРМЫ

В. ЧЕРНАЯ,

кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры административного права и процесса Национальной академии внутренних дел

АННОТАЦИЯ

Ограничения как внешнее выражение установленных границ поведения субъекта может находить свое место в различных структурных элементах административно-правовой нормы: гипотезе, диспозиции, санкции. Аргументировано, что разное место административно-правового ограничения в структуре элемента нормы говорит о виде и объеме возникновения у субъекта, к которому оно применяется правообмежувальных обязанностей и уровне строгости применения, к нему негативных мер принуждения. В юридической литературе правовые ограничения связывают с сужением разрешений и прав, установлением запретов и дополнительных позитивных обязательств, поскольку юридическая обязанность - это необходимость направления поведения субъекта в правильную плоскость, а в случае несоблюдения принципов необходимого поведения применяются меры ответственности.

Ключевые слова: ограничения, правовые ограничения, административно-правовые ограничения, периодизация, запрет.

STRUCTURE OF A LIMITING ADMINISTRATIVE-LEGAL NORM

V. CHORNA,

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative Law and the Process of the National Academy of Internal Affairs

ANNOTATION

Restrictions as an external expression of the established boundaries of the behavior of the subject can find its place in the various structural elements of the administrative-legal norm. Moreover, different place of administrative-legal restriction in the structure of the element of the norm speaks about the form and extent of occurrence in the subject to which it applies the limiting duties and the level of severity of the application of negative measures of coercion. In legal literature, legal restrictions are related to the narrowing of permissions and rights, the establishment of prohibitions and additional positive obligations, since the legal obligation is the need to direct the behavior of the subject to the right plane, and in the case of non-observance of the principles of the necessary behavior, measures of responsibility are applied.

Keywords: restrictions, legal constraints, administrative and legal constraints, periodization, prohibition.

REZUMAT

Restricțiile ca expresie externă a limitelor stabilite ale comportamentului subiectului își pot găsi locul în diversele elemente structurale ale normei administrativ-juridice. Mai mult, un loc diferit de restricționare administrativ-legală în structura elementului normei se referă la forma și amploarea apariției în subiectul la care se aplică îndatoririle limitative și gradul de gravitate a aplicării măsurilor negative de coerciție. În literatura juridică, restricțiile legale se referă la restrângerea permiselor și drepturilor, stabilirea de interdicții și obligații pozitive suplimentare, deoarece obligația legală este necesitatea de a direcționa comportamentul subiectului la planul drept, iar în cazul necondiționării - respectarea principiilor comportamentului necesar, măsuri de responsabilitate.

Cuvinte-cheie: restricții, constrângeri juridice, constrângeri administrative și legale, periodizare, interdicere.

Постановка проблемы. Нормативный характер административно-правовых ограничений дает основания говорить о таком виде административно-правовых ограничений как в зависимости от

структурного элемента правовой нормы, в которой они закреплены. Вопрос определения ограничения в структуре нормы административного права является актуальным и мало исследованным.

Актуальность темы исследования продиктована необходимостью усовершенствования теоретических подходов к изучению структуры ограничительной административно-правовой нормы.

Состояние исследования. Вопросы правовых ограничений человека и гражданина в свое время были предметом исследований П. П. Андрушко, Ю. В. Градовой, Я. А. Колинко, С. А. Кузниченко, М.И. Матузова, А.В. Малько, П. М. Рабиновича, А. А. Савченко, М. В. Савчина, М. Ф. Селивона, М. И. Хавронюка.

Целью и задачей статьи является исследование направлений усовершенствования структуры ограничительной административно-правовой нормы.

Изложение основного материала. Особое внимание определению места правовых ограничений в структуре нормы права уделил в своих исследованиях ученый теоретик А.В. Малько, который отмечал, что основными разновидностями правовых ограничений в зависимости от элемента нормы права, в которых закрепляются ограничения, является юридический факт-ограничение (содержится в гипотезе правовой нормы), обязанность, запрет, приостановление и т.д. (содержатся в диспозиции нормы права) и наказания (содержится в санкции правовой нормы) [1, с. 94].

Похожую точку зрения высказывает А.М. Денисова, которая отмечает, что субъекты права учитывают, что условия возникновения их прав и обязанностей, льгот и запретов, желаемые или не желательные ими правовые последствия обусловлены конкретными юридическими фактами. Поэтому, в одних случаях субъекты стремятся к их наступлению, а в других, наоборот, препятствуют их появлению. Таким образом, юридические факты, устанавливающие правовые ограничения, характеризуются как сдерживающие обстоятельства, которые предусматриваются имен-

но в гипотезе правовой нормы [2, с.103-104].

С одной стороны, общепризнанным является то, что за собственными действиями человек для права не существует, его мысли и чувства правовому воздействию неподвластны. С другой стороны - поведение само по себе лишено каких-либо правовых признаков и приобретает их только вследствие существования непосредственных указаний на юридическую значимость соответствующего поведения, предусмотренной в информационных носителях - нормах права. При этом действия как такое в содержании прав и обязанностей не включается, поскольку из-за осуществления действий происходит реализация возможностей, закрепленных как обязанности. Право, собственно как и обязанность, по содержанию предусматривает набор конкретных правовых возможностей и необходимого поведения, реализуя которую можно достичь желаемой социально значимой цели [2, с.104].

Именно в рамках правового воздействия юридические факты выступают в качестве обстоятельства, которые ограничивают, сдерживают, предупреждают и определяют границы допустимого поведения человека, а также предоставляют возможность осуществления и реализации позитивного поведения. Нормы же права в таком случае являются информационными носителями юридически допустимого поведения.

Так, например, юридическими фактами-ограничениями, которые закреплены в гипотезе нормы права, например, является ст. 26-26-1 Закона Украины «О дорожном движении», которыми предусмотрено: 1) ограничение или запрет дорожного движения при выполнении работ на автомобильных дорогах, улицах и железнодорожных переездах, ограничивается на основе согласованного с Национальной полицией ордера, который выдается соответствующим дорожным органом, а в городах - службой местного государственного органа исполнительной власти и местного самоуправления; 2) ограничение или запрет дорожного движения во время проезда отдельных

лиц, относительно которых осуществляется государственная охрана [3, ст.26, 26-1].

Юридическим фактом в данном случае будет: 1) выполнение работ в полосе отвода автомобильной дороги, улицы и железнодорожного переезда; 2) проезд автомобильным транспортом Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины, Премьер-министра Украины, а также глав иностранных государств, парламентов и правительств, руководителей международных неправительственных организаций и иностранных делегаций, которые находятся в Украине с официальным визитом. Еще одним примером ограничений, определенных в гипотезе правовой нормы, является ст.25 Закона Украины «О государственной службе», где определено ограничение при назначении на должность, при этом, юридическим фактом является не допущение назначения на должность государственной службы лица, которое будет прямо подчинена близкому лицу или которому будут непосредственно подчинены близкие лица.

В то же время ст.84 данного Закона определено ограничение права на государственную службу. Юридическими фактами в данном случае являются: 1) прекращения гражданства Украины или выезд на постоянное проживание за пределы Украины; 2) приобретение гражданства другого государства; 3) вступления в законную силу решения суда о привлечении государственного служащего к административной ответственности за коррупционное или связано с коррупцией правонарушение; 4) вступления в законную силу обвинительного приговора суда в отношении государственного служащего за совершение умышленного преступления и / или установление запрета заниматься деятельностью, связанной с выполнением функций государства; 5) наличие отношений прямой подчиненности близких лиц в случае, предусмотренном статьей 32 настоящего Закона [4, ст. 25, 84].

Також, адміністративно-правові обмеження визначені в гіпотезі адміністративно-правової норми в ст. 38 Закону України «Про тваринний світ», якою передбачено обме-

ження використання об'єктів тваринного світу. Юридичним фактом виступатиме необхідність обмеження здійснення окремих видів використання об'єктів тваринного світу, а також вилучення з природного середовища тварин може бути обмежено або повністю заборонено на певній території чи на певні строки в порядку, передбаченому цим Законом та іншими нормативно-правовими актами [5, ст.38].

Следует отметить, что административно-правовые ограничения, содержащиеся в гипотезе нормы имеют место и в других нормативно-правовых актах, в частности, Законах Украины «О предотвращении коррупции» (ст.ст.25-28), «Об охране атмосферного воздуха» (ст.12), «Об общественных объединениях» (ст.4) и т.д., причем, такие нормы регулируют общественные отношения различных сфер общественной жизни.

А.В. Малько, М.И. Магузов, П. Рабинович, А. М. Денисова отстаивают точку зрения, что на уровне диспозиции правовой нормы правовые ограничения выступают юридические обязанности, запреты, приостановление (постоянные и временные). Однако, правовые ограничения, выступающие в качестве обязанностей, запретов и приостановок, выступают различными по своему содержанию и имеют особенности в их применении.

Сначала определим особенности реализации правовую ограничений через правовую обязанность субъекта административного права. Юридические обязанности как правовые ограничения в рамках правового воздействия выступают в качестве мотивационно-побуждающего влияния на поведение человека.

По нашему мнению, юридическая обязанность - это установленные нормой права виды правового поведения субъекта права, определяющие и указывающие на необходимость выполнения определенных действий или воздержанию от их выполнения и не противоречащие нормам действующего законодательства и направление на удовлетворение собственных потребностей. В данном определении мы имеем в виду не установление правил действовать

так, а не иначе, а возможность субъекта самостоятельно выбирать каким образом реализовывать свои субъективные права среди возможных законодательно определенных способов их реализации.

Следует отметить, что в юридической литературе правовые ограничения связывают с сужением разрешений и прав, установлением запретов и дополнительных позитивных обязательств, поскольку юридическая обязанность - это необходимость направления поведения субъекта в правильную плоскость, а в случае несоблюдения принципов необходимого поведения применяются меры ответственности. По этому поводу Н.С. Маллеин отмечает, что, с одной стороны, запреты могут показаться недемократическими формами регулирования, а в действительности они являются правовыми средствами осуществления свободы поведения, поскольку представляют собой полную и равную для всех свободу за пределами запретов [6, с. 23]. В то же время запрет как форма административно-правового ограничения может быть основанием неполучения соответствующего разрешения, например, эксплуатационного разрешения в сфере пищевой продукции, разрешения в сфере водопользования и тому подобное.

Запреты влияют на сознание и волю субъектов путем препятствования удовлетворению нежелательных интересов для конкретных лиц и общества в целом. Таким образом, препятствуя реализации негативных интересов, запрет дает возможность удовлетворить положительные интересы противоположной стороны - отдельного человека или общества в целом.

Вместе с тем, можно говорить о том, что запреты в определенной степени являются пассивными обязанностями. Устанавливая запреты на осуществление определенных действий, законодатель тем самым возлагает на гражданина обязанность воздерживаться от противоправных деяний. Запрет путем создания препятствий для удовлетворения интереса индивида, по отношению к которому он действует, направлен на реализацию интересов противоположной стороны. Устанавливая

запреты, законодатель выражает собственное негативное отношение к определенным действиям и устанавливает вид и меру наказания за совершение таких запрещенных деяний [2].

В современной юридической литературе достаточно часто встречаются мнения относительно тождества понятий запретов и ограничений, что по нашему мнению, является неправильным. Основное различие между запретами и ограничениями, по мнению А.Г. Братка, заключается в том, что запреты по своему содержанию указывают на юридическую невозможность определенного поведения, фактически возможна, в то время как правовое ограничение представляет собой не только юридически, но и фактически невозможен вариант поведения. В отличие от запрета правовое ограничение в принципе невозможно нарушить [7, с. 85]. Считаем, что запрет и ограничения являются понятиями, которые имеют разный смысл, однако общую правовую природу. Запрет предусматривает полное лишение права совершать определенные действия и устанавливает четко определенную поведение не совершать то, что запрещено законом, тогда как ограничение предусматривает сужение определенных прав и в соответствии побуждает субъекта не совершать определенные действия, которые недопустимы. Также считаем, что формой выражения правовых ограничений является запрет. Общим для запрета и ограничений является то, что и первое, и второе предусматривают установление определенных рамок поведения субъекта права.

Таким образом, понятие «ограничение» является родовым, а понятие запрет - видовым. Запрет есть только определенная форма правового ограничения [1, с. 96]. Запретами, согласно статье 55 Кодекса законов о труде Украины, является запрет работы в ночное время для определенных категорий лиц (беременных женщин, женщин, имеющих детей в возрасте до трех лет, лиц моложе восемнадцати лет и т.д.) или, согласно статье 71 этого же кодекса, запрет работы в выходные дни [8].

Согласно ст. 22 Закона Украины «О предотвращении коррупции»

предусмотрено реализация правовых ограничений в форме запрета: субъектам, на которых распространяется действие настоящего Закона, запрещается использовать свои служебные полномочия или свое положение и связанные с этим возможности с целью получения неправомерной выгоды для себя или других лиц, в том числе использовать любое государственное или коммунальное имущество или средства в частных интересах [9, ст.22].

Также, ст. 23 данного Закона предусмотрено ограничение в форме запрета на получение подарков: субъектам, на которых распространяется действие настоящего Закона, запрещается непосредственно или через других лиц требовать, просить, получать подарки для себя или близких им лиц от юридических или физических лиц: 1) в связи с осуществлением такими лицами деятельности, связанной с выполнением функций государства или местного самоуправления; 2) если лицо, которое дарит, находится в подчинении такого лица [9, ст.23].

Третьей формой правовых ограничений является приостановление. Приостановление - это временные запреты, устанавливающие возможности использования должностными лицами соответствующих функциональных обязанностей. Таким образом, приостановление по содержанию достаточно близко к запрету.

Приостановление не выступает в качестве юридической ответственности, поскольку оно не содержит окончательной оценки и только предполагает дальнейшее решение вопроса, который возникает. Вместе с тем, приостановление содержит элементы принуждения со стороны вышестоящего, контролирующего органа, осуществляющего надзор, или судебного органа, временно приостанавливает существование правоотношений, сдерживая тем самым наступление возможных общественно вредных последствий. Приостановление имеют также мощный регулятивный потенциал [1, с. 96]. Исследуя категорию приостановления как правового ограничения необходимо установить ее взаимосвязь с категориями «временном прекращении» и «временный запрет».

В то же время, следует отметить, что в действующем законодательстве существуют нормы, содержащие в себе сразу несколько форм выражения административно-правовых ограничений. Так, например, ст.32 Закона Украины «О государственной службе» установлено сразу три формы реализации административно-правовых ограничений: 1) в форме юридической обязанности проявляется административно-правовой запрет, что выражается в обязанности сообщить руководителю государственной службы об обстоятельствах, свидетельствующих о возникновении обстоятельств, приводящих к нарушению требований Закона Украины «О предотвращении коррупции» о возникновении конфликта интересов между субъектами на которых распространяется действие Закона Украины «О предотвращении коррупции» и «о государственной службе», которые обязаны сообщить о возникновении таких обстоятельств руководителям государственной службы и принять меры к устранению таких обстоятельств в 15-дневный срок; 2) в форме запрета проявляются административно-правовые ограничения, которые заключаются в недопущения назначения на должность государственной службы лица, которое будет прямо подчинена близкому лицу или которой будут непосредственно подчинены близкие лица; 3) в форме прекращения проявляются административно-правовые ограничения, связанные с тем, что если субъект не выполняет юридическую обязанность и не соблюдает запреты совершение определенных действий, то к субъекту возможно применить меры пресечения, выражающиеся в форме принятия в месячный срок меры к устранению таких обстоятельств; перевод государственного служащего с его согласия на другую равнозначную вакантную должность государственной службы в этом государственном органе; дать согласие на перевод в другой государственный орган; освобождения от занимаемой должности.

В то же время, данной нормой четко определено, что в случае невыполнения пресекательных мероприятий ответственный субъект государственной службы (как руководитель,

так и субъект-государственный служащий) несет административную, уголовную ответственность. В то же время, следует отметить, что диспозиции ст.ст.166-2, 166-3 Кодекса Украины об административных правонарушениях также предусматривают возможность применения административных ограничений, при этом, в данных случаях данные ограничения являются неправомерными.

Наиболее значимые правоограничительные средства находят свое место в санкции нормы, в которой устанавливаются варианты негативной реакции со стороны государства. Административные санкции являются формой и средством юридического осуждения виновного, противоправного поведения, в результате которых субъект ответственности несет отрицательное влияние на свое поведение и свои действия, явно обязательно ограничивает его свободу. А.Е. Лейст отмечает, что особый порядок реализации санкций правовой нормы, имеет нормативно закрепленный порядок осуществления и обеспечивает реализацию правовых ограничений [10, с. 98-99].

Одной из особенностей административной ответственности является то, что составы административных правонарушений определены как в Кодексе Украины об административных правонарушениях, так и в других законодательных актах, которые регулируют различные группы общественных отношений в пределах публичного администрирования.

Так, например, Законом Украины «О санкциях» определено, что в целях защиты национальных интересов, национальной безопасности, суверенитета и территориальной целостности Украины, противодействия террористической деятельности, а также предотвращения нарушения, восстановления нарушенных прав, свобод и законных интересов граждан Украины, общества и государства могут применяться специальные экономические и другие ограничительные мероприятия (далее - санкции) [11].

Отметим, что видами административно-правовых ограничений, выражающиеся в форме санкции нормы, являются: 1) блоки-

ровка активов - временное ограничение права человека пользоваться и распоряжаться принадлежащим ему имуществом; 2) ограничение торговых операций; 3) ограничения, частичное или полное прекращение транзита ресурсов, полетов и перевозок по территории Украины; 4) предотвращения вывода капиталов за пределы Украины; 5) приостановление исполнения экономических и финансовых обязательств; 6) аннулирование или приостановление лицензий и других разрешений, получение (наличие) которых является условием для осуществления определенного вида деятельности, в частности, аннулирования или приостановления действия специальных разрешений на пользование недрами; 7) запрет участия в приватизации, аренде государственного имущества резидентами иностранного государства и лицами которые, прямо или косвенно контролируются резидентами иностранного государства или действуют в их интересах; 8) запрет пользования радиочастотным ресурсом Украины; 9) ограничение или прекращение предоставления телекоммуникационных услуг и использования телекоммуникационных сетей общего использования и т.д. [11, ст.3].

Таким образом, как видим административно-правовые ограничения в санкции нормы могут выражаться во всех трех выше раскрытых формах - обязанности, запрете, прекращении.

В то же время, по нашему мнению, наряду с указанными формами выражения административно-правовых ограничений следует говорить также и о таких дополнительных формы реализации административно-правовых ограничений как устранение и остановки.

Устранение предусматривает необходимость субъекта административного права ограничить свое поведение, что продиктовано необходимостью совершения определенных

действий, соответствующих содержанию ограничения. Например, при наличии конфликта интересов, который предусматривает пребывания на государственной службе лиц в прямом подчинении на которых распространяется действие Закона Украины «О предотвращении коррупции», то последние должны устранить указанные обстоятельства, или путем перевода на другую работу (если это возможно), или освобождением от занимаемой должности.

Таким образом, считаем, что устранение - это форма выражения административно-правовых ограничений, которая заключается в направлении (направлении) действий субъекта административного права в целях исправления вызываемых им нежелательных, негативных последствий, повлекших нарушение прав и интересов контрsubjekta. Тогда как остановка - это форма выражения административно-правовых ограничений, которая заключается в постоянном или временном прекращении деятельности (действий) субъекта с целью переориентации его поведения и недопущения совершения действий, которые посягают на права и интересы другого лица.

Таким образом, отметим, что ограничения как внешнее выражение установленных границ поведения субъекта может находить свое место в различных структурных элементах административно-правовой нормы. Причем, разное место административно-правового ограничения в структуре элемента нормы говорит о виде и объеме возникновения у субъекту, к которому оно применяется, правообмежувальних обязанностей и уровень строгости применения к нему негативных мер принуждения.

Литература

1. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. 250 с.

2. Денисова А.М. Механизм і засоби правового впливу (теоретико-правове дослідження) : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук зі спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2012. 230 с.

3. Про дорожній рух : Закон України від 30 червня 1993 року № 3353-ХІІ // Відомості Верховної Ради України, 1993. № 31. Ст.338.

4. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VІІІ // Відомості Верховної Ради, 2016. № 4. Ст.43.

5. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-ІІІ // Відомості Верховної Ради України, 2002. № 14. Ст.97.

6. Малеин Н. С. Современные проблемы юридической // Государство и право. 1994. №6. С. 23-32.

7. Братко А. Г. О правовых запретах в социалистическом обществе // Проблемы социалистического государства и права: сб. статей. М: Изд-во ИГиП АН СССР, 1977. С. 84-85.

8. Україна. Закони. Кодекс законів про працю / К.: Велес, 2006. - 96 с.

9. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VІІ // Відомості Верховної Ради, 2014. № 49. Ст.2056.

10. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы) / О. Э. Лейст. М.: МГУ, 1981. - 239 с.

11. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VІІ // Відомості Верховної Ради, 2014. № 40. Ст.2018.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ:

Виктория ЧЕРНАЯ,
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры административного
права и процесса,
demidenkov@ukr.net

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR:

Viktoriya CHORNA,
Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor, Associate Professor of the
Department of Administrative Law and
Process, demidenkov@ukr.net